ÑAPA

Weekendbijlage van dagblad Amigoe

zaterdag 27 oktober 2012

ACHTERGROND
Government of Governance 3

LITERATUUR
Lauffer-biografie Tomeloze creativiteit 7

SUCCESVERHAAL
20 jaar CACC 10

A Breast or Two:
Kunst voor kanker

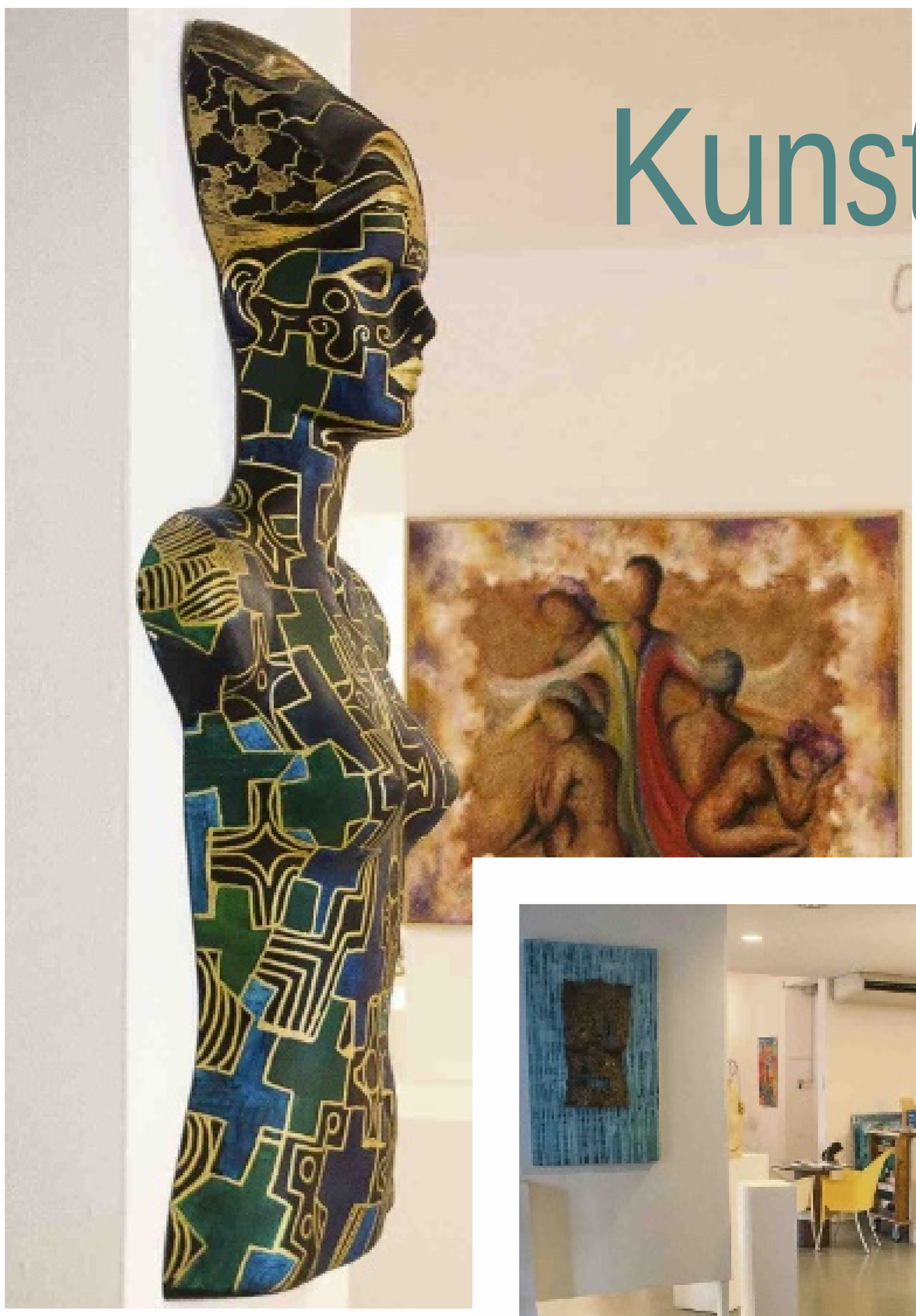

Oktober staat in het teken van borstkanker, een ingrijpende ziekte. Moedige vechters overleven het, maar helaas is de ziekte soms sterker dan welke wil om te leven dan ook. Nicole Grimmelt overleefde deze vreselijke ziekte en uitte haar manier van verwerken in een reeks gedichten. Een van die gedichten heet 'A Breast or Two'.

Tekst: Sarah Kuiper Foto's: Mike Schepers

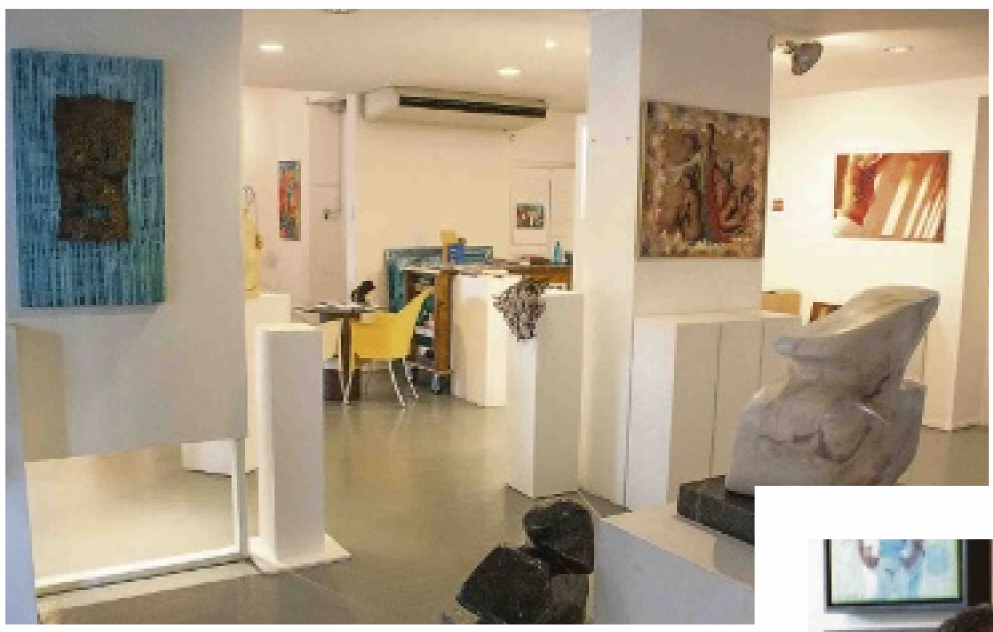

Een gedicht waarin ze op een wonderlijke en inspirerende manier beschrijft hoe ze haar ziel kwijtraakte, haar identiteit, en deze 10 jaar later ook weer terugvond maar dan in een geheel nieuw jasje. Ze realiseert zich dat wat begon bij het verliezen van een borst of twee, resulteerde in een compleet nieuwe identiteit en visie op het leven. Ze benadrukt vooral hoe mooi een nieuwe kans is en dat zij die ook kreeg. Steeds dichter is ze bij het moment waarop ze zeggen kan 'ik sta er weer'.

Kunstexpositie

Grimmelt inspireerde Daisy Casimiri, eigenaresse van de Mon Art Gallery in het Rif Fort in Otrobanda en voorzitter van de Fundashon di Artista om hier werk van te maken. In eerste instantie kwamen de twee vrouwen bij elkaar om de gedichtenreeks te publiceren; Casimiri beschikt namelijk tevens over haar eigen uitgeverij. Al gauw leidde het gesprek tot diepere ideeën. Ze wilden het onderwerp borstkanker meer onder de aandacht brengen van het Curaçaose volk en dit op een creatieve en kunstzinnige manier, een expositie die moet inspireren, fascineren en doordringen tot iedereen die zou komen kijken.

Wat begon met een gedichtenreeks mondde zes maanden later uit in een expositie waaraan ruim 40 lokale kunstenaars hun bijdrage leverden en waarvan een deel van de opbrengst geschonken wordt aan de afdeling oncologie van het St. Elisabeth Hospitaal (Sehos). Betrokken oncoloog-internist Franke Scheper heeft de eer om de opbrengst in ontvangst te nemen en ervoor te zorgen dat de donaties op de juiste plaats terecht komen.

Uniek werk

Alle kunstwerken (uiteenlopend van schilderijen en beelden tot keramiek en sieraden), dragen hun eigen boodschap met zich mee die de maker persoonlijk aan het werk heeft gegeven. Deze boodschappen zijn samen met afbeeldingen van de kunstwerken gebundeld in een Art Diary die Casimiri speciaal voor deze expositie heeft gemaakt. Jaarlijks maakt zij een Art Diary en dit jaar staat deze in het teken van 'A Breast or Two'. Deze agenda, met een prachtige bundeling van alle werken, bevat een uitgebreid jaaroverzicht met een culturele gids en alle belangrijke evenementen van 2013. De agenda is te koop bij de Mon Art Gallery.

Sommige kunstenaars hebben zelf de ziekte overwonnen, andere hebben een vriend of geliefde verloren aan de ziekte en voor een aantal staat het nog vrij ver van ze af. Maar allen uiten op een prachtige creatieve manier hun eigen gevoel bij het onderwerp: borstkanker. Verwerking van de pijn, het verdriet, de verwoesting van het lichaam, al deze onderwerpen zijn terug te vinden in de werken die vanaf 26 oktober te zien zijn bij de Mon Art Gallery.

"Het aanraakgehalte is hoog, de bezoekers worden echt betrokken bij het werk en dat is ook het uitgangspunt", aldus de enthousiaste Daisy Casimiri.

Focus op borstkanker

De expositie werd geopend door Franke Scheper. Scheper is sinds 1991 oncoloog-internist bij onder meer het Sehos te Curaçao. Tevens is hij werkzaam op Bonaire en Sint Maarten en een ervaren arts op het gebied van borstkanker en de behandeling hiervan. Hij vertelt dat het hoog tijd is om meer aandacht te besteden aan de patiënten, zowel de survivors als degenen die nog steeds tegen de ziekte vechten.

"Wij willen ons voor honderd procent focussen op de patiënt en door de financiële status van de zorg gaat dat niet altijd", vertelt Scheper met pijn in het hart.

Hij meent dat patiënten met borstkanker een veel intensievere zorg nodig hebben dan andere patiënten. "Patiënten die moeten vechten tegen borstkanker kunnen nu eenmaal niet op dezelfde manier worden behandeld als andere patiënten. Er komt een speciale tak van zorg aan te pas, de psychosociale en emotionele ondersteuning is cruciaal."

Daar wil Scheper werk van maken. Het gaat niet alleen om vernieuwing van de materialen, het meubilair en de omgeving, maar ook om de scholing van het personeel. "Ik wil dat het personeel van de afdeling oncologie goed getraind is, daarvoor moeten wij hen ook wat te bieden hebben. Alleen op die manier kunnen we het gewenste effect verkrijgen."

Teambuilding, meer aandacht voor de manier van verbale en non-verbale communicatie is hier ook een onderdeel van. "We streven in het Sint Elisabeth Hospitaal naar een specifieke afdeling oncologie, waarbij het personeel uitstekend samen kan werken en zich compleet kan focussen op de patiënten. Ambitieus en vooruitstrevend personeel, dat wil ik zien."

Franke Scheper

Zo heeft Scheper ook speciaal voor deze gelegenheid een apart bankrekeningnummer voor het ziekenhuis laten openen voor alle donaties. "We willen er zeker van zijn dat alle donaties naar aanleiding van de expositie maar één doel hebben, en dat is de afdeling oncologie van het Sint Elisabeth Hospitaal. Daar werken we hard voor en daar sta ik ook alleen voor."

Wachten is taboe

Scheper vertelt dat een afdeling oncologie zich onderscheidt van andere afdelingen in het ziekenhuis, omdat het woord 'wachten' hier nu eenmaal taboe is. "Wachten kan niet wanneer je kanker hebt, de patiënt moet meteen worden behandeld om consequenties als uitzaaiingen te voorkomen." Daarom is het belangrijk dat er aandacht wordt besteed aan de oncologie-afdeling.

Een paar jaar geleden werd de poli Oncologie al opgeknapt vertelt de oncoloog. "Hoewel de beddenafdeling (de afdeling waar de patiënten voor langere duur verblijven, red.) ook van groot belang is, hebben wij er toentertijd voor gekozen om de poli eerst op te knappen. Wij kunnen zeker zeven jaar weer vooruit na de renovatie en daar zijn we als vakgroep hemato-oncologie erg blij mee."

Nu hoopt Scheper door te kunnen pakken. "Wij liggen qua afdeling oncologie voor op andere landen in het Caribisch gebied en daar zijn wij erg trots op. Deze positie willen wij ook zeker behouden, maar we moeten het ook waar kunnen maken in de toekomst."

Hij zet zich met man en macht in voor de expositie en hoopt dat men actief en enthousiast reageert op het initiatief van Casimiri en Grimmelt.

"Nu is het tijd om de beddenafdeling aan te pakken. Deze afdeling is ontzettend belangrijk omdat de patiënten hier een lange tijd doorbrengen. De manier van werken en de sfeer op de afdeling is van grote invloed op hun genezingsproces." Scheper zegt dat al jaren de vraag speelt of er een nieuw ziekenhuis moet komen. Op een nieuwe locatie of op dezelfde locatie maar dan in geheel nieuwe vorm. Het is onduidelijk wat er gaat gebeuren. "We moeten er daarom rekening mee houden dat alle veranderingen die wij aanbrengen aan het huidige systeem, mee te nemen zijn naar een andere lokaliteit. Ik wil een kwaliteitskader creëren dat altijd en overal meegenomen kan worden."

Deze manier van denken dankt Scheper aan zijn 'ziekenhuisbrede' visie. "Natuurlijk heeft iedere afdeling zijn eigen vakgroep die verantwoordelijk is voor alle veranderingen en ontwikkelingen, en deze verlies ik zeker niet uit het oog. Iedere vakgroep organiseert zelf acties die bijdragen aan het welzijn van het ziekenhuis. Mijn actie is deze expositie en ik ben er ontzettend enthousiast over."

Patiënten aan het woord

"Ik ben erg blij dat de patiënten deze keer aan het woord zijn. Vaak worden er plannen gemaakt door architecten en experts die helemaal niet bezig zijn met de patiëntenzorg, maar daar gaat het juist om!", zegt hij met een ongeëvenaarde kracht in zijn blik. "Ik wilde dat er meer en vaker patiënten bij plannen betrokken werden. Alleen zij weten namelijk waar de problemen zich voordoen en waar verbetering nodig is. Dit kunnen wij echt niet negeren."

Scheper verwijst naar een toneelstuk dat enige tijd geleden op Curaçao werd opgevoerd en waar hij zelf als oncoloog ontzettend veel van geleerd heeft. "In juni ben ik met collega's naar het theaterstuk 'Ontboezemingen' in Teatro Luna Blou geweest en dat heeft mij enorm gefascineerd, omdat het gebaseerd is op waargebeurde ervaringen van borstkankerpatiënten."

Graag betrekt hij de donateurs en degenen die een bijdrage geleverd hebben aan de actie bij de voortgang van de afdeling. "Natuurlijk wil ik iedereen die bijgedragen heeft uitnodigen voor de opening wanneer de beddenafdeling klaar is. Wat we precies gaan doen en wanneer de opening zal plaatsvinden valt natuurlijk nog niet te zeggen. We hebben al een paar plannen gemaakt, maar we zullen ook moeten kijken wat het financiële plaatje ons uiteindelijk gaat bieden." Toch is Scheper ervan overtuigd dat het plan eerst solide moet zijn. "Daarna kan er gesproken worden over de prijs, maar ook hier valt over te praten", zegt hij vastberaden.

Tegen de stroom in

Scheper benadrukt dat hij vaak het gevoel heeft gehad tegen de stroom in te zwemmen. "Soms voelde ik me samen met de afdeling vergeten, het leek alsof niemand naar het welzijn van de patiënten wilde kijken, maar alleen naar het imago van het ziekenhuis zelf. Op dat soort momenten heb ik er zelfs over nagedacht om op te stappen." Gelukkig heeft de kracht van de patiënten er uiteindelijk voor gezorgd dat hij bleef en met vol goede moed. "Door onze afdeling naar voren te brengen door een expositie als deze, krijg ik veel positieve en inspirerende reacties van patiënten. Deze geven ons nog meer kracht om te vechten voor een gezonde en stabiele afdeling oncologie, we zijn nog lang niet klaar", zegt hij met een glimlach om de mond.

Donaties kunnen gestort worden op RBC bankrekeningnummer 000.01.01.88.428 ten name van Donaties Hemato-Oncologie

Fundashon di Artista

Daisy Casimiri is al 20 jaar de voorzitter van de Fundashon di Artista. Deze stichting is 40 jaar geleden opgericht door de lokale kunstenaar Ocalia. Het doel van de stichting is om de kunst en kunstenaars van Curaçao te stimuleren en te promoten, dit gebeurt onder andere door de jaarlijks uitgegeven Dutch Caribbean Art Diary. Ook voor deze expositie is er een speciale agenda uitgegeven die, hoe kon het ook anders, vernoemd is naar het gedicht van Nicole Grimmelt 'A Breast or Two'. Speciaal voor deze uitgave heeft Grimmelt alle kunstenaars die hun bijdrage hebben geleverd aan de expositie geïnterviewd, om zo te achterhalen wat hun achterliggende gedachte bij het werk was. Het werk en de teksten van de kunstenaars zijn gebundeld in de A Breast or Two Art Diary en deze is te koop bij de Mon Art Gallery.

ÑAPA 2012
Nr. 38

INHOUD

A breast or two 1
Spotlight 2
Governance of government 3
Gezondheid 4
Reportage: Citro 5
Cultuur Agenda 6
Literatuur: Biografie Lauffer 7
Varia Puzzels 8
Eten & Drinken 9
Succesverhaal: Cargobedrijf CACC 10
Business Columns 11
Business Rubrieken 12
In bedrijf 13
Toerisme: Pasanggrahan 14

Colofon

BLADMANAGER
Karin Wooning
EINDREDACTEUR
Hans Vaders
ADVERTENTIES
Marloes Tak
VORMGEVING
Wendela Ataliede
Sarah Kuiper

Aan deze Ñapa werkten mee:
Marius Bremmer
Aart Broek
Monique Casimiri
Verele Ghering
Margot Hack
Erik van Kampen
Lisette Keus
Brede Kristensen
Sarah Kuiper
Aroena Lakhi
Judice Ledeboer
Eline Lotter Homan
MKB-Advies
Roxanne Martha
Wouter Mol
Milangela Plate
Jan de Ruijter
Mike Schepers
Hans Vaders
May Voges
Miriam de Windt
Ken Wong
Karin Wooning

Ñapa is een publicatie van:
Uitgeverij Amigoe NV
Scherpenheuvel z/n
Curaçao
Tips voor de redactie?
Bel 736-9050
Email napa@amigoe.com
Adverteren?
Bel Marloes Tak
767-2000
advertentienapa@amigoe.com

Verkiezingen VS

Meer om over te stemmen

De Amerikaanse kiezer moet zich op 6 november over meer uitspreken dan alleen de volgende president. Op het stembiljet staan bijvoorbeeld lokale kandidaten voor de Senaat of het Huis van Afgevaardigden, maar ook vragen over de legalisering van softdrugs en de doodstraf.

Het grootste nieuws op 6 november wordt ongetwijfeld of de Amerikaanse kiezer Barack Obama al dan niet een tweede termijn in het Witte Huis gunt. Maar in het stemhokje moet die kiezer, afhankelijk van de staat waar hij woont, nog meer vragen beantwoorden. Een overzicht.

Duurste Senaatsrace
In Massachusetts draait alles rond een zetel in de Senaat. Het gaat tussen Democraat Elizabeth Warren en Republikein Scott Brown. Warren, een hoogleraar aan de Harvard Law School die zich gespecialiseerd heeft in faillissementswetgeving, werd een held voor het progressieve kamp met haar enthousiaste steun voor een Consumer Financial Protection Bureau dat credit cards, hypotheken en studentenleningen reguleert. Als ze wint, wordt ze volgens politicoloog Peter Ubertaccio ‘de nationale woordvoerdster’ voor de Democraten rond die thema’s.

Warren ligt echter ook onder vuur, omdat ze bij haar sollicitatie bij Harvard beweerde af te stammen van inheemse Amerikanen. Naar eigen zeggen was haar familie daar oprecht van overtuigd.
Hoewel Massachusetts een sterk Democratische staat is, profileert Scott Brown zich relatief gematigd ten opzichte van andere Republikeinen en zijn de opiniepeilingen vrij gunstig voor hem. Brown en Warren hebben samen 53 miljoen dollar opgehaald, meteen de duurste senaatscampagne tot nog toe in 2012.

Ohio, ‘swing state’
Als Massachusetts de duurste race wordt, zal Ohio niet ver achter blijven. Sherrod Brown, een Democraat, wil herverkozen worden en moet daarvoor winnen van Josh Mandel, Irak-veteraan en kandidaat van de zeer rechtse Tea Party-beweging.

Conservatieve groepen hebben al meer dan 19 miljoen dollar uitgegeven aan de campagne tegen Brown. Ze hebben vooral moeite met diens symbolische strijd tegen bijvoorbeeld vrijhandel. Brown is overtuigd pleitbezorger van de vakbonden, bindt de strijd aan met de grote banken en is groot tegenstander van een belastingvoordeel voor de rijken. Hij doet het sinds begin september steeds beter in de peilingen.

Marihuana
Colorado, Oregon, en Washington State kunnen de eerste staten in de Verenigde Staten worden waar kleine hoeveelheden marihuana gelegaliseerd worden. Zes jaar geleden spraken de inwoners van Colorado zich uit tegen een gelijksoortige maatregel. Maar opiniepeilingen tonen aan dat een wet die de verkoop zou reguleren en belasten nu meer kans maakt. Marihuana voor medisch gebruik is al toegelaten in de staat.
“Ik denk dat er steeds meer kiezers zijn die nog altijd niet blij zijn met het concept van legalisering van drugs, zegt politiek analist Eric Sondermann in Colorado. “Maar ze kijken terug naar de oorlog tegen drugs van de laatste dertig, veertig en vijftig jaar en zien dat er veel geld is uitgegeven zonder veel resultaat.”

Als er in een van de staten een legalisering komt, is het nog maar de vraag hoe dat juridisch geregeld moet worden. De federale overheid beschouwt het goedje nog altijd als illegaal. Volgens Sondermann zal het ook afhangen van wie in het Witte Huis terechtkomt.

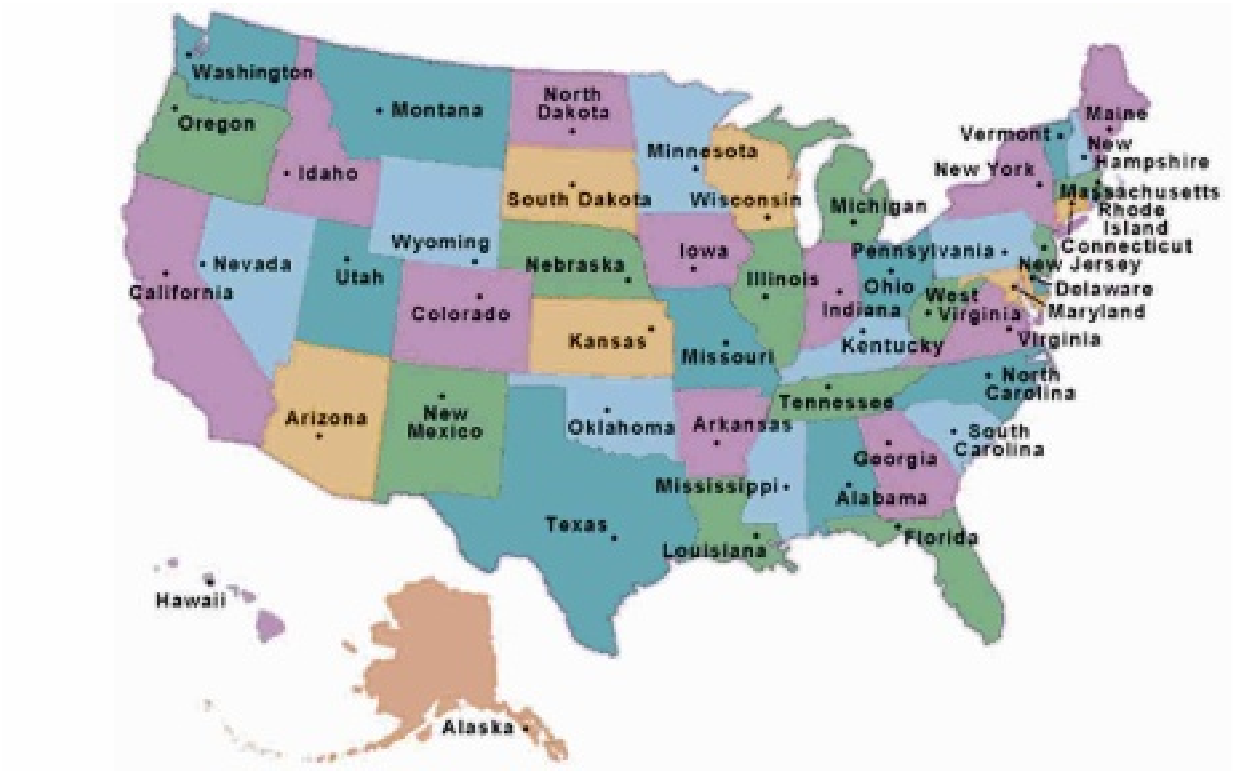

Doodstraf
Californië heeft al zes jaar lang niemand meer terechtgesteld. De kiezer kan nu beslissen om de doodstraf er helemaal af te schaffen. Hiervoor in de plaats komt levenslange opsluiting zonder kans op vervroegde vrijlating.

Zeventien staten hebben de doodstraf in de voorbije vijf jaar afgeschaft, maar de publieke opinie is vaak nog voor. In Californië lijkt het een dubbeltje op zijn kant te worden. Opvallend is dat een aantal terdoodveroordeelden zich tegen het voorstel heeft uitgesproken. De afschaffing ervan zou hen vrijstellen van de doodstraf, maar betekent ook het einde van de staatsfinanciering voor hun advocaten.

Homohuwelijk
Hoewel een kleine meerderheid van de Amerikanen het homohuwelijk steunt, inclusief de huidige president, is het maar in zes staten toegelaten. Al die staten liggen in het liberale noordoosten van het land.

In november kunnen ook kiezers in Washington, Maryland en Maine zich uitspreken over een legalisering van het homohuwelijk. Opiniepeilingen geven de voorstellen in de drie staten een goede kans.

Identiteitskaarten
De kiezers in Minnesota kunnen zich uitspreken over een wet die identiteitskaarten met foto voor kiezers verplicht. Sinds 2008 hebben al verschillende Amerikaanse staten zo’n ‘voter ID’ verplicht gesteld. Voorstanders zeggen dat de ID het risico op fraude vermindert. Maar tegenstanders voeren aan dat de wetten vooral bedoeld zijn om minderheden en armen te treffen, groepen die traditioneel eerder Democratisch stemmen.

Congreslid
Allen West werd een held van de Tea Party toen hij in 2010 als volksvertegenwoordiger werd verkozen in het zuiden van Florida. Hij staat vooral bekend om zijn controversiële uitspraken. Zo noemt hij een verplichte verzekering tegen arbeidsongevallen ‘een vorm van 21e eeuwse slavernij’ en riep hij president Obama en de Democratische leiders in het Congres begin dit jaar nog op om ‘op te hoepelen uit de Verenigde Staten van Amerika’.

De verkiezingsstrijd tussen West en zijn tegenstander Patrick Murphy kan daardoor rekenen op nationale aandacht. De Democratische topvrouw in het Huis van Afgevaardigden, Nancy Pelosi, liet zich ontvallen dat een nederlaag voor West ‘zoet’ zou zijn voor het land.

Foto van de week

Deze foto werd onlangs ingezonden door Angela. “Snorro is al anderhalf jaar dood”, laat ze weten, “maar was een trouwe lezer van de Amigoe. En dat verdient best een plaats in de Ñapa.” Waarvan akte.

Heeft u een leuke foto? Stuur hem naar napa@amigoe.com

Thuis

Verbouwen

Monique Casimiri

Het huis is klaar. Ons huis is klaar. We zijn vijf jaar beziggeweest met verbouwen.
Dat is zeker langer dan gepland, maar we hielden het vol. Het is een ultieme relatietest en ook die hebben we doorstaan.
We kochten een oud huis uit 1930 en wisten dat er na de jaren 80 nooit meer iets aan gedaan was. Bij de koop hadden we rekening gehouden met een verbouwbudget en vol goede moed gingen we aan de slag.
Niet wetende dat de prijzen van de bouwmaterialen de jaren erna bijna verdubbeld werden, bleek ons budget bij lange na niet genoeg. Flink sparen, en alle extra’s door het jaar heen gingen in het huis zitten.
Ik heb tijdens ons proces regelmatig teruggedacht aan onze buren op Jan Thiel. Een ouder echtpaar, in mijn ogen toen, minstens 75 jaar oud, hadden een stuk grond gekocht om een huis op te bouwen.
Ze begonnen vol goede moed met de fundering en toen bleef het werk stil liggen. Later bleek dat het geld op was. Ze moesten eerst weer wat werken en sparen om verder te kunnen bouwen. Na een paar maanden kwam er een kleine truck voorrijden en werd er door henzelf, met behulp van een mannetje, een rij stenen gemetseld. Dit herhaalde zich elke paar maanden. Tot de maanden jaren werden en de meneer en mevrouw eigenlijk alleen nog kwamen om te chapiën. Ik had enorm veel medelijden met ze, maar zoals een puberbrein werkt, niet genoeg om er iets aan te doen.
Zij moeten geweten hebben dat zij hun droomhuis nooit af zouden zien. En toch hadden ze de moed om elke keer weer terug te komen om de bouwplaats op te ruimen of om een paar stenen te metselen. Ik bewonder hun moed en doorzettingsvermogen.
Ik laak een aantal buurtbewoners dat hier misbruik van maakte. Soms was er wel geld voor grind, maar niet voor zand. Of andersom. Het grind werd vast gebracht. Zodat dat het er vast zou liggen. Een aantal mensen in de buurt zag dit als gratis winkel en haalde ‘s nachts met kruiwagens grind weg. nooit hele bergen tegelijk, maar steeds een beetje. Dan zou het minder opvallen. Ik heb ze nooit kunnen betrappen. Ik zou toen ook niet geweten hebben wat ik had moeten doen. Nu wel, ik zou ze alsnog willen aangeven bij de politie, maar helaas wonen deze mensen niet meer op het eiland. Ik vind het zo laag, stelen van de armsten, terwijl je zelf genoeg hebt om het te kunnen kopen.
Wij hebben de leeftijd om nu te kunnen genieten van ons huis. Wij hebben de leeftijd om door te kunnen sparen als het geld even op was.
De meneer en mevrouw van de bouwkavel leven niet meer volgens mij, maar hebben altijd geloofd in hun droom. Net als wij. Dat wij droomden van dit huis. Wij hebben het mogen meemaken dat het af is en maken ruimte voor nieuwe dromen.
Ik hoop dat de kinderen van die meneer en mevrouw de moed en middelen hebben om de droom van hun ouders waar te kunnen maken. Om daarna vanuit die droom nieuwe dromen te mogen maken.

Governance of government?

Bijna wekelijks vraagt iemand mij waarom iedereen tegenwoordig spreekt over 'governance' in plaats van 'government'. Het woord 'governance' is in en het woord 'government' is uit. Dat is niet zomaar gebeurd. Er is een reeks ontwikkelingen aan voorafgegaan. Die ontwikkelingen zijn ingrijpend. Eerst even de grote lijn.

Democratie betekent ook: inspraak.

Tekst Brede Kristensen

De 18e eeuw was de eeuw van de goed in het zadel zittende Europese monarchen. Ze hadden de neiging hun macht te versterken door zich van een groot ambtelijk apparaat te voorzien met tentakels naar alle hoekjes van de samenleving. Op het toppunt van hun macht gekomen, bleek de 18e eeuw ook de eeuw van het verval van de monarchieën te zijn. Het werd de eeuw van de spot en de kritiek, met de Franse revolutie als toppunt. Verder was het de eeuw van ideeën over een alternatief: de constitutionele monarchie of de republiek. Denk voor Nederland aan Joan van der Capellen die in de nacht van 26 september 1781 het beroemde of beruchte pamflet, het is maar vanuit welk gezichtspunt je het bekijkt, 'Aan het volk van Nederland' verspreidde. De zich als koning gedragende stadhouder en de hem omringende regenten werden regelrecht, zij het in nette bewoordingen, naar hun moer gestuurd. Van der Capelle zorgde voor opschudding, maar voorlopig bleef in de Nederlanden alles zoals het was. Aan het einde van de eeuw heeft Napoleon Bonaparte in Frankrijk na de revolutie geprobeerd er nog iets van te maken, met hulp van een sublieme ambtelijke organisatiestructuur waarmee veel landen tot op de dag van vandaag opgescheept zitten. Al bleef het 'bonapartisme' als organisatiecultuur nog lange tijd springlevend, aan dat soevereine 'vorstelijke' gedrag kwam bij Waterloo voorgoed een einde.

In diezelfde 18e eeuw publiceerde Montesquieu zijn De l'Esprit des Lois (1748), waarin de leer van de 'trias politica' uit de doeken wordt gedaan. De invloed van deze triasleer, die in zeer veel constituties is verwerkt, reikt tot aan de dag van vandaag. Scheiding der machten blijkt een uitermate effectief middel tegen machtsmisbruik, dictatuur en tyrannie te zijn. De triasleer heeft echter niet kunnen voorkomen dat het Napoleontische ambtelijke apparaat overal ter wereld ongemerkt de uitvoerende macht heeft versterkt ten koste van de parlementaire macht. We kunnen van de vierde macht spreken, die zich maar al te gemakkelijk aan de controle van het democratisch gekozen parlement onttrekt. De woorden 'government', 'public administration', 'regering', 'overheidsapparaat', zijn machtige toverwoorden geworden.

Democratie betekent meer dan actief stemrecht. Het betekent ook inspraak

Indien handige bestuurders deze 'vierde macht' naar hun hand weten te zetten, is de uitvoerende macht bepaald niet langer voor de poes. Het 'apparaat' laat niemand koud, ons persoonlijke leven is er voor een belangrijk deel aan overgeleverd.

De 20e eeuw werd de eeuw van de parlementaire en representatieve democratie, maar ook de eeuw waarin burgers zich gingen realiseren dat hun invloed op het regeringsbeleid niet om over naar huis te schrijven is. Om de vier jaar mag je stemmen, maar gemiddeld voelt de helft van het kiezersvolk in parlementaire democratieën zich door het niveau van de verkiezingspropaganda zozeer beledigd dat het weigert te stemmen. Wie het 'Proces' van Kafka heeft gelezen zal zich de rest van zijn leven realiseren dat democratie een vlag is die de lading zelden dekt.

Zo is er een nieuwe periode van zowel de spot als serieuze kritiek aangebroken, ditmaal gericht op bestuurders en ambtenaren. De spot is bekend en het geringe vertrouwen dat burgers in bestuurders hebben, toont aan dat die spot niet zomaar uit de lucht is komen vallen. De serieuze kritiek is minder bekend. In enkele woorden komt die erop neer dat we ons meer zorgen moeten maken over de wijze waarop het overheidsapparaat inclusief regering (government) bestuurt, dan om de vraag of een regering overeenkomstig de regels van de constitutie, de triasleer en de representatieve democratie tot stand is gekomen. Niet dat die vraag overbodig is. De hemel beware ons. Maar die andere vraag over het hoe van het bestuur, staat nu in het centrum van de aandacht. Governance dus. Waarom?

Ieder systeem wordt ondermijnd als het met zichzelf in tegenspraak is. Het onze is gebaseerd op democratie. Dat betekent meer dan actief stemrecht. Het betekent ook inspraak en dus, van de kant van bestuurders: transparantie, luistervaardigheid, verantwoordelijkheid, betrouwbaarheid en bereidheid tot samenwerken. De belangrijkste redenen waarom van al deze democratische idealen weinig terecht komt zijn vergroting van schaal en complexiteit, individualisering en de opkomst van zich aan controle onttrekkende multinationale banken en bedrijven. Ondertussen zijn overheden doorgegaan met controle oefenen, beleid maken en dienstverlenen alsof er niets veranderd is. Van lieverlee werden overheden buitengewoon kopzwaar. Doelmatig besturen gaat echter steeds moeilijker. De maatschappij in al haar miljoenen geledingen gaat gewoon haar eigen gang. Dus komen er steeds meer ambtenaren bij en van bestuurders wordt steeds vaker 'krachtdadigheid' gevraagd, zoniet geëist. Besluitvormingsprocessen onttrekken zich aan onze controlerende ogen. Het zijn er ook veel te veel. Effectiviteit is vaak ver te zoeken. Het bestuur wordt door democratie gelegitimeerd. Maar wat stelt democratie voor als burgers geen invloed op overheidsbeleid kunnen uitoefenen?

Tegen het einde van de vorige eeuw gingen diverse overheden taken uitbesteden: energievoorziening, beveiliging, zorg enz. Van marktwerking werden wonderen verwacht. Die wonderen vielen tegen, behalve dan voor de portemonnees van directeuren die opdrachten in de wacht wisten te slepen. In sommige nieuwe democratieën (met minder 'gevestigde' overheidsstructuren) en in landen met een traditioneel 'koplichte' overheid, tekenen zich belangrijke nieuwe trends af. Naast de representatieve democratie functioneert daar ook de 'participatieve' democratie. De overheid maakt niet langer zelf beleid en het is niet langer de minister die beslist en die vervolgens zijn of haar beleid bruut aan het veld oplegt. Nee, beleid wordt samen met belanghebbenden gemaakt en liefst ook samen met belanghebbenden uitgevoerd. De overheid stimuleert participatie, wijst de samenleving op haar eigen verantwoordelijkheden, nodigt uit tot meedenken en samenwerking en laat zich ook door de samenleving corrigeren. Geef mensen verantwoordelijkheid en ze gaan zich verantwoordelijk gedragen. Ontneem mensen hun verantwoordelijkheid en leg het allemaal bij de almachtige overheid neer, en het gevolg is dat je verantwoord gedrag van burgers kunt vergeten. Het nieuwe begrip 'governance' duidt op de manier waarop overheden met mensen en netwerken omgaan, op de interactie met en tussen netwerken. Good governance blijkt vooral goede (waaronder ook democratische) netwerkcommunicatie, coördinatie en coöperatie te zijn. Dat vraagt om een totaal andere instelling van politieke bestuurders op de eerste plaats en van ambtenaren op de tweede plaats. Geen autocratisch, hiërarchisch bonapartisme meer. Het vraagt ook om een andere overheidsorganisatie, lichter, platter en met ambtenaren die rechtstreeks met burgers en maatschappelijke organisaties overleggen. Wat dat laatste betreft hebben we op Curaçao een stap in de goede richting gezet met de zogenaamde 'nieuwe bestuurlijke organisatie'. Vraag is alleen of bestuurders het zien zitten om ermee te werken of dat ze zich toch maar liever 'bonapartisch' opstellen en gedragen.

Een essentiële succesfactor is dat het politieke bestuur het ambtelijk apparaat niet misbruikt als verlengstuk van partijpolitiek.

Uiteraard vraagt 'network-governance' om andere attitudes, kundigheden en vaardigheden, zowel van de kant van de overheid als van de samenleving. Een essentiële succesfactor is dat het politieke bestuur het ambtelijk apparaat niet misbruikt als verlengstuk van partijpolitiek. Pastechi's moeten dus ook op Curaçao worden afgeschaft. Interessant is dat men zich in China al in 1200 realiseerde dat ten eerste de macht van ambtenaren niet mals is, maar dat vooral moet worden voorkomen dat bestuurders met hulp van een massief ambtelijk apparaat, hun macht vergroten. Vandaar de instelling van de 'Yuan', een soort 'service commission' (ja, de huidige 'service commissions' van Taiwan en van landen die deel uitmaakten van het Britse koloniale rijk, zoals Barbados, zijn op dit model gebaseerd), verantwoordelijk voor de werving, selectie, training en coaching van ambtenaren, los van de (politieke) bestuurders. Zo'n instelling helpt en zou ook op Curaçao moeten worden ingevoerd.

In Oost-Europa wordt momenteel met succes geëxperimenteerd met 'public policy partnerships' waarin beleidsambtenaren samen met maatschappelijke instellingen en bedrijven beleid evalueren, ontwikkelen en uitvoeren. Het vaststellen en beschikbaar stellen van een begroting blijft het terrein van bestuur, parlement of gemeenteraad. In deze partnerships, waarvoor iedereen training ontvangt, treedt de overheid op als netwerkcoördinator en monitor, soms als mede-uitvoerder. Ze bevorderen draagvlak, gevoel van eigendom, verantwoordelijkheidsgevoel en doelmatige uitvoering van beleid. Burgers en maatschappelijke organisaties zijn doorgaans enthousiast.

Grote vraag is of ook bedrijven met hun typische bedrijfsbelangen en de hete adem van aandeelhouders in de nek, zullen meewerken. Veel multinationale bedrijven zijn zo groot dat de overheid geen vat op hen heeft. Interessant is dat de discussie over 'good governance' begonnen is met discussies over 'good corporate governance'. Het was George Goyder die in 1961 de discussie opende met zijn toen geruchtmakende boek 'The Responsible Company'. Bij mijn weten was hij de eerste die alle hete issues van moderne bedrijven aan de orde stelde. De essentie is dat de samenleving het niet kan toestaan dat een bepaald lichaam (bedrijven met name, maar ook kerken of verenigingen) zich onbeperkt en zonder verantwoording af te leggen, zonder openheid naar de samenleving toe kan doorgroeien. Dat is te vergelijken met een kankergezwel. De afloop is altijd rampzalig. Op hun beurt dienen bedrijven te beseffen dat aansturing door aandeelhouders alléén niet langer kan. Ieder bedrijf is tot in de kleinste details verweven met de sociale omgeving. Daarmee moet je dus zorgvuldig omgaan. De 'social audit' is een belangrijk instrument om aan de verantwoordingsplicht tegemoet te komen. Goyder ontwierp een prachtig auditkader.

De internationale discussie over 'good governance' wordt beheerst door 5 kernwoorden: decentralisatie, publieke participatie, verantwoording, capaciteitontwikkeling en samenwerking. Ze gaan hand in hand. Terug naar de beginvraag. Waarom de aandachtverschuiving van government naar governance? Omdat we beginnen te beseffen dat de overheid, hoe groot en machtig ook, niet in haar eentje kan besturen. Ze moet samenwerken. De vraag is dus hoe ze dat doet. Of de status van de overheid als uitvoerende macht tegenover wetgevende en rechterlijke macht middels constituties wel goed geregeld is. Nu gaat het erom of de overheid in staat is open, zorgvuldig en verantwoordelijk met partners in de samenleving samen te werken. Als democratie iets betekent, dan toch wel dat burgers merken dat zij het openbare beleid op zijn minst helpen meebepalen. Vandaar de aandacht voor 'governance', voor de wijze waarop overheden besturen, met of zonder inspraak van burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties.

De overheid, hoe groot en machtig ook, kan niet in haar eentje besturen. Ze moet samenwerken.

Vroeger waren er verlichte monarchen die zich de kritiek van burgers ter harte namen. Nu zijn er enkele verlichte overheden die zich de kritiek ter harte nemen, die beseffen dat wanneer wordt vastgehouden aan wat niet meer functioneert, de ramp aanstaande is. Deze overheden begrijpen welke ontwikkelingen gaande zijn en introduceren organisatiestructuren en culturen waarmee netwerkcoördinatie mogelijk is. Het zou mooi zijn als komende regeringen op Curaçao dat ook gaan beseffen en de aandacht gaan richten op kwaliteit van 'governance'.

Wie hierover meer wil weten, raad ik aan de studie van Mark Bevir te lezen: 'Democratic Governance', 2010.

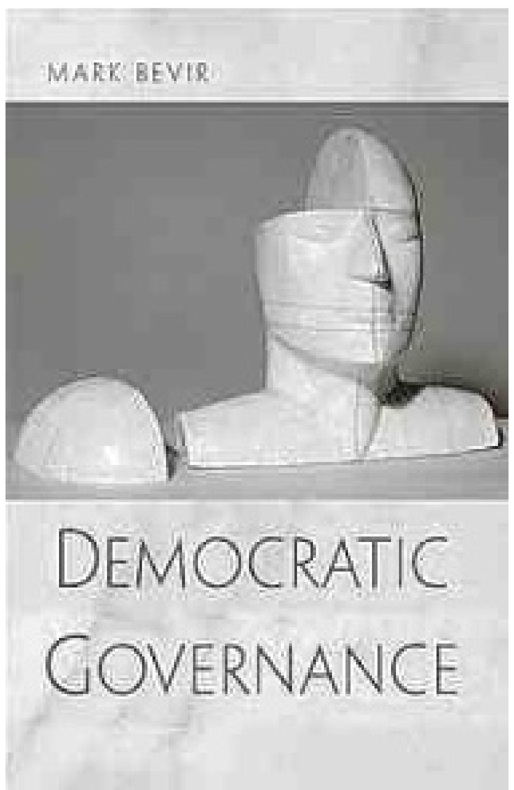

Medisch

Vragen over… staar

Tekst: Wouter Mol

Wat is staar?
Vóór in het oog, vlak achter de pupil, zit de heldere en doorzichtige ooglens. De lens zit tussen het hoornvlies en het netvlies. Naarmate we ouder worden, wordt de lens minder helder. Dit troebel worden van de ooglens wordt 'staar' of 'cataract' genoemd. Iedereen die ouder wordt, krijgt daarmee te maken. Maar niet iedereen heeft er echt last van.

Er zijn verschillende vormen van staar: jeugdstaar, staar die ontstaan is door een oogziekte of door een ziekte elders in het lichaam en staar die is ontstaan door een beschadiging van het oog bij een ongeval. De meest voorkomende vorm van staar is echter de ouderdomsstaar.

Wat is ouderdomsstaar?
Ouderdomsstaar is een 'normaal' verouderingsproces, net als het krijgen van rimpels. Sommige mensen merken al rond hun veertigste dat hun ooglens troebel wordt. Meestal doen de eerste verschijnselen van ouderdomsstaar zich echter pas later voor. Of je het merkt, hangt ervan af op welke plek in de ooglens de troebeling ontstaat en hoe groot die troebeling is. Zit de troebele plek in het midden van de lens of daar vlakbij, dan komt er minder licht in je oog en krijg je al gauw klachten, zoals:

- wazig zien
- dubbelzien
- kleuren worden doffer
- je krijgt last van tegenlicht of van schitteringen.

Als je binnen korte tijd opeens veel sterkere brillenglazen nodig hebt, dan kan dat ook wijzen op ouderdomsstaar. Doorgaans neemt de staar in de loop van de tijd toe. Sterkere brillenglazen kunnen het zicht op den duur dan niet meer verbeteren. Het gezichtsvermogen wordt daarmee steeds slechter. Een bezoek aan de oogarts is dan noodzakelijk.

Wanneer moet je staar behandelen?
Wie nog voldoende ziet om zonder problemen het dagelijkse werk en hobby's te kunnen doen, hoeft zich (nog) niet te laten behandelen. Een operatie is dan niet direct noodzakelijk. U kunt er wel rekening mee houden dat u in de toekomst een operatie nodig hebt. Staar wordt immers nooit minder; het gezichtsvermogen gaat langzaam maar zeker toch

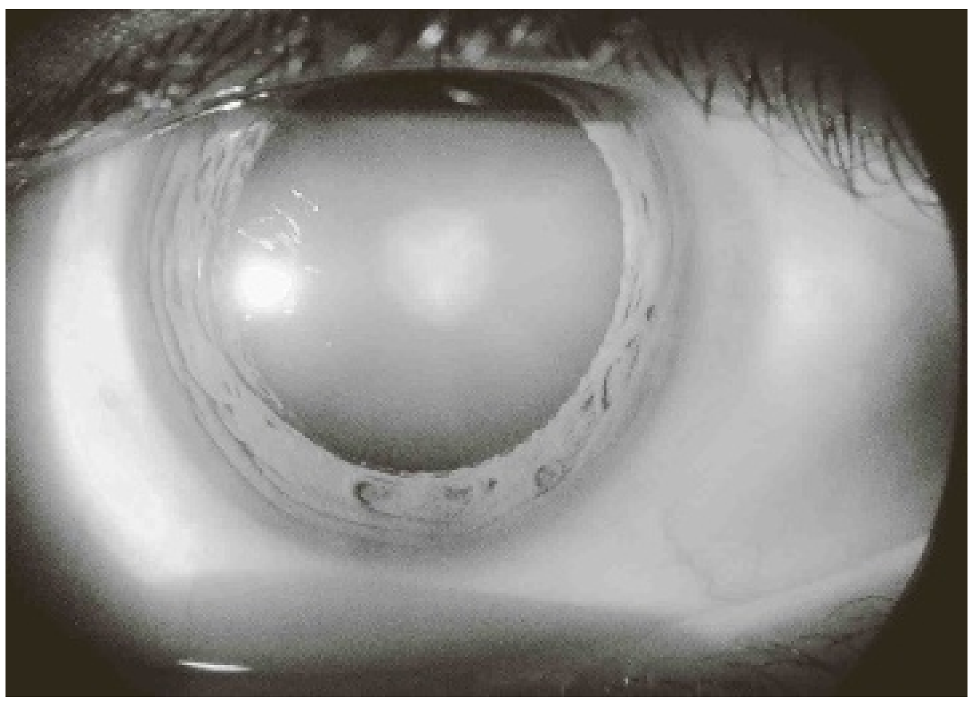

achteruit. Zodra de staar te hinderlijk wordt, kan uw gezichtsvermogen weer verbeterd worden met een staaroperatie. Wanneer dit moet gebeuren, kunt u in principe zelf bepalen - maar wel in overleg met uw oogarts. Ouderdomsstaar is goed te behandelen. Als het oog verder gezond is, kan een staaroperatie het gezichtsvermogen vrijwel volledig herstellen. Staaroperaties worden heel regelmatig uitgevoerd. Voor iemand met een redelijke gezondheidstoestand heeft deze operatie heel weinig risico's. Ook op zeer hoge leeftijd is de operatie nog goed te ondergaan. Overigens is opereren de enige manier om echt iets te doen aan ouderdomsstaar. Er bestaan geen medicijnen tegen staar.

Hoe stel je de diagnose?
Alleen de oogarts kan de diagnose en de uitgebreidheid van de staar met zekerheid vaststellen. Om erachter te komen of de klachten inderdaad worden veroorzaakt door staar, moet uw pupil met druppels worden vergroot en bekijkt de oogarts uw ogen met een zogenoemde spleetlamp. Deze lamp geeft een smalle bundel licht, waarmee de oogarts het voorste deel van het oog kan bekijken.
De oogarts kan zien of er troebelingen zijn in de ooglens en zo ja, hoe ver de staar zich al heeft ontwikkeld. Daarnaast bepaalt de oogarts hoeveel u nog kunt zien en onderzoekt hij of uw ogen verder gezond zijn. Andere veranderingen in het oog, zoals troebelingen in het hoornvlies en slijtage achter in het oog in het netvlies, kunnen namelijk ook klachten veroorzaken. De toestand van het netvlies is belangrijk om te kunnen voorspellen hoe uw gezichtsvermogen zal zijn na de operatie.

Hoe gaat een staaroperatie in zijn werk?
De operatie vindt meestal plaats in dagopname. Dat wil zeggen dat u dezelfde dag nog naar huis gaat. De opname duurt gemiddeld twee tot drie uur.
De operatie zelf duurt ongeveer een half uur. Tijdens de operatie haalt de oogarts de troebele lens uit het oog en vervangt deze door een plastic kunstlensje.
Meestal wordt een flexibel opvouwbaar kunstlensje in het oog geplaatst. Er is dan geen hechting nodig. Soms wordt een ander kunstlensje gebruikt en kan het wel nodig zijn om een hechting te plaatsen. Het uiteindelijke resultaat van de operatie wordt hierdoor niet beïnvloed.
De oogarts opereert altijd maar één oog per operatie. Zo kunt u kort na de operatie bijna alles weer doen, omdat u nog voldoende zicht hebt met uw niet-geopereerde oog.

Na de operatie?
Na de operatie is het beter om enige dagen rustig aan te doen. Dat wil zeggen geen zwaar lichamelijk werk verrichten en niet sporten. Verder kunt u uw normale dagelijkse activiteiten gewoon hervatten. Slapen met een kapje ter bescherming van het oog is meestal drie weken nodig.

Wat voor lenzen heb je?
Voordat de staaroperatie wordt uitgevoerd, moet de oogarts eerst met een oogmeting de sterkte van de te implanteren lens vaststellen. Ook zal hij samen met de patiënt bekijken welke kunstlens er gebruikt gaat worden. Was hier vroeger weinig keuze in, vandaag de dag zijn er verschillende mogelijkheden. Zo kan er gekozen worden uit monofocale lenzen (waarbij na de operatie een leesbril moet worden gebruikt) of het nieuwste dat de moderne technologie momenteel te bieden heeft, een multifocale lens. Dit is een nieuw type kunstlens, waarbij brilgebruik meestal niet meer nodig is.

Wouter Mol is huisarts te Curaçao

Mens & Psyche

'Coping'

Plotseling optredende hevige stressoren en aanhoudende spanningen ten gevolge van bijvoorbeeld werkloosheid, (chronische) ziekte of pijn, echtscheiding en studie- of werkdruk, kunnen het functioneren van de mens behoorlijk ontregelen. Of en in hoeverre wij in staat zullen zijn ons evenwicht te herstellen om weer adequaat te kunnen functioneren, hangt af van de manier waarop wij tegen betreffende situaties aankijken (onze perceptie) en hoe wij ermee omgaan (onze coping).

Tekst: Milangela Plate

Coping, ook wel copingstrategieën of copingstijl genoemd, kan worden ingedeeld naar emotiegerichte coping, probleemgerichte coping en vermijdende coping.
Wanneer een problematische situatie zich voordoet, maken mensen doorgaans razendsnel de balans op: het probleem wordt ingeschat 'wat is er aan de hand?' en er wordt bepaald wat de beste oplossing is, 'wat kan ik eraan doen?' en 'wat ga ik eraan doen'.
Bij probleemgerichte coping onderneemt de persoon op een actieve en directe manier pogingen om het probleem aan te pakken. Ook eventuele conflictsituaties worden verholpen.
Bij emotiegerichte coping probeert men de onaangename gevoelens die men bij het probleem ervaart te laten verdwijnen, te verminderen of hanteerbaar te maken.
Bij vermijdende coping probeert men om via gedachten of gedrag voor het probleem weg te vluchten.

Bijvoorbeeld: Vlak voor een reeks belangrijke examens zal de ene gespannen student ervoor kiezen om zo snel mogelijk samen te komen met een groepje medestudenten om dingen die nog onduidelijk zijn samen uit te zoeken en te gaan begrijpen (probleemgerichte coping), terwijl een andere gespannen student besluit om eerst met haar vrienden op stap te gaan (vermijdende coping) om te praten en lol te hebben om zo spanning kwijt te raken (emotiegerichte coping), voordat ze een nieuw studieschema gaat opstellen en zich op de examens gaat richten (probleemgerichte coping). Voor de één zal een pauze dus nodig zijn, alvorens met een gedegen aanpak op de proppen te komen, terwijl de ander pas zal kunnen pauzeren als zij duidelijk heeft wat de probleemaanpak zal worden.

Wij wenden dagelijks onbewust één of meerdere van bovengenoemde copingstrategieën aan, afhankelijk van de situatie waarvoor we komen te staan. Onze keuze voor een bepaalde copingstrategie wordt aangestuurd door een aantal factoren, waaronder:

Onze waarneming/perceptie: we signaleren een stressor, bestempelen deze als bedreigend, uitdagend, aangenaam of onaangenaam (of anders), anticiperen erop door voor onszelf na te gaan of wij denken genoeg vaardigheden in huis te hebben om deze situatie het hoofd te bieden.
Onze copingmechanismen ofwel reactiepatronen die we tot onze beschikking hebben: onze specifieke reactie(s) op wat wij hebben waargenomen en de keuze om onaangename emoties die bij de situatie zijn komen kijken volledig uit de weg te ruimen, te verminderen dan wel te verdragen.

Copingmechanismen
Iedere persoon heeft verschillende reactiepatronen (copingmechanismen) tot zijn beschikking. Onderstaand volgt een indeling, zoals gebruikt in de Utrechtse Coping Lijst (UCL), een veelgebruikte vragenlijst.

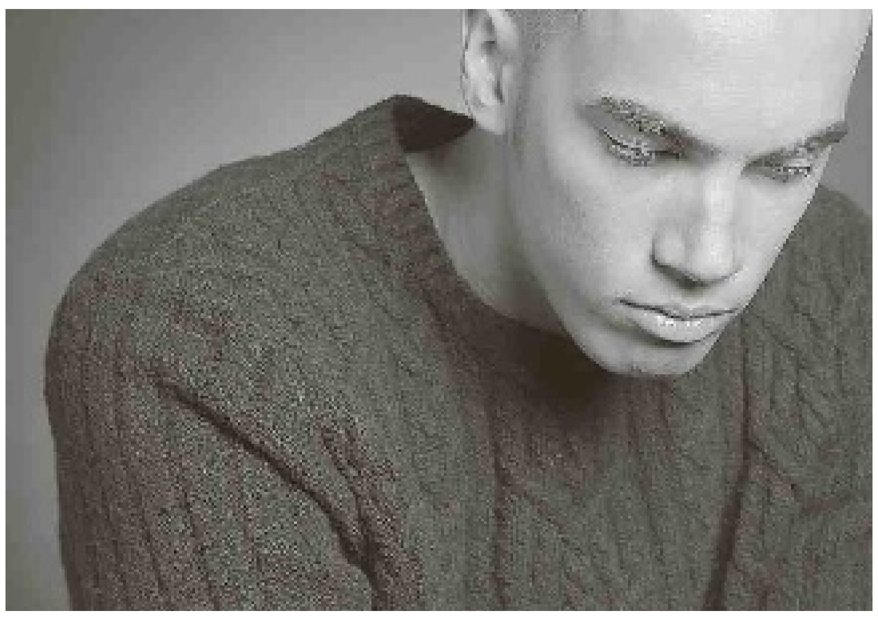

Het functioneren van de mens kan behoorlijk ontregeld raken. De vraag is hoe we daar mee omgaan.

1. Actief aanpakken: Hierbij treden we het probleem tegemoet en gebruiken daarbij vooral ons verstand. De situatie wordt rustig van alle kanten bekeken, de zaken worden op een rijtje gezet en desnoods wordt het probleem in stukjes opgedeeld, waarna men doelgericht te werk gaat om het probleem op te lossen. Dit is één van de effectiefste reactiepatronen.

2. Sociale steun zoeken: Mensen met dit reactiepatroon bedenken oplossingen voor hun problemen, maar kiezen ervoor om dit samen met een ander of anderen te doen. Hierbij zoekt men troost, steun of begrip bij anderen door over het probleem te vertellen of men benadert anderen voor hulp en advies. Dit is eveneens één van de effectiefste reactiepatronen.

3. Palliatieve reactie: Men zoekt afleiding en houdt zich met andere dingen bezig om niet aan het probleem te hoeven denken. Wanneer dit niet afdoende werkt, proberen sommigen zich prettiger te voelen door te roken en te drinken, wat in sommige gevallen leidt tot verslavingen.

4. Vermijden: Men pakt het probleem niet aan, ontkent mogelijk zelfs dat er een probleem is of wacht af in de hoop dat het zich vanzelf oplost, door anderen wordt opgelost of dat de eventuele negatieve gevolgen wel mee zullen vallen.

5. Passief reactiepatroon: Men voelt zich overdonderd of volledig in beslag genomen door het probleem of de situatie en is niet in staat oplossingen te zoeken. Mensen met dit reactiepatroon zien de situatie somber in, trekken zich terug in veel gepieker, ervaren schuldgevoelens en twijfelen aan zichzelf. Dit reactiepatroon is niet effectief, omdat het probleem niet wordt opgelost en mensen veelal depressief (dreigen te) worden.

6. Expressie van emoties: Men voelt zich gefrustreerd door het probleem en reageert zich af op zijn omgeving door het uiten of laten blijken van ergernis of kwaadheid en het afreageren van spanningen. Dit reactiepatroon is evenmin effectief daar het probleem niet opgelost wordt en er probleemgedrag zoals agressie en asociaal gedrag kunnen optreden.

7. Geruststellende en troostende gedachten hanteren: Hierbij stelt men zichzelf gerust of spreekt zichzelf moed in met de gedachte dat het probleem wel meevalt, dat het wel weer goed komt, dat anderen het moeilijker hebben of dat men weleens ergere dingen heeft meegemaakt. Tenzij dit reactiepatroon samengaat met een van de andere effectieve reactiepatronen, zal het probleem niet opgelost worden en moeten we ook dit reactiepatroon als niet effectief beschouwen.

Effectieve coping
De combinatie van reactiepatronen zal bepalen of er een emotiegerichte, probleemgerichte en/of vermijdende coping wordt aangewend om te kunnen omgaan met de problematische situatie.
Over het algemeen is een probleemgerichte coping het meest effectief. Het blijkt namelijk vaker te leiden tot stressvermindering en veel minder vaak tot depressieve gevoelens. Dit in tegenstelling tot een emotiegerichte of vermijdende coping.
Hoe effectiever wij omgaan met spanningen die zich voordoen, hoe beter wij bestand zullen zijn tegen toekomstige stress-situaties.
Op basis van onze eerdere ervaringen met stressvolle situaties weten we en vertrouwen we er immers op dat wij er wel mee om zullen weten te gaan. Onze copingstrategieën veranderen dan ook in de loop van ons leven, onder invloed van wat wij zien en leren van onze ouders, familie, vrienden, docenten en belangrijker nog, onder invloed van onze eigen ervaringen met succesvolle dan wel mislukte pogingen om problemen aan te pakken.

Milangela Plate is psycholoog/gerontoloog.
Email: milangela.plate@takecare.an

Reddingsorganisatie Citro:

‘Inzetbaar, onmisbaar’

“Zondag 30 september om 10.00 uur ontving de Citro een telefoontje van de boot ‘Kingfisher’ vanaf Klein Curaçao. Dit 30 voet lange plezierjacht was op de rotsen gelopen op het eilandje waarbij de schroefas beschadigd raakte en de opvarenden niet meer in staat waren om terug te varen naar Curaçao. De Citro-bemanning werd gelijk gealarmeerd en om 10.30 uur kon de Dick Braakman uitvaren vanuit de Vissershaven in de Caracasbaai.”

Schipper Ramed

Tekst: Lisette Keus Foto’s: Citro

Het is het begin van een persbericht van reddingsorganisatie Citro, de Citizens Rescue Organization. Deze vrijwilligersorganisatie is al meer dan dertig jaar actief, dus met hun werkzaamheden en de grote en kleine successen is volgens mij iedereen inmiddels wel bekend. Maar wat gebeurt er nadat er een melding binnenkomt, wat beweegt de vrijwilligers en hoe verloopt een reddingsactie precies? Wij mochten een avond mee op training om te ervaren hoe een redding in zijn werk gaat en spraken tussen de lijnen en deining door met verschillende vrijwilligers over hun ervaringen en drijfveren.

Briefing

Als we aankomen bij het boothuis zitten de mannen rond de tafel. Ze zijn allen gehuld in feloranje T-shirts en hebben een kop koffie voor zich. Er worden grappen en opmerkingen over en weer gemaakt, zoals het een groep stoere zeeliefhebbers betaamt. Na een welkomstwoordje worden de mannen gebrieft over wat de bedoeling is van de training. Want - zo blijkt ook later op het water - weten wat je taak is en een goede communicatie zijn de belangrijkste factoren om een reddingsactie zo goed en veilig mogelijk uit te voeren.

Vandaag staat er ‘pacing’ op het programma en ‘slepen’. Pacen houdt in dat twee boten zo dicht mogelijk naast elkaar varen, eigenlijk zelfs tegen elkaar aan, zodat goederen kunnen worden overgeheveld en personen over kunnen stappen. Slepen spreekt natuurlijk voor zich, maar het is de meest voorkomende taak van de Citro, dus het kan niet vaak genoeg geoefend worden.

Ramed - een van de jongsten aanwezig - neemt het woord. In een noodsituatie wordt er normaal gesproken kort gebrieft, vaak bij de boot al of aan boord, maar nu gaat Ramed aan de hand van een powerpoint-presentatie stapsgewijs door de twee oefeningen heen.

Belangrijk, want hoewel de Citro zeer professioneel te werk gaat, vaart de organisatie volledig op vrijwilligers. Regelmatig komen en gaan er mensen, dus ook vooral voor de nieuwelingen zijn trainingen van groot belang. Tijdens de briefing wordt Ramed af en toe onderbroken met tips en trucs van de oudere garde: “Tijdens het slepen is het heel belangrijk om langzaam te varen. Vissersboten hebben een lange kiel, die blijven wel hangen, maar die tupperware-dozen gaan alle kanten op”, zegt Krik spottend, maar serieus. Hij is een van de schippers van de Citro en al tien jaar vrijwilliger. Daarbij heeft hij zijn hele leven gewerkt in de techniek op grote schepen, plezierjachten hebben dus van hem de naam tupperware-dozen gekregen. “Van die plastic bootjes”, aldus Krik.
Hieruit blijkt meteen dat het doel van de training dan ook meerledig is. Men leert een stukje theorie, men leert om te werken met de boten en ander materiaal, maar niet te vergeten leert men van elkaar, van elkaars ervaringen en om met elkaar te werken.

Caracasbaai uit

Voordat er ook maar een meter gevaren wordt, moeten eerst de boten gecheckt worden. Het oliepeil, de koelvloeistof, de radio’s, de motoren. “Je kunt niet iemand in nood redden als je zelf ook risico’s loopt”, is de uitleg. Regel nummer één in elke redding, niet alleen bij de Citro. Dus nadat iedereen - met zwemvest en al - bij de boten aankomt, wordt er kleine check gedaan. Nu is het een training, dus gaat alles redelijk op zijn gemak, in ‘real life’ duurt de check echter slechts enkele minuten; tijd betekent immers mensenlevens.
“Ieder Citro-lid krijgt bij een oproep een smsje en als je kunt, moet je zo snel mogelijk naar het boothuis komen”, vertelt Marius Noort, al 12 jaar vrijwilliger en hij neemt sinds kort ook de pr-taken op zich. “Eigenlijk is het een beetje wie het eerst komt gaat mee. En afhankelijk van hoe dringend de situatie is, wordt er over de steigers hier gerend of gelopen.”
Vandaag varen we uit met twee schepen: de Aurora en de Dick Braakman. De Aurora is een vissersjacht dat de Citro van een vrijgevige burger in bruikleen heeft. De Dick Braakman is het juweeltje van de organisatie, een spiksplinternieuwe reddingsboot met alle gemakken en laatste technieken. De Braakman, zoals het schip kort wordt genoemd, ligt op een lift net iets boven het water. “De lift is ook nieuw en is bijna helemaal klaar”, vertelt Jovino Falbru, een van de coordinatoren van de organisatie, later. “Er komt nog een overkapping en dan is het af. We zijn hier echt heel blij mee, want onderhoud van je spullen is zo belangrijk, vooral met al dat zout. De Braakman is een kostbare boot, die moet zeker 25 jaar mee en er is al gebleken dat een soort schip als dit het kan. Onderhoud is daarom heel belangrijk, je wilt namelijk niet dat tijdens een redding iets afbreekt, bijvoorbeeld omdat hij slecht onderhouden is.”

> Het is belangrijk dat zoveel mogelijk mensen weten hoe je moet varen, want stel dat er wat met de schipper gebeurt. Maar er zijn acht officiële schippers, waarvan er bij elke redding zeker één mee is

Schip in nood

We varen langzaam het Spaanse Water op richting zee, de Aurora alvast vooruit. Ook hier geldt weer dat er in het ‘echt’ wat meer vaart achter zit, afhankelijk van hoe dringend de situatie. Op zee richting Fuik krijgen we via de radio een oproep van de Aurora. “Hier de Aurora, over.” Er wordt over en weer besproken wat er moet gebeuren, via walkietalkies krijgen de mannen op het dek de instructies. Ondertussen legt Noort mij alles haarfijn uit: “We hebben vaak te maken met lokale vissersboten, plezierjachten of barkjes en zij hadden voorheen vaak minder geavanceerde apparatuur aan boord. Een van de moeilijkste dingen tijdens een reddingsactie was dan ook het vinden van de schepen die in nood zijn - en dat komt een enkele keer nog wel voor. Bij de plezierjachten omdat men niet helemaal bekend is met apparatuur, bij de vissers en de barkjes omdat ze deze niet hebben. Gelukkig zijn de meeste boten tegenwoordig wel uitgerust met GPS-systemen, dus wordt het gemakkelijker. Mede dankzij de Kustwachtradar zijn boten veel eenvoudiger te traceren.”

Ondertussen heeft de Braakman de Aurora snel ingehaald, een van de grote voordelen van het nieuwe schip; zijn snelheid. Behendig legt de schipper de Braakman langs de Aurora en stuurt zich er weer vanaf, het pacen. Het water spat met geweld op tussen de schepen en spoelt over beide dekken. En dan hebben we nog ‘geluk’ met het weer, de zee is verder spiegelglad. De mannen op het dek kijken toe hoe de oefening verloopt, maar staan in de startblokken om eventueel actie te ondernemen mocht dit vanuit de stuurhut worden opgedragen. Want degene die letterlijk aan het roer staat, staat ook duidelijk en letterlijk aan het roer. De schipper bepaalt, uiteraard in overleg, maar de schipper heeft te allen tijde het laatste woord.

> Al vaar je nog zo lang, je ontwikkelt je mee met de techniek. Al helpt mijn ervaring natuurlijk wel in het nemen van beslissingen

Ook belangrijk om te oefenen: opdrachten geven, knopen doorhakken, maar ook luisteren en bevelen opvolgen.
Het roer wordt overgegeven. “Het is belangrijk dat zoveel mogelijk mensen weten hoe je moet varen, want stel dat er wat met de schipper gebeurt. Maar er zijn acht officiële schippers, waarvan er bij elke redding zeker één mee is.”

Slepen

Tijd om te slepen. Wederom een melding van de Aurora, ze zijn stuurloos en of we hen kunnen komen redden. De schipper stuurt de Braakman voor de Aurora, Ramed staat aan de radio en Jeroen en Oswald leggen de lijnen klaar; iedereen aan boord van de Braakman kent zijn plaats en taak. Anders is dat voor de Aurora, want de lijnen die door de Braakman worden geworpen, worden niet gevangen aan boord van de Aurora. “Wij weten niet wat we moeten doen”, zegt een opvarende toneelspelend in opdracht van hun schipper Jovino. Ze moeten een echte situatie simuleren en geregeld heeft de Citro te maken met personen die een dagje zijn gaan varen en onverhoopt in de problemen zijn geraakt.
Aan boord van de Braakman moet er dus snel geschakeld worden, want de lijnen liggen nu in het water en voordat deze in de jetmotoren komen moeten ze binnen worden gehaald en moet men zich opmaken voor poging twee. Dit zijn de situaties waarom er getraind wordt, want de communicatie verloopt niet geheel soepel en even ontstaat er verwarring. Maar snel worden de lijnen en de controle herpakt en wordt de Aurora gered.
De schepen van de schippers rouleren, de bemanning rouleert en na een paar keer oefenen wordt het tijd om terug te keren naar de veilige thuishaven.

Ervaring en techniek

Edwig heeft het roer van de Braakman overgenomen. Hij is al vrijwilliger bij de Citro bijna sinds het allereerste begin. “In eerste instantie hadden we helemaal geen boten, maar maakten we gebruik van leenboten. Later hadden we een boot op een trailer waarmee we het eiland rondreden”, vertelt hij. Nu liggen er meerdere schepen voor de deur, waarvan de Dick Braakman zelfs met de nieuwste technieken. Maar ervaring en techniek liggen elkaar niet in de weg, aldus Edwig. “Al vaar je nog zo lang, je ontwikkelt je mee met de techniek. Al helpt mijn ervaring natuurlijk wel in het nemen van beslissingen.”
Nog een goede reden om te trainen, want je ontwikkelen kan je alleen door te doen en te oefenen en wij aanschouwen hiervan een mooi voorbeeld. Edwig staat voor zijn tweede keer aan het roer van de Braakman, wat met een dashbord vol knoppen uiteraard wel even wennen is. De Braakman en de Aurora varen dicht naast elkaar en om de ondiepe gedeeltes te ontwijken moet er nauwkeurig gemanoeuvreerd worden. Door de radio klinkt Krik vanuit de Aurora: “Twee graden bakboord.” En ook van buiten wordt er wat geroepen: “Schipper, wat gaan we doen?” Maar de schipper hoort het even niet en ook degene aan de radio is er even niet bij, ze zijn op zoek naar het knopje waarmee het spotlight bediend kan worden.

Nabriefen

Terug aan wal wordt de crew opgevangen door andere Citro-leden. Falbru: “We proberen elkaar altijd een beetje te helpen en te ontlasten. Vaak is er een andere groep die de schoonmaakwerkzaamheden op zich neemt. Want als een groep van zee komt na een actie van een paar uur, heb je geen zin meer om ook nog de schepen af te spoelen. Dit zijn vaak de Citro-leden met een walfunctie of leden die niet eerder konden komen. De Citro is vrijwillig, maar niet vrijblijvend. Soms wel lastig, want de moderne mens krijgt het steeds drukker. Maar ook de Citro heeft zich de afgelopen jaren in een hoog tempo ontwikkeld: de boten, het clubhuis, binnenkort breiden we uit met twee grote jetski’s en we hebben nieuwe systemen waarin onder meer al het onderhoud van de schepen precies wordt bijgehouden. Hierdoor komt er meer continuïteit in de organisatie.”

En gelukkig maar, want zonder de Citro zullen meerdere partijen het zeker niet redden. De Citro, constant inzetbaar, onmisbaar.

Op 8 november wordt de jaarlijkse fundraiser van de Citro gehouden. Eten, drinken, rondkijken in het ‘rescue station’, genieten van muziek en een ‘surprise show’.

Kaarten zijn verkrijgbaar bij Mensing’s Caminada, Koksmaat, Surprise, Albert Heijn, Gallery Alma Blou en de Citro-vrijwilligers (tel. 661-8558).
Tijd: 19.00 - 22.00 uur
Plaats: Sea Rescue Station Joop Kooijman, Vissershaven Caracasbaai
Meer informatie: www.citro.org en facebook

Inspiratie

‘De dingen van Curaçao’

De werken van André Nagtegaal zijn herkenbaar en typerend. Een vrolijk gekleurd Curaçaos schouwspel van traditionele, maar ook weer alledaagse bezigheden op een speelse manier neergezet. Dat Curaçao zijn voorbeeld is, is dan ook niet verwonderlijk. Maar behalve mensen uit en bezigheden van het alledaagse leven, bewondert hij personen die voorop lopen, de pioniers.

Nagtegaal: “Mijn art is origineel en spontaan ontstaan, het is niet dat het uit iemand anders voortgevloeid is. Mijn grootste kracht zijn dan ook de dingen van Curaçao. Maar er zijn wel mensen die ik bewonder. Zo bewonder ik oude grote artiesten als Picasso en Mondriaan. Maar lokaal heb ik altijd gekeken naar Jean Girigori, Yubi Kirindongo en Philippe Zanolino.”

“Vooral Girigori zet het Curaçaose beeld mooi neer. Ze schildert de struggle, de strijd van de Curaçaose vrouw. En zet het machismo van de Curaçaose of Caribische man op een mooie manier neer.”

“Maar ik bewonder hen allemaal, het zijn pioniers. De grote bekende artiesten, maar ook de lokale artiesten. Ze zijn origineel in hun werk. Een jonge kunstenaar die ik bewonder is Ariadne Faries. Ook het materiaal waar ze mee werkt vind ik mooi, die platte houten stokjes.”

Strips
Zijn werken worden overal met een glimlach onthaald. Ze zijn levendig en luchtig, maar waar - of in ieder geval waar geweest. Eigenlijk net als de stripboeken die Nagtegaal zo graag las: “Vroeger kwam ik veel bij mijn oma. Mijn oom had daar heel veel stripboeken die ik altijd graag las en ook bekeek. Ik denk dat ik daar ook een beetje door beïnvloed ben. Vooral Guust Flater vond ik leuk. Ja, ik ben daar wel door beïnvloed.

En de kleuren heb ik van toen ik ooit in Nederland was. Ik liep door Amsterdam langs de grachten. Het zag er allemaal net zo uit als onze Handelskade, maar dan grauw, beige en bruin, gewoon zonder kleur. Daar komen de kleurcontrasten van mijn schilderijen vandaan, Curaçao heeft kleur!”

“Ik maak ook weleens werken in opdracht, dan gaan mensen bijvoorbeeld weg van Curaçao, maar willen ze een stukje van het eiland meenemen en vragen mij dan wat te maken. Ik vraag hen dan waar ze aan denken als ze aan Curaçao denken en schilder met dat verhaal in mijn achterhoofd. Alles wat ik schilder heeft met Curaçao te maken en met de Curaçaose cultuur, kunst, het leven, het eiland waar ik geboren ben.”

Charity
Nagtegaal draagt Curacao in zijn hart, dus behalve het vastleggen van de cultuur en het bijdragen aan de kunst en cultuur, wil hij iets betekenen voor het eiland. “In samenwerking met Bruna heb ik nu ook een schilderij gemaakt voor een Boekenweek die in november bij Bruna van start gaat. Je kunt dan loten kopen en dan wordt dit schilderij verloot, samen met een schilderij dat ik twee jaar geleden maakte en de politieke stoel die ik heb beschilderd. Alle opbrengsten hiervan gaan dan naar de stichting Siloam. Dat vind ik het allerleukste en dat gebeurt de laatste tijd steeds meer: schilderen voor charity. Dat heeft kunst, er komen weer allemaal mooie en goede dingen uit voort. Hoe bekender je wordt, hoe meer je kunst gaat bloeien.”

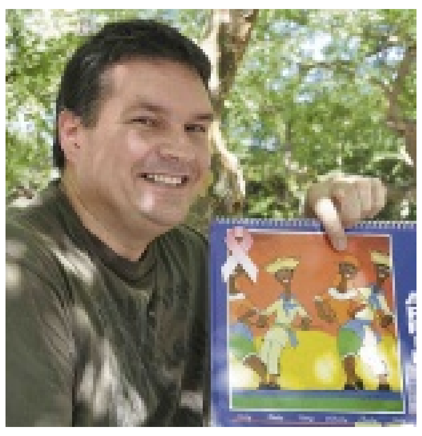
André Nagtegaal

Guust Flater

Culturele Agenda

KUNST & EXPOSITIES

‘A breast or two’
Speciaal voor kankeroverlevenden en al diegenen die de strijd verloren, is bij de Mon Art Gallery in het Renaissance Rif Fort de verkooptentoonstelling ‘A breast or two’ te bezichtigen, gebaseerd op een gedicht van Nicole Grimmelt, zelf een kankeroverlevende. Veel kunstenaars doen mee aan deze expositie, waarvan een deel van de opbrengst gaat naar de afdeling Oncologie van het Sint Elisabeth Hospitaal voor een gespecialiseerde kliniek. Voor meer informatie kunt u bellen naar 462.2977 of www.monartgallerycuracao.com. Op zondag 28 oktober is de galerie speciaal open tussen 11.00 en 14.00 uur.

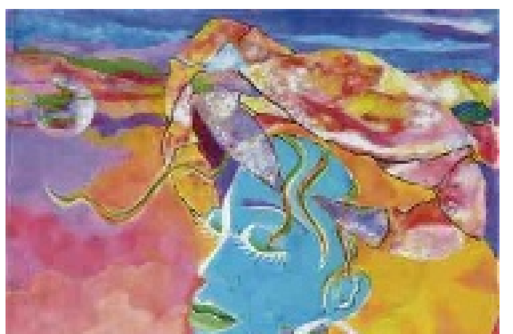
Suzet Rosaria - Stones of Faith. Een van de werken van ‘A breast or two’.

Verkoopexpositie kunst en antiek
Zondag 28 oktober bent u tussen 10.00 en 12.00 uur van harte welkom in De Toonkamer van Landhuis Habaai waar u een verkoopexpositie van kunst en antiek uit de collectie van Barbara Smeets kunt bijwonen. Samen met May Henriquez en Ben Smit opende Barbara Smeets de eerste galerie voor moderne kunst op het eiland, Galerie de Boog. Veel bekende Nederlandse kunstenaars exposeerden er maar ook opkomende lokale kunsetnaars kregen er een kans hun werk ten toon te stellen. Barbara Smeets had een grote liefde voor kunst en kocht regelmatig werken aan. Een deel van haar collectie wordt nu te koop aangeboden. Jan Karel Smeets verricht de opening van deze bijzondere verkoopexpositie, die nog tot 10 november te bezichtigen zal zijn.

Anthony Wijshijer
Bij Galeria Kas di Kultura is een expositie te bezichtigen met expressieve, kleurrijke kunstwerken van Anthony Wijshijer; openingstijden maandag t/m vrijdag van 08.00 tot 12.00 uur en van 14.00 tot 16.30 uur en zaterdag van 09.00 tot 13.00 uur.

Anthony Peelen
In Atelier Art2gether verkoopt kunstenaar Anthony Peelen zijn werken. Tot en met zaterdag 27 oktober, op afspraak. Atelier Art2gether, Kaya Ma Pieternella M12 (afslag St. Michiel).
Voor meer informatie: Astrid van Dorp, tel. 515-3141.

De vogels van Curaçao
Expositie aquarellen ‘De vogels van Curaçao’ van Marianne van Veen op Curaçao. Haar werken zijn te omschrijven als realistisch met veel aandacht voor details. Tot en met eind december exposeert zij haar aquarellen in restaurant E Lanternu, Fontijn 20 aan de Weg naar Soto. De expositie is, met uitzondering van dinsdag, dagelijks geopend van 10.00 tot 14.00 uur en van 17.00 tot 22.00 uur.

Curaçao Cultuurgids
Sinaya Wolfert komt dit jaar uit met de Curaçao Cultuurgids met agenda 2013, vele verhalen en foto’s en uitneembare prentbriefkaarten. De herdenking van 150 jaar afschaffing van de slavernij staat er centraal in. Niet alleen een agenda maar ook een algemene cultuurgids voor het eiland Curaçao. Er staan interviews en verhalen in met leerzame en nuttige informatie en inzichten over de Curaçaose cultuur.
Het agendadeel kan na gebruik worden verwijderd, waarna men de rest van het boekwerk overhoudt.

NIEUW & OPMERKELIJK

Teater te den bo Bario/Theater in jouw wijk
Gezien de behoefte in de wijken aan activiteiten voor jongeren waarbij jongeren een positieve bijdrage kunnen leveren aan hun wijk wil Teater te den bo Bario theatercursussen en theatervoorstellingen brengen naar de wijken. Dit wordt gedaan door de jongeren te interesseren in een theaterworkshop waaruit een korte presentatie voorvloeit alsook door een voorstelling te presenteren in het buurtcentrum en die gemaakt is door de La Tentashon Performing Art Academy. Een voorstelling die gericht is op jongeren door jongeren voor jongeren. De gedachte hierachter is dat jongeren die betrokken raken bij het theatergebeuren gemotiveerd zullen zijn om verder te gaan met het maken van producties voor de buurt. Hier kunnen de theatermakers van La Tentashon in een later stadium op inspelen. Jongeren die met theater bezig zijn krijgen meer zelfvertrouwen, de zelfredzaamheid wordt vergroot, de sociale betrokkenheid en waardering voor de omgeving nemen toe en het vandalisme af.

Momenteel bezoekt Teater te den bo Bario: Sentro di Bario Buena Vista. Deze workshopweek loopt nog tot vandaag (27 oktober): Workshop dans, spel en muziek/zang. Buurtcentrum Buena Vista.
Tijd: 17.00 - 19.00 uur.
Presentatie van The Onplugged Crew: 28 oktober van 18.00 - 20.00 uur.

DANS & THEATER

Luna Yen
La Tentashon zit volop in het Luna Yen-seizoen. Luna Yen is het ‘open podium’ oftewel de talentenjacht voor jongeren. In de categorieën dans, zang, acteren, rap, breakdance, hiphop, spoken word en stand up comedy mogen 15 jongeren en/of groepen laten zien wat ze kunnen.
De volgende editie is op 5 november.
Met Chris Strick, dj Carlito, winnaars Luna Yen 1e editie 2012, The Best of Luna Yen & All The Above.
Entree: 15 gulden.
Voor meer informatie: bel Teatro Luna Blou 462-2209 of mail naar latentashon@gmail.com

Pachi Damon - Trabou di Warda
Een man verlaat zijn huis om naar zijn werk te gaan. Maar achter de rug van zijn vrouw om heeft hij zich ziek gemeld en gaat hij naar zijn minnares. Toevallig belt zijn vrouw naar zijn werk en krijgt te horen dat hij zich ziek gemeld heeft. Een realistische voorstelling over ploegendiensten en vreemdgaan.
Zaterdag 3 november om 21.00 uur
Zondag 4 november 20.00 uur
Locatie: Teatro Luna Blou
Entree: 27,50 gulden

FILM

Filmhuis Openbare Bibliotheek
6 en 8 november: Ajami
11 en 13 december: Des hommes et des dieux
Plaats: Auditorium, Nationale Bibliotheek, Scharloo.
Tijd: 19.00 uur.

BOEKEN & LITERATUUR

De Tragiek van Bonaire
Onlangs werd De Tragiek van Bonaire van Trix van Bennekom gepresenteerd. Het boek gaat over de moeizame relatie van Nederland met de Antillen. Van Bennekom ‘houdt de politiek keihard de spiegel voor, doorbreekt het stilzwijgen en legt open zenuwen bloot’.
De Tragiek van Bonaire gaat in op uiteenlopende onderwerpen zoals ‘Speeltuin voor CDA-politici, met een hoofdrol voor Hans Hillen’, ‘De invasie van Haagse ambtenaren, onder leiding van Henk Kamp’, Koloniaal decor voor de moord op Marlies van der Kouwe’, de verlammende zwijgcultuur, een idyllisch eiland in een kolkende stroomversnelling.
Uitgeverij Village/VanDorp Educatief
www.vandorp.net / info@vandorp.net
isbn 9789461850478 / 9789461850287

Terug tot Tovar
Op zaterdag 3 november vindt bij de Mon Art Gallery in het Renaissance Rif Fort in Otrobanda om 18.30 uur de officiële presentatie plaats van het boek ‘Terug tot Tovar’ van Hans Vaders. Tevens een reprise van de dichtbundel ‘Kate Moss in Mahaai’, in oktober 2011 uitgekomen in nauwe samenwerking met beeldend kunstenaar Herman van Bergen.
‘Terug tot Tovar’ is nu al verkrijgbaar bij de lokale boekhandel en volgende week bij de Mon Art Gallery in het Renaissance Rif Fort in Otrobanda.
Uitgever: In de Knipscheer
ISBN13: 9789062656974

Woestijnzand
Verhalenbundel van Elodie Heloise. ‘Haar verhalen ontroeren, trekken je aan je jas, stemmen tot nadenken. Maar vooral doen ze de lezer sympathie opvatten voor Curaçao’, aldus Koos van den Kerkhof in zijn recensie in de Ñapa.
Uitgever: In de Knipscheer
ISBN 978-90-6265-803-9

Vuurwerk in mijn hoofd
Het eerste boek voor kinderen (11 - 12 jaar) van Roland Colastica met de titel Vuurwerk in mijn hoofd (ISBN 978 90 258 5998 5 - 30 gulden) is uitgegeven bij Leopold en op Curaçao te verkrijgen bij Bruna en Mensing’s Caminada. Roland Colastica, geboren op Curaçao (1960), was de jongste van negen broers en één zus. Zijn moeder was sopraan in het kerkkoor en zijn vader een gepassioneerd verteller van filosofische verhalen. Roland (Roj) groeide dus op met muziek, zang en ‘storytelling’. Hij kwam er al jong achter dat ook hij niet zonder creatieve expressie kon. De bekende kinderboekenschrijver Sjoerd Kuyper begeleidde Roland in het schrijversproces (www.rolandcolastica.com / www.leopold.nl).

VARIA

Landhuis Groot Santa Martha
Stichting Tayer Social Landhuis Groot St. Martha organiseert op 3 november van 19.00 - 22.00 uur een groot fundraisingsevenement: ‘Jazz meets Cultures’ ten behoeve van personen met een geestelijke of lichamelijke handicap. Het zal een bijzondere samensmelting zijn van jazz met Caribische ritmische muziek zoals tumba, tambú, seú, simadan en ritmo kombiná. Merly Augusta & D’Art, Grupo Kompèr, Dennis Aalse & his Symphonic Group, Dennis Aalse & his Big Band, Area 51, Zoyoyo met Mistika Stefania, Tico Balentien, Bleki Band & Dreams. Entree: 50 gulden. Kaartjes verkrijgbaar bij Mensing’s Caminada, Tik Tak, Beep Beep en Koko Loko; voor meer info: tel. 8647872.
Iedere eerste zondag van de maand houdt Landhuis Groot Santa Martha een Open Dag. Er is een keuze uit verschillende soorten krioyo-maaltijden, een buffet, lekkernijen en drankjes. Ook zijn er producten van de werkplaatsen te koop.
Tijd: 09.00 - 15.00 uur.
Toegang volwassenen: 2,50 gulden. Kinderen: 1 gulden.
Voor meer informatie: telefoon 864-7287.

Ascencion
Iedere eerste zondag van de maand is er vanaf 10.00 uur Open Huis op landhuis Ascencion. De toegang is gratis. Om 11.00 uur is er een rondleiding om en door het landhuis.
Stichting Vormingscentrum Landhuis Ascension organiseert vrijwel iedere donderdag rondleidingen over de plantage en omgeving. Vanaf 08.30 uur bent u welkom. De rondleiding duurt ruim een uur. Deelname is uitsluitend mogelijk bij opgave via tel: 864-1950, 518-7265 of per mail: info@landhuisascencion-curacao.com.

Yoga-meditatiewandeling
Inspirerende ochtend in de natuur met gids, zondag 4 november, 08.00 - 12.30 uur, kosten per persoon 25 gulden. Mooie wandeling in de natuur van San Nicolas, yoga aan een mooie baai met meditatiesessie gedurende de wandeling op schaduwrijke plek in de natuur. Draag stevige wandelschoenen. Neem badkleding en handdoek mee om op te zitten en zorg voor water en wat te eten.
Meer informatie: tel. 528-3029 of info@yogacentrumcuracao.com

Schilderlessen Atelier Art2gether
Bij Atelier Art2gether beginnen de schilderlessen weer in november. Het plezier van schilderen ontdekken in vier lessen voor 150 gulden inclusief materiaal, koffie, thee. Start dinsdag 6 november, ‘s ochtends van 10.00 tot 11.30 uur en ‘s avonds van 19.30 tot 21.00 uur. Het is mogelijk om vervolglessen te volgen, dit steeds in combinaties van vier lessen. Atelier Art2gether is ook vrijblijvend te bezoeken en op afspraak. Doorlopende expositie van eigen werk. Kunstverkoop, schilderlessen en workshops, ook op locatie. Kaya Ma Pieternella M12 (afslag St. Michiel).Tel.. 5153141 of www.art2gether.com en Facebook voor steeds het laatste nieuws.

NOTEERT U ALVAST

Marshe di Pasku
In november zal Gallery Alma Blou een extra feestelijke Marshe di Pasku houden en speciaal voor de gelegenheid is dit ‘s avonds, namelijk zaterdagavond 10 november van 18.00 - 21.00 uur. Voor deze gelegenheid zullen er nog meer kramen zijn en alles is gericht op Kerstmis 2012, dus met kerstversieringen voor uw huis maar ook met de mogelijkheid om een origineel en handgemaakt cadeau te kopen voor onder de kerstboom. Wilt u als standhouder meedoen aan de kerstmarkt? Er is nog een beperkt aantal vrije plaatsen, dus meld u snel aan!

Kerstmarkt
Op zaterdag 1 december organiseert Landhuis Bloemhof haar 2e Kerstmarkt van 09.00 tot 14.00 uur. Zij nodigt dan ook mensen uit die hun handgemaakte artikelen voor een redelijke prijs willen verkopen tijdens de markt. Bloemhof is op zoek naar zelfgemaakte werken en producten zoals bijvoorbeeld kerstdecoraties, kleine schilderijen, kookboeken van lokale auteurs, pepperjelly, specerijen en kruidenmixen, bewerkt textiel, voorverpakte lekkernijen en hapjes, wijn, ponche crema en andere leuke artikelen die als cadeautje kunnen dienen. Prijzen voor tafels en tenten zijn tussen de 30 en 75 gulden. Als u, of iemand anders die u kent, geïnteresseerd is om te participeren, graag snel een e-mail sturen naar info@bloemhof.an of bellen naar 7375775. De ruimte is beperkt. Wie het eerste komt, het eerste maalt!

De Culturele Agenda verschijnt iedere zaterdag in de Ñapa. Stuurt u alle info s.v.p. naar: agenda.cultuur@gmail.com.

Indringende biografie van Pierre Lauffer

Tomeloze creativiteit, angst en agressie

Na zes jaar bij het Korps Militaire Politietroepen te hebben gediend, stapte Pierre A. Lauffer begin maart 1945 weer als burger uit de politiepost van Rio Canario aan de rand van Willemstad. De oorlogsjaren leverden Lauffer (1920-1981) een reeks belevenissen op, die hij in verhalen zou verwerken. 'Een stukje van mijn hart', zo maakte Lauffer later kenbaar, 'is altijd politieman gebleven': un parti di mi kurason a keda polis káska berde.

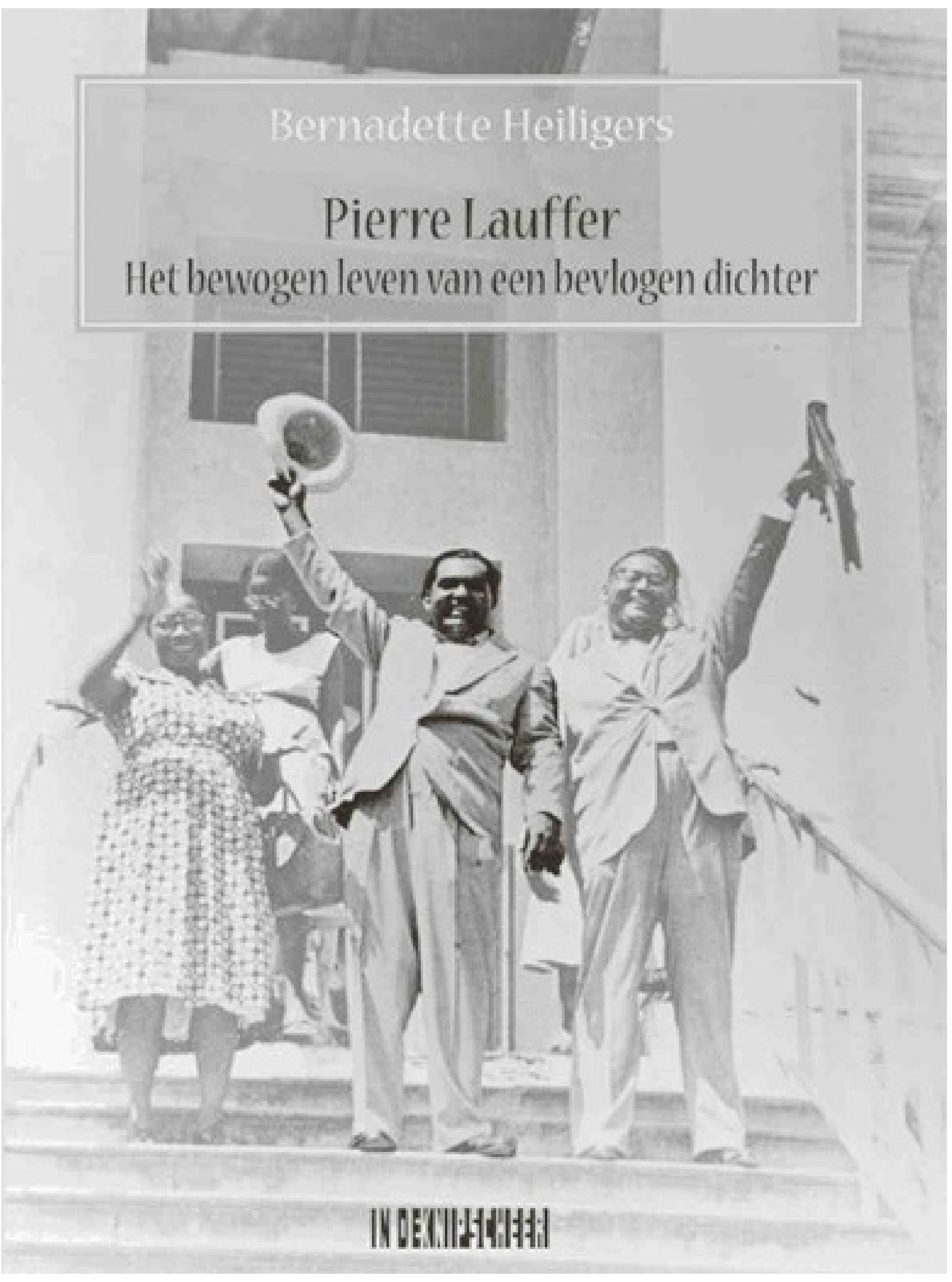

Tekst: Aart G. Broek Foto's: archief FPL

Lauffer had een hekel aan de politiële hiërachie en hij moest de nodige ervaringen met aanmatigend en discriminerend optreden naar zijn collega's en hem verstouwen. Toch zou het plezier dat hij beleefde aan zijn werk als politieman overheersen in de verhalen die hij jaren later onderbracht in de bundel Seis anja káska verde (1968). De kleur van de uniformen had de militaire politie de benaming 'bananen in groene schil' bezorgd. Lauffer verwerkte dit demonstratief in de titel. De groene schil onderscheidde zijn korps niet alleen van de veldwachters: de bananen in gele schil, maar ook van de dienstplichtige soldaten: de schutters. Lauffer had bewust de dienstplicht ontlopen door zich aan te melden als lid van het militaire politiekorps. Die baan betaalde beter en was een stuk avontuurlijker.

Kompi

Nog voor Lauffer het korps verliet, verwerkte hij werkervaringen in twee korte, Nederlandstalige verhalen. Die verschenen in het Militair- en Politietijdschrift voor Curaçao, in de laatste nummers van 1944. In 'Wachter, wat is er van de nacht?' tekent hij op enigszins poëtische wijze de nachtelijke rondgang van politie door de wijken van 'de Punda' in Willemstad. Van een geheel andere orde is het verhaal 'Kompi'. Dat schetst de levensloop van een 'manneke' dat op jonge leeftijd zijn moeder verliest en vervolgens voor galg en rad opgroeit.

In enkele zinnen geeft Lauffer te kennen waar een dergelijke levenswandel eindigt. '(Kompi's) dagen rijgen zich aaneen tot de ketting van verbittering die hem later naar de gevangenis zal sleepen. Als anderen met nieuwe hoop de zon zien rijzen aan de gouden horizon, ziet hij slechts bloed, haat en tegenslag. Totdat hij man zal zijn. Dan zal hij zich met dierlijke kracht verheffen tot een wrede koning van de Punda. Vallen zal eenieder die hem tergt. Verpletteren zal hij het schoonste en het edelste, omdat men zijn dorst met gal gelescht had en zijn honger met steenen heeft gestild. De wereld zal hem verachten, maar hij zal waanzinnig worstelen tegen recht en wet, totdat hij met schuim op de lippen ineen zal storten.'

Het verhaal sloot naadloos aan bij bestaande inzichten dat zij die wij tuig van de richel noemen, zo 'geworden' zijn door de sociale omgeving waarin zij opgroeien. Door vernederingen en door het beschamen van verwachtingen ontstaat agressie. Geweld bij de een wordt als het ware opgewekt, soms zelfs uitgelokt, door gedrag en handelen van anderen in de omgeving.

Klappen

Niet alleen Kompi maar ieder van ons is het 'resultaat' van aangeboren eigenschappen én van onze omgeving. Dat geldt vanzelfsprekend ook voor Lauffer zelf. Hij kon een aanzienlijk agressief en zelfs gewelddadig handelen te zien geven in de huiselijke sfeer. 'Zijn woorden kwamen harder aan dan zijn klappen', herinnert een van zijn kinderen zich. Niet minder pijnlijk was, dat hij zich in het openbare leven uitgesproken onbeschoft kon gedragen. In de eilandelijke samenleving was Lauffers agressieve en onbehouwen optreden niet onbekend, maar nu heeft Bernadette Heiligers dit geboekstaaft in een biografie van deze man die het literaire schrijven in het Papiaments tot ongekende hoogte opstuwde.

Wanneer zijn vrouw hem negen kinderen heeft gegeven en uiteindelijk bij hem vertrekt, voelt Lauffer zich diep vernederd. Heiligers heeft dan al zeer invoelbaar gemaakt, dat Lauffer zijn vrouw een buitengewoon zwaar leven had bezorgd en dat zij begrijpelijkerwijs de koestering en bescherming van een andere man verkoos boven het grove en egocentrische optreden van Lauffer. De afwijzing door zijn vrouw ervaart Lauffer als schaamtevol en voedt zijn agressie tot in een van zijn columns: 'Vrouwen die zich op de doodlopende weg van overspel begeven, zijn over het algemeen domme vrouwen die geen culturele bagage en geen goede achtergrond hebben.' Lauffer hertrouwt, komt enigszins tot rust en hij lijkt zich - naar de woorden van Lauffers biechtvader pater Amado Römer - het eigen falen langzaam maar zeker wel te zijn gaan beseffen.

Lauffer genietend van een voordracht.

Tot een volmondig onderkennen van de eigen schaamte-ervaringen komt het niet. Wél lijken die ervaringen zijn melancholische neigingen te versterken, dringt een zekere verbittering zijn werk in en tekent hij zich als een weerloos slachtoffer. Lauffer is niet de eerste die zich beschermt tegen zijn eigen onvermogen door beschuldigend naar 'de ander' te wijzen. Het onderkennen van de eigen verantwoordelijkheid is pijnlijk. Het etaleren van het eigen verdriet vergroot de kans op leedvermaak en nog meer schaamte-ervaringen.

Lauffer is evenmin de enige die naar buiten toe een zekere nonchalance neerzet, waarachter een intens verlangen naar erkenning en angst voor afwijzing schuilgaat. Heiligers tekent dit verlangen onder meer op uit de mond van een van zijn dochters. Lauffer had gedichten ingestuurd voor een prijsvraag van het Cultureel Centrum Curaçao in 1963. 'Op de dag dat ze bekend zouden maken wie de prijs gewonnen had, zat Pai in spanning aan de radio gekluisterd. We zaten allemaal om hem heen toen hij als winnaar werd uitgeroepen. Het was alsof de zon om hem heen begon te stralen, zo blij was Pai.' De uitreiking geschiedde door de literair auteur, arts en politiek bestuurder Colá Debrot, toen gouverneur van de Antillen. Debrot sprak en schreef waarderend over het werk van Lauffer, die hij 'dichter bij de gratie Gods' noemde.

Waardering

Debrot zal het gemeend hebben. In het licht van het netwerk dat hij had - juist ook in (literair) Nederland - heeft Debrot het werk van Lauffer slechts mondjesmaat weten te promoten. Opname van vertalingen van Lauffers werk in het door Debrot geredigeerde Antilliaanse Cahiers had niet misstaan. Desalniettemin is het niet alleen de uitgesproken waardering van Debrot die Lauffer goeddeed. Debrot heeft de nodige invloed gehad op het denken van Lauffer. Zijn weergave van de literaire geschiedenis werd sterk gevoed door de publicaties die Debrot er aan wijdde. Bovendien is de verdediging van etnische diversiteit en menging als eigen aan het eiland - de zogenoemde creolisering - een gedachtegoed dat Debrot uitwerkte en Lauffer vervolgens verwerkte in zijn verhalen en gedichten.

Lauffer haalde scherp uit naar iedere reductie van de eilandelijke authenticiteit tot het Afro-Antilliaanse eigene, zeker na de revolte van mei 1969. Anderzijds bewonderde hij als geen ander de vitaliteit, geborgenheid en schoonheid van de bevolkingsgroep waarvan de oorsprong in Afrika ligt. Die bewondering heeft Lauffer in tal van gedichten en verhalen gestalte gegeven. Dit literaire werk vormt als zodanig een felle kritiek op de eilandelijke sociale verhoudingen, die de Afro-Curaçaose groep aanhoudend een ondergeschikte en vernederende plaats toekende.

Lauffer zou zijn maatschappijkritiek aantrekkelijk verpakken en de gevestigde orde zodoende niet rechtstreeks aanvallen. Heiligers citeert Frank Martinus Arion, die Lauffer op de vingers lijkt te tikken door niet expliciet op de blanke elite te wijzen als de bron van uitbuiting, vernedering en discriminerende schaamte-ervaringen.

'Omdat (Lauffer) niet duidelijk laat blijken waar hij voor staat, kan je niet zeggen dat hij behalve een sociaal geweten ook sociale principes heeft. Dat geldt voor meer schrijvers met een soortgelijke achtergrond. Als puntje bij paaltje komt, houden ze rekening met de groep waar ze uit voortgekomen zijn.'

Het is aannemelijk dat Lauffer daar rekening mee heeft gehouden. Hij was tenslotte niet een uitgesproken nazaat van Afrikaanse slaven, al ontbrak een Afrikaans lijntje niet. Een joods lijntje ontbrak evenmin, daar zijn moeder een buitenkind was van een joodse man en een Afro-Curaçaose moeder. Zij was rooms-katholiek, evenals zijn blanke vader, Antoine Lauffer. Zijn vader was aanvankelijk een redelijk succesvolle ondernemer. Door toedoen van de internationale crisis ging hij in de loop van de jaren dertig failliet. Dit bracht armoede en een fors statusverlies met zich mee. Deze ingrijpende verschuiving verscherpte Pierres ervaringen met de etnisch gekleurde scheidslijnen, waarmee hij onvermijdelijk al kennis had gemaakt.

Standaard

Buitenechtelijke kinderen werden bijvoorbeeld niet in het sociale circuit uitgenodigd waar blanke familieleden en vrienden kwamen, zeker niet als zij een druppeltje negerbloed in hun aderen hadden. Dat waren overwegend gescheiden circuits. In de woorden van Ronnie Capriles, een van Heiligers' informanten: '(Wij) werden geïndoctrineerd dat zwart verkeerd en lelijk was. Mooi was synoniem van wit. Ik weet zeker dat Pierres werk, waarin hij de zwarte vrouw op een voetstuk plaatst en expliciet over het gevoelsleven van de zwarte schrijft, een revanche was op de hypcriete samenleving waarin hij opgroeide.'

Heiligers meent dat het onwaarschijnlijk is dat 'Pierre meer dan gemiddeld geleden heeft onder de toen heersende vormen van discriminatie.' Uit haar biografie krijg ik toch de indruk dat Lauffer wel eens meer geleden kan hebben dan wordt verondersteld (al is dat mogelijk niet meer dan gemiddeld). Lauffer had misschien meer aan pijn met Kompi gemeen dan we vermoeden. Op basis van zijn werk concludeert Heiligers met recht, dat Lauffer 'het vooral onrechtvaardig (vond) dat blanke mannen, die buitenechtelijke kinderen bij gekleurde vrouwen verwekten, zelf bij de elite bleven horen terwijl de kinderen tweederangsburgers werden'. Door zijn moeder was Lauffer de zoon van zo'n tweederangsburger. Door het failliet van zijn vader werd hij de zoon van een tweederangsburger.

Gezien Lauffers betrokkenheid bij deze thematiek, maar evenzeer gegeven zijn agressie, angsten en verlangens lijkt hij meer verwond door de sociaal-etnische verhoudingen dan zijn werk expliciteert. Kon expliciteren? Zijn moeder bleef, zo maakt Heiligers kenbaar, loyaal aan de familie van haar joodse vader en waarschuwde om niet in de hand te bijten die haar wél had gevoed. Enerzijds de hypocrisie willen kritiseren, anderzijds zélf die hypocrisie moeten ontzien, zelfs accepteren. Dat zorgt voor een spanningsvolle emotionaliteit aan schaamte-ervaringen én in het uitzonderlijke geval van Lauffer voor een indrukwekkende creativiteit.

Heiligers tekent de menselijke spanningen die de veelgeprezen auteur teisterden. Zij doet dit op bewonderenswaardige wijze, meeslepend, afgewogen. Zij trekt de lezer door het leven en door het werk van Lauffer met een verleidelijke vaart en weet toch de vele informatie knap te spreiden. Een betere verantwoording van bronnen is wenselijk, maar dat zal de meeste lezers een zorg zijn. We willen de mens Lauffer beter leren kennen, dat kan nu. Heiligers zet met de biografie een standaard neer. Een welkome hóge standaard. Hiermee zullen de letteren van de eilanden - biografen en lezers - hun voordeel kunnen én moeten doen.

Bernadette Heiligers, Pierre Lauffer; Het bewogen leven van een bevlogen dichter. Haarlem: In de Knipscheer, 2012. ISBN 9789062658145, geïllustreerd, 302 pp.

Leesvoer

Maanlicht

In de laatste jaren van haar leven sprak Hella S. Haasse regelmatig over verhalen die ze had geschreven, maar die ze niet meer kon vinden.

Ze zocht er vergeefs naar in laden en kasten. Pas na haar overlijden op 29 september 2011 werden die verhalen in haar nalatenschap gevonden. Het zijn prachtig geschreven, typische Haasse-vertellingen, vol duistere, geheimzinnige gebeurtenissen en onverklaarbare verschijningen.

'Schrijven was voor Hella S. Haasse innerlijke noodzaak. Die gedrevenheid is voelbaar in al haar werk. Dat oeuvre kan nog vele decennia mee. Eeuwen misschien.' de Volkskrant

Hella S. Haasse: 'Je zou het misschien niet zeggen, maar eigenlijk ben ik iemand met een hang naar het raadselachtige, het huiveringwekkende. Ik ben altijd gefascineerd geweest door griezelverhalen.'

Titel: Maanlicht
Auteur: Hella S. Haasse
Uitgever: Querido's Uitgeverij BV, Em.
ISBN/EAN: 9789021442419

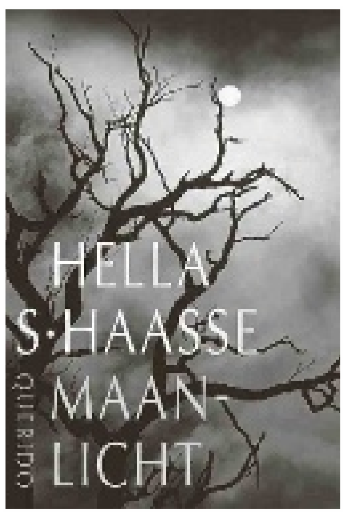

Ars Poëtica

Een ander leven

Ik droomde vannacht sinds lange tijd van mollige Puck
Die als zo'en eeuwige tijd dood is en begraven
En onze dochter (te jong) nu ook; ze kwam vragen
Geheimzinnig helder, toch los en menselijk,

Of ik goed voor Liset had gezorgd al die jaren
Was het mij die zes en dertig zomers gelukt
Diep te begrijpen waar de moeilijkheden lagen?
Had ik me niet- schrijvend en reizend- te vaak uitgedrukt?

Boos riep ik: je hebt me vies in de steek gelaten
In dat rot jaar toen ik nog maar een jongen was
Het was jou kind ook. Ik miste je. Ik ben verraden

Je hebt nu, zei ze lachend, een andere slager
Melkboer, moed, bomen, vrouw, nageslacht, plicht en gras,
Begrijp je dat? Ik huilde schuldig, maar ontladen.

Max Dendermonde

Huntu Kòrsou

Waardevol afval (2)

De eerste persoon die ik spreek over de waarde van afval is Solange Lesire, architect/interieurontwerper en eigenaar van het architectenbureau ABB en Solaris Design Center. Als geen ander kan zij mij vertellen dat afval eigenlijk niet bestaat, want zoals zij dat zegt: "In alles zit een tweede leven, als je het maar wilt zien."

Tekst: Shakti-Aroena Lakhi

En deze kwaliteit heeft Lesire, want weggooien van spullen komt niet voor in haar vocabulaire. Dit is haar krachtvoer, de rode draad in haar leven, die met de paplepel is ingegoten.

"Van mijn ouders heb ik geleerd om zoveel mogelijk te hergebruiken. Tijdens mijn jeugd werden grote melkblikken omgetoverd tot plantenbakjes. Als jongste meisje kreeg ik vaak de gedragen kleding van mijn oudere zussen. Dit is de basis van mijn werk geworden." Het experimenteren met afval kreeg een vervolg in de tijd dat zij ging studeren in de jaren zeventig. "In mijn opleiding moest ik onder de naam van 'ad hoc kunst', oftewel creatief met afval, een fauteuil maken van een oude kachelpijp en een afzuigkap."

Lesire neemt mij mee naar het bouwproject waar zij bezig is met het verbouwen van haar ouderlijk huis. Zij geeft mij een uitgebreide rondleiding en vertelt waarom zij zoveel mogelijk oud materiaal verwerkt in deze verbouwing. "Ten eerste omdat ik zoveel mogelijk van de oude staat van deze begin-jaren-dertig-woning wil behouden en ten tweede en allerbelangrijkste, is om kosten te besparen. Want in de bouw wordt veel materiaal verspild."

"Tijdens het strippen kwam ik bijvoorbeeld oude balken in het plafond tegen. Die heb ik zo gelaten. Al het houtwerk wat verder is vrijgekomen gebruik ik. Zo heb ik van dit hout vensterbanken gemaakt en zal het als onderstel dienen van het 'wood deck' van het balkon. Het restant wordt verder verwerkt in de afwerking van het huis. In een kunstwerk voor in de keuken", voegt zij er geheimzinnig aan toe.

"Van mijn zus die in een jonger type huis woont, heb ik de oorspronkelijke houten ramen gekregen die ik weer gebruikt heb in de verbouwing." Ook de oude wasbakken, deuren en het hang- en sluitwerk zijn opgeknapt en kregen een nieuwe bestemming. En dat Lesire in alles een nieuw leven ziet blijkt weer uit het feit dat zij de laatste baksteen van dit huis heeft bewaard. "Want je weet maar nooit", zegt ze met een big smile.

Volgens Lesire heeft deze manier van werken haar een besparing opgeleverd van 30.000 tot 40.000 gulden. "En natuurlijk niet te vergeten een voldaan gevoel dat ik iets positiefs terug mag doen voor Moeder Natuur."

Lesire vindt het jammer dat er zoveel materiaal verspild wordt in de bouw. Zij probeert in ieder geval haar werknemers bewust te maken dat verspilling veel geld kost en dat het naar de opdrachtgever toe dan ook niet eerlijk is, want ook hij werkt hard voor zijn geld. "Ik laat hen zien dat zij bijvoorbeeld net zoveel mortel moeten maken als dat zij nodig hebben." En zo brengt Lesire haar bezieling over en laat zij haar omgeving zien dat afval eigenlijk geen afval is, maar waardevol.

Meer informatie: www.abbcaribbean.com en www.solarisdesigncenter.com.

Huntu Kòrsou

Ir. Shakti-Aroena Lakhi is voorzitter en medeoprichtster van Huntu Kòrsou. Een stichting die zich inzet voor een 'better quality of life' op Curaçao. Meer lezen over dit initiatief: www.huntu-korsou.org en www.facebook.com/HuntuKorsou .

Spotlight op dieren

Bijten en agressie bij katten

Wanneer u een kat heeft die agressief is of wat te ruw speelt en daardoor bijt, kan er wat speurwerk nodig zijn om erachter te komen wat de oorzaak is. Agressie heeft vele vormen en de oplossing is afhankelijk van de oorzaak.

Tekst: Margot Hack

Een van de oorzaken kan pijn of angst zijn. Als het dier aanvalt omdat hij bang is of pijn heeft, kunt u hem het beste met rust laten en proberen het onderliggende probleem te achterhalen. Een kat met pijn of angst heeft zijn oren naar achteren en plat tegen het hoofd en het lichaam opgekruld in een verdedigende houding met de klauwen klaar voor de aanval.

De kat zegt: 'Kom niet dichterbij me!' U moet de kat laten kalmeren en (eventueel) zich laten verstoppen voordat u hem (of haar natuurlijk) probeert te vervoeren naar de dierenarts. Onder deze omstandigheden kan de kennel, die normaal gesproken gehaat wordt, nu een veilige haven lijken. Zet daarom de kennel met de deur open in de kamer bij de kat. Als de kat ervoor kiest om zelf in de kennel te gaan zitten, scheelt dat een extra gevecht om hem erin te krijgen. Vergeet niet: Vecht niet met een kat, want u zult het verliezen.

Overstimulatie. U bent uw kat aan het aaien en ineens grijpt hij u met tanden en nagels. Het is niet een aanval op volle sterkte, maar u zult het toch voelen. Wat te doen? Kort gezegd: Niets doen. Niet terugvechten, want dat kan er voor zorgen dat het dier echt bijt. Soms kan het helpen om met uw andere hand hard op een stevig oppervlak (een tafel bijvoorbeeld) te slaan waardoor het dier schrikt en de aanval zal stoppen. Als u rustig blijft zal het dier meestal snel kalmeren en u weer loslaten. Dit is de oplossing als u al in het aanvalsstadium zit.

Beter is het om vertrouwd te raken met uw kat en zijn lichaamstaal en daardoor te stoppen met aaien voordat hij overgestimuleerd raakt. Kattenliefhebbers denken vaak dat deze aanvallen zonder waarschuwingen komen, maar feit is dat de waarschuwingssignalen gemist zijn en dat de kat er simpelweg genoeg van had. De staart is de sleutel: als de kat de staart met een schokkerige beweging begint te bewegen, wordt het tijd om met aanhalen te stoppen. Als u de lichaamstaal van de kat in de gaten houdt, kunt u proberen om de knuffeltijd langzaam op te bouwen. Steeds iets langer, maar nooit eroverheen om het tolerantieniveau voorzichtig te verhogen.

Margot Hack is dierenarts te Ronde Klip

"Bij een gebroken poot is het maken van een röntgenfoto altijd noodzakelijk anders kan de behandeling nooit goed gedaan worden!"

Dierenartsenpraktijken Vredenberg, Ronde Klip, Tera Kora en Comenencia
Tel: 737-2185-737-3202

Houdt Curaçao schoon en mooi,
meld illegale dump bij Stichting Uniek Curaçao!

Uniek Curaçao
Konosé bo isla

Stichting Uniek Curaçao
Westwerf z/n
Postbus 2031
Willemstad, Curaçao
Tel. (599-9) 462 8989
Fax (599-9) 462 8998
E-mail: uniekcur@cura.net

Puzzels

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL: 1. Inhoudsmaat; 8. deel van een racecircuit; 11. Europeaan; 12. vaartuig; 13. bezittelijk vnw.; 14. persoonlijk vnw.; 16. bloeiwijze; 18. beteuterd; 19. rund; 20. uitroep van berusting; 22. deel van een dak; 24. blaasinstrument; 25. vruchtje; 26. plaats in Egypte; 28. tussenvoegsel; 30. rechtstreeks (Eng.); 31. nachtvlinder; 33. vis; 34. codewoord in de radiotelegrafie; 36. gleuf; 37. gewoonterecht; 38. specerij; 40. withandgibbon; 42. diepte tussen twee zandbanken; 45. wedstrijd; 46. mineraal; 48. kaartterm; 50. bloem; 51. Japanse munt; 52. domkop; 54. deel van de mond; 55. geliefde van Zeus; 56. biljartstok; 58. doorwaadbare plaats; 60. Engelse ontkenning; 61. zeevis; 62. roem; 64. water (Fr.); 66. aalt; 67. grashalm.

VERTICAAL: 1. Acaciasoort; 2. Chinese afstandsmaat; 3. bijbelse figuur; 4. voormalig Perzië; 5. persoonlijk vnw.; 6. hoogste punt; 7. landbouwwerktuig; 8. deel van een orgel; 9. voorzetsel; 10. vuurwerk; 13. mengsel; 15. oude Franse munt; 17. koning (Fr.); 18. schutsluis; 19. wal; 21. persoonlijk vnw.; 23. botsen; 24. loon; 25. jong dier; 27. met moedermelk voeden; 29. Frans lidwoord; 30. Egyptische waterlelie; 32. voorzetsel; 34. mannelijk dier; 35. streek; 38. vis; 39. visje; 41. soort slee; 43. rivier in Frankrijk; 44. invoer; 46. moe; 47. windvrij; 49. Duits lidwoord; 51. bijbelse figuur; 53. slim; 56. mosselnet; 57. Iers Republikeins Leger; 59. mannetjesbij; 61. Frans lidwoord; 62. bijwoord; 63. boom; 65. bolgewas.

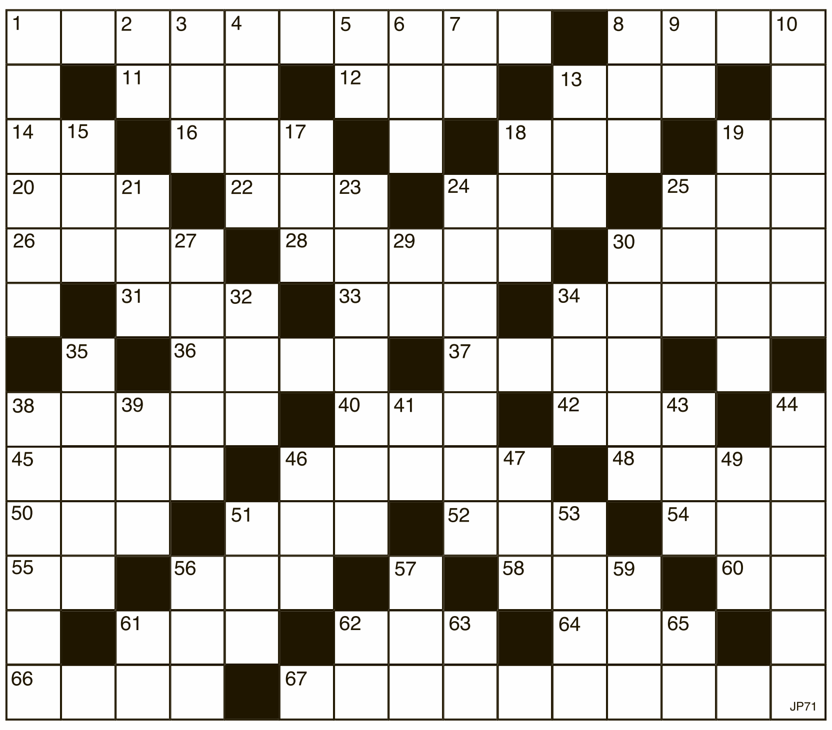

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

Angeline Rosenstand
Argentiniëstraat 8-A
Aruba

Claire M. Torres
Cascoraweg 128
Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2, tijdens kantooruren. Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel. Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744. De prijzen vervallen na drie maanden.

ANAGRAM

Op elke verticale regel dient een woord van vier een van vijf en een van zes letters te worden ingevuld. Het woord van vijf letters bestaat uit de letters van het voorgaande woord plus 1, het woord van zes letters bestaat uit de vijf letters van het voorgaande woord plus 1. Als de hele puzzel juist is ingevuld, vormen de letters op de vet omlijnde regel een woord.

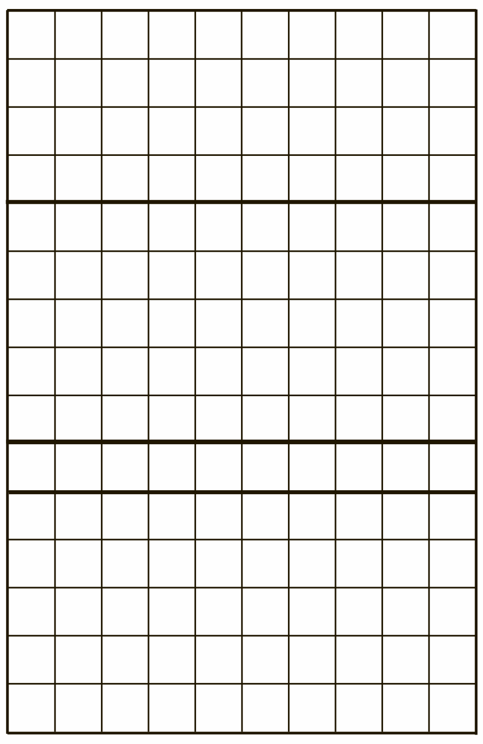

1. Autoped, grove tarwe, stijloefening;
2. getal, dwaas, peperachtige specerij;
3. opschik, ooit, verwering;
4. verfstof, neven, medemens;
5. zwemvogel, slot, ongelovige;
6. vedette, herfstbloem, aanhouding;
7. oevergewas, traag, schuifdeurtje in een sluisdeur;
8. naaldboom, kleur, deel v.e. fiets;
9. tocht, lange rij, land in Azië;
10. grondsoort, koelheid, gladgemaakt.

CRYPTO-OVERLAPPER

Op elke regel twee woorden invullen. Twee of meer eindletters van het eerste woord zijn meteen de beginletters van het tweede woord.

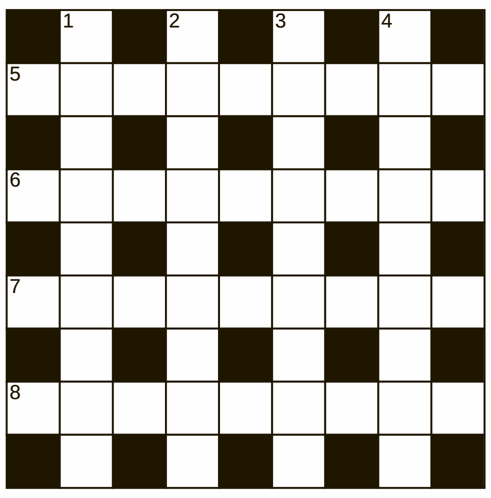

HORIZONTAAL:
5. Zo'n club is niet openbaar (5); Populaire baal bij de jeugd? (6);
6. Boom om te oefenen (4); Feestelijke wedstrijd (8);
7. Samen naar de winst (4); Opschieten, u bent er bijna! (7);
8. Knap onderwijs genoten (7); Roemer van destijds (6).

VERTICAAL:
1. Verslaafde reiziger (7); Niet met andere vruchten vergelijken!;
2. Via de rest (4); Onthutst uit de buurt zijn (8);
3. Huishoudelijk klusje voor een violist (5); Hij heeft een weelderig karakter (7);
4. Was er vraag naar deze kleding? (6); Klerenkaarten (6).

WOORDZOEKER

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

M	H	L	E	G	E	Z	K	A	L	P	N	D
E	C	S	E	I	V	D	A	E	R	P	E	U
I	O	M	O	O	B	R	A	A	V	V	P	O
T	D	E	J	T	E	O	D	G	R	P	O	B
L	E	A	T	E	B	O	E	IJ	N	N	L	E
U	N	M	S	T	K	E	L	E	E	G	M	A
N	T	E	E	N	D	A	L	R	N	I	O	E
E	E	I	R	L	T	E	E	I	T	T	T	D
R	V	D	E	E	T	P	N	T	I	S	U	A
E	E	I	N	T	M	E	R	T	N	E	A	H
V	R	M	O	E	I	A	O	O	S	T	L	C
O	B	B	T	Z	P	M	L	R	P	O	E	S
R	A	R	R	E	I	S	R	C	O	R	K	S
E	I	E	O	N	K	E	G	O	O	P	A	A
H	H	A	N	A	T	N	O	M	N	R	T	L
L	E	E	D	R	O	O	D	N	I	E	P	G

Beta
Bottelen
Boud
Brevet
Deeg
Doetje
Edoch
Eindoordeel
Emelt
Enormiteit
Geknoei
Glasschade
Heroveren
Herziening
Midi
Montana
Omlopen
Opsnit
Parttime
Plakzegel
Preadvies
Proclameren
Protest
Sierra
Takelauto
Temperen
Ultiem
Vaarboom
Vrijlaten

PUZZELSLANG

Begin bij vakje 1. Bij elk volgend cijfer begint een nieuw woord. De laatste letter van een woord is telkens de eerste letter van het volgende woord. Bij goede invulling, is in de licht gekleurde vakjes een woord te lezen.

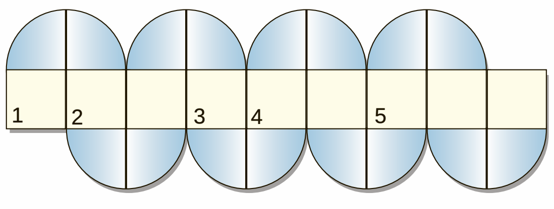

1. Vistuig; 2. dol; 3. niets; 4. satire; 5. stad in California.

© Puzzelland/121027

SUDOKU

3	5					4		
	9				4			7
			8			2		
2		5	6		1	3		
9							1	6
	1	4		3	8			
7		9			3	1		5
			9				6	
5		6		2		8		

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

Oplossing vorige week

7	3	4	8	2	6	1	5	9
5	1	2	9	7	4	3	8	6
8	9	6	5	1	3	7	2	4
1	2	8	4	6	7	9	3	5
9	7	5	3	8	1	4	6	2
4	6	3	2	5	9	8	7	1
6	4	7	1	3	2	5	9	8
2	8	9	7	4	5	6	1	3
3	5	1	6	9	8	2	4	7

OPLOSSINGEN VAN VORIGE KEER

Prijspuzzel: HORIZONTAAL: 1. Fluit; 5. sos; 8. koala; 12. ruw; 13. sapporo; 16. lof; 17. es; 18. faro; 19. beug; 21. ga; 22. ster; 24. arkel; 26. epos; 28. bei; 30. eer; 31. tra; 32. opeten; 35. naaste; 37. on; 38. pelsrob; 39. te; 40. briket; 42. genoeg; 45. sen; 46. ven; 48. loo; 49. zate; 51. doler; 53. draw; 55. ai; 56. neer; 58. page; 60. mi; 61. ade; 63. tripoli; 65. nol; 66. kabas; 67. gas; 68. fjord. VERTICAAL: 1. Fresco; 2. lust; 3. uw; 4. tsa; 5. spore; 6. op; 7. sober; 8. kou; 9. al; 10. logo; 11. afasie; 14. ara; 15. rel; 18. fret; 20. gera; 23. ebenist; 25. kerspel; 27. pastoor; 29. iepen; 31. tabel; 33. por; 34. net; 35. nog; 36. tee; 40. bijzaak; 41. keen; 43. node; 44. gewild; 46. vorig; 47. nepos; 50. aida; 51. der; 52. ral; 54. amor; 57. ets; 59. gif; 62. eb; 64. pa; 65. no. Crypto-overlapper: Horizontaal: 5. Rebustier; 6. steelpand; 7. verslager; 8. vetopjaar. Verticaal: 1. Vertrekel; 2. supersoon; 3. stoplapje; 4. reingeval. Anagram: 1. noga-gazon-Nazorg; 2. riek-knier-Intrek; 3. lade-eland-Eiland; 4. veel-euvel-Ulevel; 5. gein-gewin-Weinig; 6. kern-krent-Kornet; 7. piek-piket-Optiek; 8. mais-islam-Maleis; 9. gast-stage-Etgras; 10. roep-opera-Roepia. Eindoplossing: NIEUWKOMER Woordzoeker: ACTIVEREN Puzzelslang: 1. Brie; 2. estrade; 3. enak; 4. koperen; 5. nameten. Het sleutelwoord luidde: BEREKENEN

Blik of vers?

In mijn vorige bijdrage hebben wij het gehad over het deeg voor pasteitjes. Deze week is de vulling aan de beurt. De vulling kan een pasteitje 'maken of breken'.

Tekst: Miriam de Windt

Pasteitjes worden gegeten als een snack, tussendoortje of in plaats van het ontbijt. In de vorige aflevering hebben wij het er uitgebreid over gehad dat als een tussendoortje of voor het ontbijt het af te raden valt om pasteitjes te eten. Het ontbijt en de tussendoortjes die u eet dienen een bijdrage te leveren aan de behoefte aan voedingsstoffen van uw lichaam.

Afhankelijk van de vulling, is het pasteitje 'gezonder'. Pastechi di tuna behoort zeker in de categorie 'gezondere pastechi's'.

Met vleespasteitjes weet u niet wat voor soort vlees er gebruikt werd voor de vulling. Rundergehakt of half-om-half die varkensvlees bevat? Kaaspasteitjes zijn vetter en zouter door de kaasvulling. Kippasteitjes zijn gemaakt met kippenvlees dat hormonen bevat en veel antibiotica. Tenslotte, pasteitjes van karkó. Karkó is duur, dus zal uw pasteitje meer saus bevatten dan karkó. Indien u een keer een pasteitje wilt eten, is een pasteitje met tonijnvulling geen totaal slechte keus.

Voedingswaarde (zie tabel)
De percentages zijn berekend op basis van 2000 calorieën (8400 Kjoules) per dag, voor een gezonde volwassene.
De voedingswaarde is erg laag, omdat de hoeveelheid ingrediënten niet veel is. Het is alleen maar 1 eetlepel vulling die in elk pasteitje gaat.

Vers versus blik
Verse tonijn is rijk aan de vitamines B12 en D en aan Omega-3 vetzuren. Aangeraden om regelmatig te eten. Tonijn is een erg geliefde vissoort. Het is alleen jammer dat veel mensen niet bewust op zoek gaan naar verse tonijn tijdens het inkopen doen. Het ingeblikte product wordt veel gebruikt.

Tonijn in blik bevat nog steeds veel vitaminen en mineralen, maar nauwelijks Omega-3 vetzuren omdat de visolie grotendeels wordt verwijderd voordat het wordt ingeblikt. Een portie van 100 g tonijn in plantaardige olie bevat bijna tweemaal zoveel calorieën als tonijn in pekelwater, maar ongeveer een gelijke hoeveelheid natrium. Ingeblikte vissoorten in water is de beste keuze boven de soorten in olie. U weet immers niet wat voor soort olie het is.

Een tonijn kan 30 tot 40 jaar oud worden. Exemplaren die in vervuild water leven, kunnen hoge concentraties metalen in hun vlees opslaan, vooral kwik, cadmium en lood. Tegenwoordig worden deze concentraties echter regelmatig gemeten. Tonijn uit de Atlantische oceaan levert geen enkel risico op.

Conserven
Bij het inblikken gaat het voedsel in luchtdichte blikken waarna deze onder zeer hoge temperaturen worden gekookt en zo steriel worden. De micro-organismen worden gedood en er is geen lucht aanwezig, zodat het voedsel lang houdbaar blijft. De meeste conserven blijven minstens een jaar goed.

Onderop het blik wordt een 'minstens-houdbaar-tot-da-

tum' gestanst of gestempeld. Dat betekent niet dat het product na die datum niet meer kan worden geconsumeerd, maar het is dan niet meer op zijn best.
Het inblikken heeft nauwelijks effect op eiwitten, koolhydraten, vetten of de vitamines A en D en riboflavine die eventueel in het voedingsmiddel voorkomen. Maar de hoge temperatuur vernietigt wel vitamine B1 en C. Ook verandert het inblikproces de smaak, samenstelling en kleur van het voedsel. Niet te vergeten, het zoutgehalte. Conserven bevatten relatief veel zout.

Beschadigd
Dit is het meest belangrijke waar u op dient te letten bij het gebruik van blikconserven: blikken mogen niet gedeukt of geroest zijn, vooral langs de rand. In een vervormd blik dat aan de bovenof onderkant bol staat, zitten waarschijnlijk gasvormende micro-organismen. Gooi het blik weg. Maak het niet open, want het kan giftige bacteriën bevatten.

Vroeger kwamen fatale gevallen van voedselvergiftiging door botulisme geregeld voor. Dit werd veroorzaakt door een gif dat wordt geproduceerd door de bacterie clostridium botulinum. De sporen hiervan zijn zeer hittebestendig en kunnen een slecht uitgevoerd sterilisatieproces overleven. Maar met de huidige geavanceerde technologie komt botulisme niet meer voor.

Tot slot
Een herhaling van het advies van vorige week is op zijn plaats: pasteitjes alleen bij gelegenheden eten. Niet als ontbijt. Maar u kunt gerust in gedachten houden dat een tunapasteitje best een beter alternatief is dan andere soorten, voor eens een keer!

Miriam de Windt is diëtiste en natural nutritionist.
T: 889-1788
C: 520-6932
E: mdewindt@scarlet.an.

Voedingswaardentabel

Voedingsstoffen	Hoeveelheid	% DAH
Calorieën/ kJoules	19/80	1%
Eiwitten	2 g	2%
Vetten	1 g	1%
Verzadigde vetten	0	0
Cholesterol	0	0
Koolhydraten	1 g	0
Voedingsvezels	0	0
Natrium	79 mg	4%
Kalk	3 mg	0
IJzer	0.2 mg	1%
Vitamine A	6 mcg	1%
Vitamine B1	0.01 mg	1%
Vitamine B2	0.01 mg	1%
Vitamine C	2 mg	3%

Kook mee met May

Tunavulling voor pasteitjes

Ingredienten:
2 blikken tuna (in springwater of in olijfolie)
1 eetlepel olijfolie
1 ui, heel klein gesneden
2 tenen knoflook, heel klein gesneden
1/2 grote rode paprika, zaadlijst en zaadjes verwijderd, heel klein gesneden
1/2 promèntè of meer, heel fijn gesneden
1/2 theelepel gemalen komijn
1 tomaat, vel en pitten verwijderd
2 theelepels fijn gehakte piccalilli
2 theelepels tomatenpuree
1/3 cup rozijnen
1 eetlepel kappertjes (naar smaak)
1/4 cup gehakte gevulde olijven
zout en vers gemalen zwarte peper

Bereidingswijze:
Ui, knoflook, paprika, promèntè en komijn zachtjes bakken in de eetlepel olijfolie.
Tuna afgieten, bij het uienmengsel voegen. Even meebakken.
Tomaat, piccalilli, tomatenpuree, rozijnen, kappertjes en olijven toevoegen.
Circa 10 minuten laten pruttelen. Afmaken met zout en peper.

Eet smakelijk,

May

WIJNADVIES
Verzorgd door de wijnspecialisten van Licores Maduro

Chardonnay Ardèche Louis Latour

Druivensoort: Chardonnay
Streek: Ardèche, Zuid-Frankrijk
Kleur: Geel met groene gloed
Geur: Elstar-appeltjes
Smaak: Appel, toast, bloemig

Bij de pasteibakjes met tonijnvulling vind ik het lekker om een niet te zware Chardonnay te drinken zoals deze Chardonnay Ardèche van het gerenommeerde wijnhuis Louis Latour. De Ardèche ligt in het Centraal Massief bij de Rhône en bij de mooie plaats Montelimar. Daar wordt vrij veel Chardonnay aangeplant, maar door de kalkbodems zijn deze vaak frisser en bloemiger dan de Bourgogne-wijnen van Latour.

LICORES MADURO

De smaak van Golden Delicious- of Elstar- appels gemengd met gebrande toast en florale tonen van groente en bloemen. Niet te zwaar, maar wel met genoeg diepgang om te combineren met de pasteitjes en de overheerlijke tonijnvulling.

Santé!

Deze wijn is verkrijgbaar bij The Store Licores Maduro en uw favoriete supermarkt!

Het genot van wijn

Couscous en Siciliaanse wijn

Sicilië is een mengelmoes van culturele invloeden. Grieken, Romeinen, Arabieren, Spanjaarden... Ze waren de Italianen allemaal voor, totdat Garibaldi in 1860 het eiland weer liet toebehoren aan Italië.

Tekst: Erik van Kampen

De Sicilianen zijn trots op Garibaldi, want overal in het Siciliaanse straatbeeld is de nationale vrijheidsstrijder terug te vinden. Sicilianen zijn echter ook trots op de multiculturele invloeden op het eiland. Het heeft ze namelijk veel moois gebracht. De wijn, de keuken, de architectuur. Alle nazaten van de rijke culturele geschiedenis.

Ter ere van de multiculturele geschiedenis wordt er ieder jaar in september het Couscous Festival gehouden. Het festival wordt jaarlijks bezocht door zo'n 200.000 mensen uit landen rond de Middellandse Zee. Het festival draait in eerste instantie om couscous. Een van oorsprong Marokkaans gerecht, dat tijdens de Arabische overheersing is komen overwaaien naar Sicilië. Bereid op alle manieren die het eiland te bieden heeft. Lokale specialiteiten, zoals zwaardvis, tonijn, mediterrane groenten, kruiden en een scala aan vleessoorten en sauzen, geven de couscous dan toch het Siciliaanse tintje. De lokale boeren maken het feest compleet met het aanbod van wijn, olijfolie, brood en lokale zoete hapjes. Waar de middag in het teken

staat van eten en drinken, straalt het festival 's avonds vooral het gevoel uit van multiculturele verbondenheid, door de diversiteit aan bandjes en artiesten uit zowel Mediterrane als Noord-Afrikaanse landen.

San Vito Lo Capo is gelegen in de provincie Trapani, in een van de mooiste natuurgebieden van Noord-Sicilië.
Overal in de nabije omgeving zijn wijnranken en olijfbomen te vinden. Wijn die op het Couscous Festival in overdaad wordt aangeboden. Witte wijn wordt er hoofdzakelijk gemaakt van het druivenras Grillo. Een verrijking voor de couscous met zeevruchten. Rode wijn hoofdzakelijk van de mooie Nero d'Avola, heerlijk bij couscous met tomaat, aubergine en geroosterd gehakt. Daarnaast zijn er vele andere lokale druivenspecialiteiten te vinden, zoals de nootachtige Fiano, Inzolia en Zibibbo.
Prachtig toch, al die namen van inheemse en onbekende druivensoorten uit la Bella Italia. Die avond dronk ik een bijzondere wijn van de Galioppo-druif. En nee hoor, het betreft hier niet de achterneef van Pinokkio, maar wel een druivenras dat een lange neus kan trekken naar veel 'gestandaardiseerde' wijnen van bekendere druivenrassen.

De volgende dag door naar Calabrië. Calabrië is het gebied waar Italië Sicilië met de 'teen' aanraakt. Aan de oostkust van dit gebied vinden we de DOC Ciro en zo ontstaat in dit warme bijna bergachtige gebied een gematigd klimaat met zee-invloeden van twee kanten. Wit wordt er ook gemaakt van de Greco, ontdek de exclusieve Donna Giovanna eens. Gemaakt van laat geoogste druiven, rijk, exotisch en met een lichte houttoets. De basiswijn is de Ciro Bianco die is gemaakt van Greco-druiven, met een heel eigen rijke, warme en toegankelijke smaak.

En dan de rode wijnen van de Galioppo-druif. De druiven worden met de hand geplukt en rijpen volgens een klassieke rijping uit de Griekse overheersing nog op kastanjehouten vaten. Een fantastische wijn is het resultaat!
Ik ruik heerlijk jonge aalbessen en zwarte olijven. De smaak is verrassend kruidig (tijm, rozemarijn) met wat chocolade, laurier en ietwat hout. Spannende wijn.

Lekkere zelfgemaakte pasta erbij, of 's avonds op de bank met een blokje kaas. Nog beter wordt het met goed gezelschap!
Het was super genieten op Sicilië en in Calabrië en zeker de moeite waard om er eens wijnen van te kopen, maar laat u goed adviseren.

À Votre Santé

Erik van Kampen is sommelier bij Licores Maduro.

ÑAPA Business
27 oktober 2012

Cargobedrijf CACC:

'Geen hoofdpijn voor de klant'

Ed Motjee

Het is zo vanzelfsprekend dat er etenswaren in de winkelschappen liggen, dat er televisies, kleding en boormachines te koop zijn. Vrijwel ieder product dat we op het eiland kunnen kopen heeft een lang traject afgelegd over zee of door de lucht.

Tekst: Judice Ledeboer Foto's: Ken Wong

Een van de grotere cargobedrijven op Curaçao, dat ervoor zorgt dat die goederen vanuit de hele wereld naar het eiland komen is CACC Cargo, dat dit jaar twintig jaar bestaat. Sinds enige jaren is Ed Motjee er directeur en met trots en passie voor het transportleven laat hij de Ñapa een kijkje nemen achter de schermen.

Sinds jaar en dag wordt (bijna) alles wat we op het eiland kunnen kopen per schip en later met het vliegtuig naar het eiland gebracht.

Door de mogelijkheden om goederen via de lucht aan te voeren werd er hoe langer hoe meer ingevlogen, vooral levensmiddelen. Het gemak ervan ervaren we dagelijks, want verse groenten en fruit en de Hollandse haring komen bij wijze van spreken op donderdag aan en liggen vrijdag al in de supermarkt. Dat was vroeger natuurlijk anders. Vanuit de behoefte aan creatief, professioneel en adequaat vrachtvervoer door de lucht en over zee werd in 1992 CACC Cargo opgericht. Het bedrijf is inmiddels uitgegroeid tot een groot transportbedrijf dat alles kan vervoeren, van pinda's tot hijskranen en van bloemen tot struisvogels, van deur tot deur.

> Een behoorlijke markt ligt in de import en tussenhandel van kleding van grote merken zoals Gucci en Guess. Niet alleen voor het eiland, maar bestemd voor vooral Zuid-Amerika en de andere Caribische eilanden

Aangezien Curaçao geen bodemschatten of zware industrie heeft moet alles geïmporteerd worden. Curaçao is een typische 'inbound'-markt. Bij het vervoeren van bijvoorbeeld een product vanuit Indonesië naar Curaçao komt er wel het een en ander bij kijken en daar wordt de expertise van een expediteur voor ingehuurd. Vooral invoer van voedings- en levensmiddelen vindt dagelijks plaats, maar ook andere bedrijven hebben permanente aanvoer van goederen en materialen nodig.
Ed Motjee: "We hebben wel een paar kleine industrieën, zoals de beton-, plastic-, papier- en de zeepindustrie, maar die zijn voornamelijk voor lokaal gebruik. Daar moeten echter wel grondstoffen of halfproducten voor worden ingevoerd. Er zijn op het eiland vooral bedrijven die diensten leveren. Wij moeten het echt hebben van klanten die regelmatig goederen verplaatsen, zoals goederen die als bulk naar Curaçao worden gestuurd en vanuit hier naar de andere eilanden geëxporteerd worden."

Het hoofdkantoor van CACC Cargo staat op het terrein van vliegveld Hato, maar het bedrijf is een volledig onafhankelijk afhandelaar van alle soorten vracht. Daarnaast kent het bedrijf vertegenwoordigingen op Aruba, Bonaire en St. Maarten. Het bedrijf organiseert, voert uit en wikkelt alles administratief af van zee- en luchtvrachtzendingen. De ontwikkeling op dat gebied heeft de afgelopen jaren enorme sprongen gemaakt door de komst van computers. Het bedrijf heeft hoog ingezet op automatisering. Volgens Motjee zit de afhandeling op dit moment duidelijk in een overgangsfase. "Vroeger werd alles handmatig gedaan, terwijl er tegenwoordig steeds meer elektronisch wordt verwerkt."

Vanuit alle landen ter wereld zijn er goederenstromen naar en van het eiland.
De grote natuurlijke haven van Curaçao biedt de mogelijkheid om honderden schepen per jaar hun vracht te laten lossen en laden.
Op het gebied van 'goederen' bestaan er diverse gradaties: kort houdbaar zoals vis, groentes en fruit en langer houdbaar zoals post, levende dieren, bloedsamples en organen. Voor iedere gradatie gelden weer andere manieren van 'inpakken' en temperaturen tijdens vervoer, afhandeling en aflevering. CACC Cargo heeft ook ervaring met het vervoeren van 'lifestock'. Jaren geleden vervoerde het bedrijf de struisvogels voor de struisvogelfarm vanuit Zuid-Afrika naar Curaçao en drie jaar geleden verzorgde CACC Cargo vanuit de Galapagoseilanden een aantal zeeleeuwen voor het Sea Aquarium en onlangs nog vijf pony's. "Tijdens transporten van dieren gaan er altijd begeleiders mee en wordt op Curaçao de veterinaire dienst ingeschakeld om de dieren te controleren op bijvoorbeeld ziektes. Het is altijd een spectaculair gebeuren als er dieren vervoerd worden", zegt Motjee lachend. "Het komt niet elke dag voor."

Een behoorlijke markt ligt in de import en tussenhandel van kleding van grote merken zoals Gucci en Guess. Niet alleen voor het eiland, maar bestemd voor vooral Zuid-Amerika en de andere Caribische eilanden. Ook voor de Bonaireaanse en Arubaanse markt verzorgt CACC de distributie van goederen die uit alle hoeken van de wereld komen. St. Maarten is een goede basis voor het doorvervoer van vracht naar de omliggende eilanden.

Een punt van zorg vindt Motjee het dat de prijzen van transport druppelsgewijs hoger worden. "Daar hebben wij helaas weinig invloed op. Waar wij wel invloed op hebben is het aanbieden van creatieve alternatieven aan de klant boven het reguliere vrachttraject."

CACC is sinds enkele jaren exclusief agent voor Panalpina, een van de grootste mondiale logistieke dienstverleners met 500 kantoren op zes continenten. Panalpina maakt het mogelijk dat de klanten zowel lucht- als zeevracht kunnen importeren en exporteren uit de gehele wereld.

In verband met het twintigjarig bestaan van CACC Cargo is er gedurende 2012 een aantal acties geweest, zowel intern als extern. "Zo hebben we onze topklanten verrast met wat leuke 'give-aways'; hebben we een gezellige 'staff-get-together' gehad met teambuilding-activiteiten en zijn we momenteel met wat leuke promoties bezig zoals onze 'Early Bird'-aanbieding vanuit Panama waarbij we klanten, onder bepaalde voorwaarden, kortingen en flexibiliteit geven op hun vrachtvervoer vanuit Panama. En er komt ook nog een originele 'Fill a Barrel'-actie aan waarbij men kerstinkopen in Florida kan doen en deze op een handige manier tegen een 'all in'-tarief vanuit Miami kan laten vervoeren en bij onze loods op Hato kan ophalen", vertelt Motjee met veel enthousiasme.

> Het bestaan van een cargobedrijf is gericht op de hele wereld. Stormt het ergens in de buurt van de Filipijnen, dan kan dat invloed hebben op de stroom van goederen waar importeurs op wachten

Het bedrijf is positief gestemd over de toekomst en CACC Cargo wil een belangrijke bijdrage leveren aan de ontwikkeling van Curaçao als logistieke hub. Het bedrijf wil in samenwerking met onder meer de Kamer van Koophandel en het ministerie van Economische Zaken meer en/of alternatieve handelsroutes ontwikkelen in zowel de lucht- als zeevrachtsector.

Transport van goederen zal altijd blijven plaatsvinden en door de ontwikkelingen op allerlei gebied moeten bedrijven die zich in de wereld van transport begeven continu goed op de hoogte blijven van de nieuwste ontwikkelingen. De crisis is zeker merkbaar. Ook allerlei regels inzake in- en uitvoer hebben hun weerslag op de prijzen. Voor de consument geldt maar één ding: goederen moeten zo snel en zo goedkoop mogelijk op de plaats van bestemming komen. CACC is zich daar goed van bewust en doet er ook alles aan om het de klant tot het maximale naar de zin te maken. Met oog voor detail en met een team mensen die allemaal al jaren bij het bedrijf werken gaat dat zeker lukken. De telefoon rinkelt. Motjee excuseert zich. "Via Hamburg naar Singapore?" hoor ik hem zeggen. "Dan..." Even later komt hij terug. "De loodsen die we hebben zijn soms maar gedurende twee uur gevuld. Morgen komt er een vliegtuig uit Colombia met allemaal verse groentes, fruit en andere voedingsmiddelen, bestemd voor de supermarkten. Het is hier dan een komen en gaan van vrachtwagens en 's middags is die loods weer leeg." Het bestaan van een cargobedrijf is gericht op de hele wereld. Stormt het ergens in de buurt van de Filipijnen, dan kan dat invloed hebben op de stroom van goederen waar importeurs op wachten. En als een vliegtuig moet uitwijken door een orkaan die door het Caribisch gebied raast, ligt er even geen ananas in de supermarkt. Het lijkt allemaal zo vanzelfsprekend: de schappen zijn gevuld met mango's, rijst, vis, vlees, kaas en boter, maar voordat het er ligt zijn er tientallen mensen bezig geweest om alle goederen in de juiste verpakkingen, met de juiste temperaturen, in het goede vliegtuig of op het goede schip te krijgen.

Voor meer informatie: www.cacc-cargo.com / 005999 869 5969

Recht

Persvrijheid en recht op privacy

Het is eigen aan verslaggeving in media dat behalve beschrijvende teksten van een gebeurtenis, ook visuele beelden aan de tekst worden toegevoegd, bijvoorbeeld middels foto's of videobeelden. Waar eindigt echter de persvrijheid c.q. wanneer prevaleert het recht op privacy?

Tekst: Eline J.M. Lotter Homan

De persvrijheid maakt onderdeel uit van het recht op vrijheid van meningsuiting, welk recht staat verankerd in artikel 10 lid 1 EVRM (Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden), artikel 7 lid 1 Gw (Grondwet voor het Koninkrijk der Nederlanden) en artikel I.12 lid 1 Strg. Aruba (Staatsregeling van Aruba).

Het recht op privacy maakt onderdeel uit van het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer, welk recht ligt verankerd in artikel 8 lid 1 EVRM, artikel 10 lid 1 Grondwet en artikel I.16 lid 1 Strg. Aruba.
Op Aruba is er ook nog de Auteursverordening, welke in artikel 21 bepaalt dat een foto, die door een derde wordt gemaakt zonder opdracht van de persoon die op de foto staat afgebeeld, niet openbaar mag worden gemaakt indien het redelijk belang van de geportretteerde of na zijn overlijden, van een van zijn bloedverwanten of echtgenoot zich tegen de openbaarmaking verzet. Dit 'redelijk belang; valt weer te herleiden tot het hierboven genoemde recht op privacy.
Indien de persvrijheid en het recht op privacy met elkaar in botsing komen, dan dient er een belangenafweging plaats te vinden. Uitgangspunt daarbij is dat beide rechten gelijk aan elkaar zijn, of zoals het Europese Hof van de rechten van de mens dit in de 'Von Hannover/BRD'-uitspraken zo mooi uitdrukt: 'a balancing exercise has to be undertaken between these rights that deserve equal respect'.
Een recente uitspraak van de Hoge Raad der Nederlanden behandelt de bij de belangenafweging aan te leggen maatstaf (LJN:BW9230, Hoge Raad, 11/02231, 05-10-2012). Die maatstaf betreft de noodzakelijkheidstoets van artikel 8 lid 2 resp. 10 lid 2 EVRM en de eveneens uit die bepaling voortvloeiende proportionaliteitstoets. Bij de noodzakelijkheidstoets wordt gekeken of de beperking van de persvrijheid noodzakelijk is in een democratische samenleving, bijvoorbeeld ter bescherming van de goede naam of de rechten van anderen. De Hoge Raad kent daarbij aan de positie van de pers een bijzondere betekenis toe, gelet op enerzijds de taak van de pers om informatie van publiek belang te verspreiden en om zijn vitale rol van publieke waakhond te spelen, en anderzijds gelet op het recht van het publiek om die informatie te ontvangen.
Bij de proportionaliteitstoets wordt gekeken of de wijze van beperking van de openbaarmaking in verhouding staat tot het met die beperking te dienen doel, te weten de bescherming van persoonlijke levenssfeer van de betrokkene. Om bijvoorbeeld aan het publiek te informeren dat er een dodelijk ongeval heeft plaatsgevonden, zou men kunnen volstaan met het tekstueel omschrijven van het ongeluk, danwel op zijn hoogst een foto van het autowrak om de impact visueel uit te duiden. Men behoeft echter uit sensatie geen foto van het stoffelijk overschot te tonen. Dit staat in andere woorden weergegeven in de Leidraad die de Raad voor de Journalistiek in Nederland hanteert bij haar toetsing of met een publicatie de grenzen van journalistieke ethiek zijn overschreden:

'2.4.1. De journalist zal de privacy van personen niet verder aantasten dan in het kader van zijn berichtgeving redelijkerwijs noodzakelijk is. Een inbreuk op de privacy overschrijdt de grenzen van zorgvuldige journalistiek wanneer deze niet in redelijke verhouding staat tot het maatschappelijk belang van de publicatie.'

En:

'2.4.9. Bij het benaderen van slachtoffers van ongevallen en rampen en hun nabestaanden behoort de journalist rekening te houden met het recht van betrokkenen om met rust te worden gelaten. De journalist dient terughoudend te zijn indien de weerloosheid of geestelijke toestand van betrokkenen daartoe aanleiding geeft. Bij publicaties over ongevallen en rampen vermijdt hij zoveel mogelijk dat slachtoffers en nabestaanden daardoor nadeel zullen ondervinden, dat het extra leed wordt aangedaan of dat het verwerkingsproces wordt bemoeilijkt. Met het oog daarop dient de journalist informatie over slachtoffers en nabestaanden die niet noodzakelijk is om de aard en ernst van ongeval of ramp weer te geven, achterwege te laten.'
Omdat de journalistieke ethiekregels op Aruba minder gereguleerd zijn dan in Nederland komt het veelvuldig voor dat ondermeer op nieuws websites foto's en video's worden gepubliceerd die het noodzakelijkheids- en proportionaliteitscriterium te buiten gaan. Voorts zijn de betrokkenen, zoals bijvoorbeeld de geportretteerde slachtoffers van ongelukken, vaak niet op de hoogte van de reikwijdte van hun recht op privacy of zijn zij financieel of emotioneel niet bij machte om hiertegen op te komen in rechte. Het verdient echter aanbeveling dat de journalistieke beroepsgroep alhier een soortgelijke Leidraad en Raad voor de Journalistiek implementeert, zodat de pers haar fundamenteel recht op vrijheid van meningsuiting op ethisch verantwoorde wijze zonder disproportionele beperkingen zal kunnen blijven vervullen bij haar vitale rol als waakhond van de samenleving.

Eline J.M. Lotter Homan is advocaat bij HBN Law te Aruba. Zij buigt zich voor de Ñapa over juridische kwesties die op Aruba spelen.

Mens & Werk

Werken met aandacht

Iedereen kent die momenten wel dat je het niet kunt opbrengen om iets met al je aandacht te doen. En als dat vaak voorkomt kan er gezegd worden dat je een slecht concentratievermogen hebt en dat dat wel eens negatief kan worden beoordeeld bij een functioneringsgesprek.

Tekst: Judice Ledeboer

Een goede concentratie hebben en met aandacht werken behoort bij een goede werkhouding. Bij iedere functie, van hoog tot laag. In het digitale woordenboek van Van Dale betekent aandacht: oplettendheid, belangstelling. Wikipedia geeft een wat uitgebreidere beschrijving: Aandacht is het cognitief proces van zich selectief richten op één aspect van de omgeving, terwijl andere aspecten worden genegeerd. Aandacht wordt soms ook opgevat als het toekennen van verwerkingscapaciteit. Het is verwant aan begrippen als: alertheid, concentratie en het selectief verwerken van informatie. Voorbeelden zijn het naar iemand luisteren in een drukke omgeving, het kijken naar een spannende film op de televisie, of het geconcentreerd volgen van de bal door een tennisspeler.

Aandacht geven aan iets of met aandacht werken heeft dus te maken met oplettendheid, belangstelling en concentratie. Vooral bij het leren van iets wordt er aandacht gevraagd, want anders blijft dat wat men moet leren niet 'hangen' en dat kan tot problemen leiden: geen succes op school, geen succes bij de studie, er worden fouten gemaakt en er kunnen zelfs ongelukken gebeuren.

Een goede werkhouding is meer dan alleen werken met aandacht. Er spelen ook aspecten mee die te maken hebben met lichamelijke factoren, alertheid en motivatie. Werken in een te warme of te koude ruimte kan de aandacht voor het werk behoorlijk verslappen. De aandacht gaat dan meer naar de hitte of koude. Ook verkeerde werkmaterialen kunnen van invloed zijn op het werken met aandacht. Een stoel die niet prettig zit, een computer die traag werkt, een technische machine die continu hapert. Het zijn allemaal factoren die meespelen bij verlies van aandacht bij het werk. Maar ook de mate van alertheid speelt een rol. Iemand die alert is, is waakzaam. Dat betekent dat iemand oplettend is. En oplettendheid is nodig om zich te kunnen concentreren. Eén van de pijlers van het Boeddhisme is opmerkzaamheid of mindfullness. Niet opmerkzaam zijn, niet 'mindfull' zijn is leven op de automatische piloot, routinematig dingen doen. Dat is iets dat iedereen wel eens doet, bij het koken, autorijden, op het werk. Boeddha zei ooit: 'Het cultiveren van opmerkzaamheid is het hoogste goed.'

En dan de motivatie die nodig is om met aandacht iets te doen. Wat is iemands drijfveer? Geld, macht, imago, een compliment, trots, verantwoordelijkheid, nieuwsgierigheid, uitdaging? Zo heeft iedereen zijn eigen motivatie om iets te doen. Als er geen motivatie is zal er ook weinig aandacht zijn voor dat wat iemand moet of gaat doen. Met aandacht iets doen zal er altijd iets positiefs opleveren, dus is het het altijd waard om eens bewust te kijken naar de motivatie die je bij jezelf kunt vinden om iets te doen.

Het niet handelen met aandacht
en aandacht verliezen gaat op den duur enorm frustrerend werken, omdat zaken half gedaan worden, werkzaamheden lang duren of zelfs helemaal niet gedaan worden. Dit demotiveert nog meer, waardoor er een neerwaartse spiraal ontstaat. De tijd waarin we leven met computers en de haast die er is om alles snel, snel te doen helpt ook niet mee om met aandacht en geconcentreerd te werken. Dan komt er weer iemand binnenlopen, dan gaat de telefoon, dan is er een piepje van een sms'sje en ga zo maar door. De werkende mens moet sterk in zijn schoenen staan om gericht, met aandacht te werken. De concentratieproblemen die veel mensen hebben en de diagnose van ADHD die dikwijls aan zowel ouderen die zich niet kunnen concentreren als aan jongeren gegeven wordt, krijgen nog steeds veel aandacht van allerlei mensen die zich bezighouden met onderzoek naar dit soort problemen. Zich met aandacht richten op informatie, het volhouden van die aandacht en het onderdrukken van impulsen om iets anders te gaan doen zijn processen die ervoor zorgen dat de werkhouding optimaal is. Deze processen moeten echter bewust worden aangestuurd. Om alle gedachten die er door het hoofd razen af en toe een halt toe te roepen om met aandacht aan het werk te kunnen gaan en een taak uit te voren, helpt vijf keer rustig in- en uitademen al een heleboel en... zet de telefoon even uit totdat het werk af is.

Over management

Organiseren, ondernemen, managen en leidinggeven

Bedrijfscultuur (7)

Zoals we gezien hebben begint bedijfscultuur met waarden en gedrag; het tweede gedeelte wordt gevormd door de platina-, gouden-, zilveren- en bronzen-regels, het derde gedeelte heeft de diamanten- en emerald-regels. Het vierde gedeelte is de missie en visie van de onderneming die een duidelijke, grote en onmisbare rol hebben in de bedrijfscultuur.

Tekst: Jan de Ruijter

De definitie van de missie en visie werd reeds behandeld; de missie geeft antwoord op de vragen: Wie zijn we, wat doen we, wat is onze primaire functie, waartoe en waarom bestaat onze organisatie? De visie geeft antwoord op de vraag: Hoe zal of dient het bedrijf er over tien jaar uit te zien? De missie moet pakkend zijn, een pakkende missie werkt inspirerend op alle betrokkenen. De missie geeft zin en nut aan het werk en moet goed en duidelijk gecommuniceerd worden. Iedereen moet de missie goed begrijpen en ook accepteren. De missie moet ook naar buiten uitgedragen worden om het gewenste imago en de gewenste profilering uit te stralen. De missie heeft dan ook een belangrijke rol bij het werven en selecteren van medewerkers. het heeft immers geen zin personeelsleden aan te nemen die geen enthousiasme vertonen over de missie van de onderneming. Ook bij de trainingsprogramma's; medewerkers moeten continu vaardigheden trainen die nodig zijn om de missie te verwezenlijken. En bij de beoordelingsgesprekken omdat regelmatig beoordeeld moet worden of het gedrag van de medewerker beantwoord aan de missie. De visie geeft medewerkers een toekomstbeeld waar een ieder nog een stukje invulling aan kan geven, het kan hun trots en energiek maken, het geeft hen het gevoel deel te zijn van iets heel speciaals en de visie moet elke dag geleefd, beleefd en uitgedragen worden. De visie geeft richting, inspireert, en is nodig om te overleven en om te winnen. Missie en visie zijn richtinggevend voor het handelen van iedereen, vormen de basis voor alles wat we doen en ook voor de beslissingen die we nemen. Elke beslissing die past bij de missie en de visie van de ondernemening is een goede beslissing. Missie en visie leiden tot een doelgerichte proactieve bedrijfscultuur in schril contrast tot de helaas nog steeds veel voorkomende reactionaire en doelloze cultuur.
Het belang van een pakkende missie en een breed gedragen visie in de dagelijkse praktijk, bleek mij onlangs weer bij een bezoek aan de Cheesecake Factory in Orlando, onderdeel van een ketenbedrijf met dezelfde naam.
Hun missie is: 'To create an environment where absolute guest satisfaction is our highest priority'. De visie is: 'Through a shared commitment to excellence, we are dedicated to the uncompromising quality of our food, service, people and profit, while taking exceptional care of our guests and staff. We will continuously strive to surpass our own accomplishments and be recognized as the leader in our industry'. Hun promise, hun belofte aan alle gasten is: 'We bring you the best possible food and service. We are committed to quality, value and your complete satisfaction'. Over values, als richtinggevende waarden voor de buitenwereld, schrijven ze: 'Our commitment to excellence, uncompromising quality and innovation are critical to our success. These company values will guide our daily actions and ensure that the work environment and company culture are filled with memorable moments'. En verdere values die ze hanteren: 'People are our greatest resource, Quality in everything we do, Passion for excellence, Integrity, Respect and responsibility, Service mindedness, Dynamic leadership. The importance of our values: These values guide our behavior and provide a framework for making decisions. We set our objectives and formulate our strategies consistent with these values'.
Hun bedrijfsvoeringskeuze, die bij het missie statement hoort, tussen Anglo-Amerikaans of Rijnlands (maatschappelijke verantwoordelijkheid) wordt als volgt opgesteld: 'Our values remain constant. They do not shift with time or circumstance, waver under pressure or out of convenience. Defending and upholding these beliefs will guarantee a continuing legacy of excellence for future generations of staff members, guests and shareholders'. Zonder de woorden Anglo-Amerikaans of Corporate Social Responsibility ook maar te noemen maakt Cheesecake Factory het heel duidelijk dat zij kiest voor langetermijnbeleid en bij alles de drie P's van profit, people and planet (de omgeving, de gemeenschap) betrekt. En zij draagt dit alles ook duidelijk naar buiten uit door dit heel effectief bekend te maken op de menukaarten en op hun website. Cheesecake Factory is hiermee een springlevend bewijs dat alles wat de lezers over deze onderwerpen gelezen hebben in deze serie artikelen, op een uitmuntende, spontane en effectieve manier in de dagelijkse praktijk toegepast kan worden en hoe groot het succes van deze manier van managen en leidinggeven is. Alles wat u in deze serie gelezen heeft wordt door Cheesecake Factory op een uitstekende wijze toegepast in eigen woorden en in een geheel eigen opstelling. Het is bewonderswaardig, indrukwekkend en nu ook heel begrijpelijk dat Cheesecake Factory Amerika's succesvolste restaurantketen is voor 'upscale casual dining' met 145 restaurants alle volkomen in eigen beheer, met geen enkele franchise. Alle medewerkers die je ziet zijn zichtbaar enthousiast, vrolijk, vriendelijk, behulpzaam, doen hun uiterste best en werken hard. Ze zijn zichtbaar trots op hun bedrijf en trots op wat ze doen. Ik raad de lezers aan de website van Cheesecake Factory aandachtig te lezen. Het is een schoolvoorbeeld, een voorbeeldmodel.
De missie en visie van een bedrijf moeten meer zijn dan een door de directeur opgestelde mooie tekst in een lijstje aan de muur van zijn kantoor. Cheesecake Factory demonstreert duidelijk hoe de missie (met richtinggevende waarden en de exploitatiemethode) en visie effectief gebruikt worden bij de selectie, training en beoordeling van medewerkers, hoe de missie en visie in de bedrijfscultuur gesmeden zijn en uitgestraald, beleefd en geleefd worden door alle medewerkers. En wat voor effect dat heeft op de gasten en hoe hun succes goed is voor medewerkers, gasten en eigenaren.

(Wordt vervolgd)

Jan G. de Ruijter is bedrijfsconsultant op Aruba.
Reacties: janderuijter@yahoo.com

Boeken

MBA in één dag

Ben Tiggelaars 'MBA in één dag - Het boek' bevat een frisse blik op de beste ideeën van de belangrijkste managementdenkers.

Duizenden managementboeken: maar wat moet je nou écht weten? Wie zijn dé goeroes in leiderschap, organisatie, strategie en uitvoering? Hoe gebruik je hun inzichten succesvol in jouw dagelijkse praktijk? 'MBA in één dag' is de ultieme survivalgids voor managers, ondernemers en professionals. Covey, Porter, Mintzberg, Drucker, Collins, Kotter... Alle bekende managementdenkers komen aan bod. Hun meest inspirerende ideeën, superscherp samengevat en glashelder geordend. Met tal van voorbeelden, checklijsten en praktische tips.

Het boek is gebaseerd op het spraakmakende seminar MBA in één dag, waar al meer dan 14.000 leidinggevenden aan deelnamen. Een unicum voor Nederland!
Een kleine greep uit hun reacties:

- 'De ultieme management summary'
- 'Met een TGV door managementland'
- 'Veel concrete ideeën voor verbetering in ons bedrijf'
- 'Parels van managementwijsheid'
- 'Een echte aanrader voor iedere serieuze manager'
- 'De opfrisser van het jaar!'

Dr. Ben Tiggelaars is Nederlands populairste schrijver en trainer op het gebied van werk en management. Met MBA in één dag biedt hij een frisse blik op de beste ideeën van zijn beroemdste internationale collega's.

Titel: MBA in één dag - Het boek
Auteur: Ben Tiggelaars
Uitgever: Tyler Roland Press
EAN: 9789079445554

Business Agenda

Curaçao

3 november: The excellent Me
Gerald Chirino organiseert wederom een workshop 'The Excellent Me, Clarity is Power'..
Stel je doelen helder, identificeer de bouwstenen voor je Mission Statement, stel je Significant Mission Statement op en sta jezelf toe om Exceptioneel te worden.
Tijd: 8.00 - 12.30 uur
Locatie: Avila Beach Hotel. La Belle Alliance Room
Kaarten kosten 110 gulden in de voorverkoop of 130 aan de deur en zijn te bestellen via tel. 516-5265 of journey2significance@gmail.com

5 t/m 9 november: Week van het Operationeel Management
Teamwork organiseert de Week van het Operationeel Management, een week vol trainingen en workshops. In een groep van maximaal 16 deelnemers gaat u aan de slag met verschillende thema's waarmee u als manager dagelijks te maken heeft. Zo leert u niet alleen van onze trainers maar ook van elkaar.
De training wordt in drie dagen aangeboden aan de hand van drie thema's. Het is ook mogelijk om een combinatie (of een enkele) van deze trainingsdagen speciaal voor uw organisatie te laten verzorgen.
Meer informatie: Tel. 461 6645 of mail training@teamworkcuracao.com (Esther de Sola - Pijl).

14 en 15 november: Studie- en Beroepenmarkt Curaçao
Onder auspiciën van de Curaçaose Kamer van Koophandel en Nijverheid organiseert Mon Art Productions ook dit jaar weer de Studie- en Beroepenmarkt Curaçao. Jongeren en hun ouders krijgen de kans om al hun vragen te stellen over studeren en werken. Vertegenwoordigers van universiteiten, hbo's en mbo's/sbo's, bedrijven en organisaties zijn aanwezig om ze te helpen bij het maken van een keuze.
Locatie: World Trade Center.
Meer informatie: www.curacaostudyfair.com/
Telefoon/fax: +599 9 462 2962.
Email: studieberoepenmarkt@gmail.com

TGIM
Eerste maandag van de maand: TGIM.
Thank God it's Monday is een informeel business happy hour. Iedere eerste maandag van de maand bij de Netto Bar, Breedestraat, Otrobanda.
Van 17.00 tot 20.00 uur.

Aruba

31 oktober: Creating a High Performance Organization
Leer de praktische leadership skills die nodig zijn om een organisatie te veranderen in een high performance workplace.
Voor beleidsmakers, directie, management en teamleiders.
Tijd: 09.00 - 16.00 uur.
Locatie: Renaissance Convention Center, Aruba.
Contact: info@gesh-aruba.com

9 - 10 november: Aruba College Fair
De beurs biedt Arubaanse leerlingen informatie over opleidingen, scholen en meer. Georganiseerd door de Aruba College Fair Foundation (ACFF).
Locatie: Renaissance Convention Center.
Meer informatie: www.arubacollegefair.com

12 - 16 oktober: Small Business Week
De Small Business Week is een initiatief van de minister van Economische Zaken en vindt plaats in samenwerking met het bedrijfsleven. Doel is om de uitdagingen te bespreken waar de Arubaanse economie voor staat en de ontwikkeling naar een concurrerende, duurzame economie. Er worden succesverhalen en innovatieve ideeën gedeeld, ondernemers kunnen praten met business experts en deelnemen aan breakout sessions over diverse onderwerpen.
Meer informatie: www.arubasmallbusinessweek.com
Locatie: Renaissance Convention Center, Aruba.

Internationaal

28 - 30 november: Annual Conference on the Caribbean & Central America
Voor de 36e keer organiseert CCAA (Caribbean Central American Action) deze conferentie. Doel is om publiek en private sector bij elkaar te brengen om te discussiëren over handel, economische en politieke issues, om onderling begrip te creëren voor de kansen en uitdagingen in de regio.
Meer informatie: www.c-caa.org
Locatie: Intercontinental New Orleans, LA, USA.

5 - 7 december: MITM Americas 2012
De 18e editie van MITM Americas, Meetings and Incentive Travel Market 2012 wordt gehouden in Panama City. Gesponsord door Panama's Tourism Authority. Bedoeld voor de zakelijke reiswereld.
Locatie: Panama City, Panama.
Contact : http://www.mitmamericas.com
Meer informatie: Gisela Matamoros (gsar@gsamark.com). Tel. +34 91 541 43 08.
Fax: +34 91 542 07 00.

De Business Agenda verschijnt wekelijks in de Ñapa. Informatie over zakelijke evenementen, zoals symposia, lezingen, trainingen en conferenties, zowel op Aruba, Bonaire als op Curaçao, is welkom bij napa@amigoe.com.

Beroep onder de loep

Ruwan Kohlen: Schoonmaker

In de rubriek 'Beroep onder de loep' vertellen mensen over hun ervaringen in hun beroep. Deze week: de in Sri Lanka geboren Ruwan Kohlen (30). Hij is all-round-schoonmaker en heeft zijn eigen bedrijf, R.K. Cleaning NV.

Wat houdt je beroep in?
"Als all-round-schoonmaker houd ik me vooral bezig met grote schoonmaakbeurten. Mijn specialiteit is ramenlappen. Met het gebruik van speciale apparatuur en processen maak ik ramen schoon. Ik zet bijvoorbeeld kraanwater om in osmose-water om de ramen schoon te maken. Als je gewoon kraanwater op een glazen raam doet, zal je zien dat het opdroogt met witte vlekken. Behalve bij het schoonmaken van ramen wordt mijn bedrijf ook veel ingehuurd om bouwprojecten klaar te maken voor oplevering. Wanneer een bouwproject klaar is, blijven er altijd verfspatten, cementresten en dergelijke achter. Ik zorg ervoor dat dit alles netjes schoongemaakt wordt."

Hoe lang ben je al schoonmaker?
"Op mijn achttiende ben ik via mijn buurman in Nederland in de schoonmaakbranche terechtgekomen waar ik me voornamelijk met ramenlappen bezighield. Dat heb ik tien jaar gedaan. In die tijd heb ik ook mijn kennis over schoonmaken in het algemeen uitgebreid. En sinds anderhalf jaar ben ik all-round-schoonmaker op Curaçao."

Wat is het vervelendste dat je hebt meegemaakt als schoonmaker?
"Het vervelendste was in de tijd dat ik in Nederland als ramenlapper werkte. Met min vijf graden Celsius buiten te moeten werken is niet te doen. Soms bevroor mijn spons gewoon aan de ladder. De kou is ook de voornaamste reden waarom ik naar Curaçao ben verhuisd, hoewel ik niets van het eiland afwist. De keuze was tussen Curaçao en Dubai. Dubai is het niet geworden omdat ik denk dat het daar een duurdere investering was geweest. In Dubai spreken ze alleen Arabisch en Engels. Dat was ook een barrière geweest."

Wat is het leukste dat je hebt meegemaakt in je beroep?
"Ik heb twee keer meegemaakt dat ik van de hoge bazen van grote bedrijven complimenten heb gekregen voor mijn werk. Een daarvan is een hotel en de andere een verzekeringsmaatschappij. In Nederland komt dat niet zo gauw voor."

Waarom is all-round schoonmaker het beste beroep dat er is?
"Op de eerste plaats de vrijheid die je hebt. Dat geldt zowel als je in dienst bent bij iemand of als je voor jezelf werkt. Het merendeel van het werk is buitenwerk en dat is heel leuk. Ik houd ook heel erg van het werken in de lucht. Hoe hoger hoe beter."

Wat was je geweest als je geen schoonmaker was?
"Héél héél vroeger wilde ik vrachtwagenchauffeur of militair worden. Volgens sommige mensen was ik met mijn 1 meter 65 te klein om militair te worden. Als je nu op tv ziet wat een militair allemaal meemaakt, ben ik achteraf toch blij dat ik geen militair ben geworden. Vrachtwagenchauffeur is het ook niet geworden omdat ik het werk als schoonmaker - vanaf m'n achttiende - heel leuk vind. Ik zou nu niets anders willen doen."

Economie

Wereldbank:

'Omstreden ranking herzien'

Ieder jaar publiceert de Wereldbank een rapport waarin ze het ondernemersklimaat in landen met elkaar vergelijkt. Vanuit het middenveld klinkt scherpe kritiek op de indicatoren van de ranking. De Wereldbank belooft een grondige herziening.

Bij de presentatie van het tiende rapport 'Doing Business' deze week zette de Wereldbank enkele gunstige hervormingen voor ondernemers en investeerders wereldwijd in de verf. Vorig jaar alleen al telde de Wereldbank er tweehonderd. De zijn deels aan het rapport zelf te wijten: ontwikkelingslanden en donorlanden hebben zich voor hun eigen indicatoren duidelijk gebaseerd op de ranking.

'In het eerste rapport luidde de conclusie dat lage-inkomenslanden vaak een zeer omslachtige regelgeving hadden. Tien jaar later blijkt dat deze economieën geleidelijk evolueren naar de efficiëntere werkwijzen van hoge-inkomenslanden', staat in het nieuwe rapport.

"We stellen tevreden vast dat de hervormingen in de voorbije jaren zich vooral hebben doorgezet in Afrika ten zuiden van de Sahara. Gemiddeld 70 procent van die landen heeft minstens één en soms vele hervormingen doorgevoerd, in vergelijking met amper 33 procent van die landen in 2005", verklaarde Augusto Lopez-Claros, directeur voor analyse bij de Wereldbank.

Doing Business is een van de invloedrijkste publicaties van de Wereldbank; ze wordt door 80 procent van de beleidsmakers geraadpleegd. Vooral in ontwikkelingslanden laat de impact van de ranking zich voelen.

Grote bedrijven
Maar de methode van het rapport ligt ook onder vuur. Volgens sommigen leggen de indicatoren te veel de klemtoon op grotere bedrijven. "Bepaalde hervormingen die de Wereldbank in Doing Business promoot, treffen arme mensen", zegt Christina Chang, econoom bij het Britse Catholic Agency for Overseas Development (Cafod).

"De Wereldbank moet armoede bestrijden. Toch heeft de ranking als gevolg dat er cruciale middelen worden weggehaald bij kleine bedrijven, die toch instaan voor het grootste deel van de werkgelegenheid in arme landen", aldus Chang. Volgens Cafod zijn bedrijfjes goed voor bijna 90 procent van de banen in ontwikkelingslanden.

Bijkomend
De onderzoekers bij Cafod stellen vijf bijkomende hervormingsindicatoren voor. Daarin zouden cijfers zitten over vaardigheden en opleiding, corruptie, gebrek aan marktinformatie of toegang tot technologie, en slechte infrastructuur. Heel wat andere initiatieven van de Wereldbank zijn gericht op deze kwesties.
"Landen moeten investeren in menselijk kapitaal, in infrastructuur, in de nodige vaardigheden om mee te draaien in de wereldeconomie. Hierover vind je inderdaad niets terug in het rapport", gaf Lopez-Claros aan. "In Doing Business gaat het over het brede beleidskader dat je nodig hebt om tot goede economische ontwikkeling te komen."

Nieuwe indicatoren
In de loop der jaren heeft de Wereldbank gesleuteld aan de indicatoren van haar ranking. De belangrijkste aanpassing dateert van 2009. Toen schrapte de Wereldbank de omstreden indicator 'werknemers in dienst' en koos voor de index 'bescherming van de werknemers'.

Begin oktober vroeg Sharan Burrow, de secretaris-generaal van de Internationale Confederatie van Vakbonden (ITUC), aan de Bretton Woods-instelling om "eindelijk arbeidskwesties uit het rapport te halen omdat Doing Business al vele jaren landen aanmoedigt om alle beschermingsmaatregelen voor werknemers te schrappen."

De aanhoudende kritiek van het middenveld lijkt iets op te leveren. Recent maakte de Wereldbank de samenstelling bekend van een nieuwe groep experts die zich tegen mei 2013 moet buigen over de indicatoren van de ranking.

Het panel bevat echter geen vertegenwoordiging van de vakbonden, hoewel organisaties uit het middenveld daar in een open brief aan Wereldbankvoorzitter Jim Yong Kim voor gepleit hadden.

Landbouw

Vergrijzing nekt Caribische landbouw

De commerciële landbouw in het Caribisch gebied is op sterven na dood nu de gemiddelde leeftijd van een boer al 62 jaar is. Snelle verjonging is voorlopig nog niet in zicht. Geen opbeurend scenario voor een regio die kreunt onder de kosten van een enorme import.

"Onze regio wordt geconfronteerd met een vergrijzende boerenbevolking. Analyse toont aan dat de productie van levensmiddelen in de regio ernstig in gevaar komt als we de komende tien tot vijftien jaar niet in staat zijn om jongeren aan te trekken", zegt Irwin Larocque, de secretaris-generaal van de Caribische Gemeenschap (Caricom) naar aanleiding van de Caribische Week van de Landbouw (CWA).

"De uitdaging is om de landbouw aantrekkelijker te maken en jongeren erop te wijzen dat het een carrière-switch waard is. We moeten het imago van de landbouw veranderen en laten zien dat het een sector is die veel te bieden heeft."

Regionale aanpak

"De stijgende voedselprijzen herinneren ons er voortdurend aan dat de regio geen andere keuze heeft dan meer aandacht te besteden aan voedselzekerheid en kostenefficiënte, duurzame productie", zegt Larocque.

Rekening houdend met de huidige bevolkingsgroei, moet de wereldvoedselproductie tegen 2050 met 70 procent stijgen, zo stellen experts.

"Dat is een verbijsterende voorspelling die wordt belemmerd door zaken als klimaatverandering, stijgende voedsel- en importprijzen, verlies van biodiversiteit en natuurrampen", meende de premier van Antigua en Barbuda, Baldwin Spencer, die ook aanwezig was op het CWA-congres.

Ook zei hij dat de Caricom-handelszone sterk afhankelijk is van de voedselimport wat voor een jaarlijkse rekening zorgt die stilaan de vijf miljard dollar bereikt.

"Een regionale benadering van de landbouwproductie is de meest voor de hand liggende oplossing om de hoge importkosten en onze voedselzekerheid aan te pakken", zegt Larocque. Jongeren en vrouwen hierbij betrekken is noodzakelijk.

Bestemming Curaçao

'Lekker eten'

Naam:

Jürgen (48), Katja (45) en Dominic (18) Pollakowski

Komen uit:

Bielefeld, Duitsland

Business or Pleasure:

Pleasure

Aantal dagen:

14

Verblijven bij:

Morena Resort

De stad Bielefeld, waar Jürgen, Katja, en Dominic Pollakowski vandaan komen, ligt dichtbij de grote stad Hannover. Het is de thuisbasis van een groot aantal internationaal opererende bedrijven, waaronder Dr Oetker, Gildemeister en Schüco.

De vakantie naar Curaçao is voor de familie Pollakowksi een bijzondere reis. Behalve vakantie was de reis ook een weerzien van oude vrienden. "Twintig jaar geleden hebben we een Curaçaos stel ontmoet tijdens een vakantie in Florida. We hebben een tijdlang contact gehouden, maar zoals dat vaker gaat is het contact gaan verwateren. Een tijd geleden kwamen we elkaar weer tegen op Facebook. Tijdens een van die gesprekken hebben we aangegeven dat we veel zin hadden in een vakantie in de Cariben maar nog niet wisten waar precies. Onze vrienden stelden voor om naar Curaçao te komen en dat hebben we gedaan."

Katja zegt heel blij te zijn met de keuze. Ze genieten erg van het eiland. "We zijn heel gelukkig met die beslissing. Wel zijn we minder blij met de vele muggen", zegt ze lachend. Jürgen is met name content over de vele duiklocaties op Curaçao zoals Kokomo Beach en Porto Marie. Katja daarentegen is, ondanks haar sportieve en avontuurlijke instelling, geen liefhebber van duiken. Ze griezelt zichtbaar bij de gedachte. "Laat mij maar lekker op het strand blijven en af en toe zwemmen en een beetje snorkelen." Voor Jürgen echter was het een groot feest om te duiken op Curaçao. "Ten eerste is het water lekker warm. In Duitsland is de zee ijskoud. Een ander verschil met duiken in Duitsland is dat het water gemakkelijk toegankelijk is. In Duitsland moet je iets meer moeite doen om in het water terecht te kunnen komen."

Naast de vele verkenningsactiviteiten geniet de familie ontzettend van al het lekkers dat Curaçao heeft te bieden op culinair gebied. "De spareribs op Curaçao zijn de beste", meent Jürgen. "Die hebben we onder meer bij The Ribs Factory gegeten en bij Fuego, het restaurant van Morena Resort. Daar kan je onbeperkt spareribs eten", zegt hij stralend. "En de Frozen Mijitos", vult Katja aan. "Die zijn lekker! Die heb je jammergenoeg niet in Duitsland."

Zacht brood

Naast alle positieve verhalen, hebben ze één negatieve opmerking: "Het eten was over het algemeen op Curaçao heel lekker. Alleen het brood vinden we verschrikkelijk! Het is veel te zacht. Voor het ontbijt moesten we steeds andere alternatieven zoeken of het brood laten roosteren."

MKB

Emotionele intelligentie

In ons leven nemen relaties met andere mensen een belangrijke plaats in. Het bepaalt voor een groot deel de kwaliteit van ons leven, maar ook hoe effectief we op zakelijk gebied resultaten kunnen realiseren. Vaak hebben we daar immers andere mensen bij nodig.

In deze column, die u tevens kunt lezen op www.mkbadviescuracao.com, schrijft Willem Jan Stokhof, eigenaar van Antilles Management Advice en tevens partner bij het trainingsbureau GR8-Skills, over wat emotionele intelligentie inhoudt en hoe dit bij kan dragen aan de resultaten die we willen bereiken. Stokhof traint en coacht individuele managers, medewerkers en teams.

Tekst: MKB-Advies

Het creëren en behouden van relaties wordt voor een groot deel bepaald door onze emotionele vaardigheden. De verzameling vaardigheden om onze eigen emoties en die van een ander te herkennen en te beïnvloeden duiden we aan met de term 'emotionele intelligentie'.

Emotionele intelligentie stelt ons in staat onze eigen emoties te kunnen herkennen en te verwoorden en om ons in andermans emotie of situatie te kunnen inleven. Wie inzicht heeft in zijn eigen emoties en daar goed mee omgaat en wie zich kan inleven in de gevoelens van anderen, zal effectiever zijn en meer bereiken. En hoe hoger het niveau van het werk is dat we doen, hoe groter onze emotionele intelligentie een rol speelt bij het behalen van succes.

Geschiedenis

Toen psychologen over intelligentie begonnen te schrijven en te denken, concentreerden zij zich aanvankelijk vooral op cognitieve aspecten, zoals het geheugen en het oplossen van problemen. Maar sommige onderzoekers herkenden het belang van niet-cognitieve aspecten al snel. Een begrip dat verwant is aan emotionele intelligentie wordt voor het eerst genoemd in de jaren 20 van de vorige eeuw door de Amerikaanse psycholoog Robert Thorndike. Hij introduceerde de term 'sociale intelligentie'. Thorndike gebruikte deze term voor de aangeleerde vaardigheden die we gebruiken bij de interactie met andere personen.

Zo'n 75 jaar later schrijft psycholoog Daniel Goleman zijn bestseller 'Emotional Intelligence' (1995). Goleman maakt hierin onderscheid tussen persoonlijke vaardigheden en sociale vaardigheden. De persoonlijke vaardigheden bepalen hoe we onze eigen emoties herkennen en beheersen. De sociale vaardigheden bepalen hoe we omgaan met onze relaties.

Goleman noemt de volgende persoonlijke vaardigheden:

- Zelfbewustzijn: onze eigen innerlijke toestand en voorkeuren kennen, zoals het herkennen van onze eigen emoties. Zelfkennis is de basis voor zelfvertrouwen.
- Zelfmanagement: om kunnen gaan met onze innerlijke toestand, zoals zelfcontrole en aanpassingsvermogen.
- Motivering: het hebben van prestatiedrang en optimisme. Hiermee wordt het bereiken van doelen gemakkelijker (in een latere publicatie wordt motivering als vaardigheid weggelaten door Goleman).

Sociale vaardigheden bestaan volgens Goleman uit:

- Empathie: het bewust zijn van andermans gevoelens, behoeften en zorgen.
- Relatiemanagement: invloed op anderen kunnen uitoefenen en conflicthantering.

Een op toepassing in de praktijk gerichte benadering van emotionele intelligentie wordt in 2010 beschreven door Daire Coffey en Deirdre Murray. In hun boek 'Emotional Intelligence, a leadership imperative ' (2010) beschrijven ze emotionele intelligentie als slim zijn met je emoties, over bewustwording van wat er in jezelf gebeurt en wat er in anderen gebeurt.

Een model voor emotionele intelligentie, bedacht door Daire Coffey en Deirdre Murray (gebaseerd op het model van Goleman), uit het boek 'Emotional Intelligence, a leadership imperative', 2010.

Zelfbewustzijn stelt ons in staat onze eigen emoties te herkennen en te managen. Zo houden we controle over onze emoties en daarmee over ons gedrag. Bewust zijn van wat er in anderen omgaat is noodzakelijk voor ons begrip van andersmans situatie en gedrag. Tesamen biedt het een basis voor de vaardigheid om relaties positief te beïnvloeden.

Conclusie

Emotioneel intelligent zijn is dus niet hetzelfde als aardig of vriendelijk zijn. Het heeft te maken met inlevingsvermogen. Dat noemen we 'empathie', niet te verwarren dus met 'sympathie'. Het hebben van empathisch vermogen betekent dat je in staat bent om de gevoelens van anderen te begrijpen en dus niet om deze over te nemen.

Een ander veel gehoord misverstand is dat vrouwen een hogere emotionele intelligentie hebben dan mannen. Hiervoor is uit wetenschappelijke onderzoeken geen onderbouwing gevonden. Wel is het zo dat uit onderzoeken is gebleken dat vrouwen in het algemeen beter in staat zijn hun eigen emoties en die van anderen te herkennen. Mannen hebben echter weer meer zelfvertrouwen en zijn optimistischer. Ook deze vaardigheden vallen onder het begrip emotionele intelligentie.

Verder is iemands emotionele intelligentie geen vaststaand feit, maar kan het worden getraind en verhoogd. Door aandacht te besteden aan onze emoties en de signalen die daarmee worden afgegeven kunnen we bewust onze gedragspatronen aanpassen. Dit zal daadwerkelijk leiden tot veranderingen in de verbindingen in onze hersenen, die nieuwe - meer positieve - gedragspatronen zullen ondersteunen. Onze emotionele intelligentie zal hierdoor groter worden.

Een training volgen zal de moeite waard zijn voor iedereen die zijn eigen emoties en die van de ander beter wil begrijpen en beïnvloeden. Emotionele intelligentie maakt ons leven rijker!

Heeft u vragen over deze column, dan kunt u contact opnemen met Willem Jan Stokhof, via wjstokhof@gr8-skills.com of via +(599 9) 8208888.

Wilt u meer weten over MKB Advies Curaçao, dan kunt u contact opnemen met InnovatieCentrum Curaçao, via info@icc.an of via +(599 9) 737 1360

MKB Advies Curaçao (www.mkbadviescuracao.com) is een initiatief van het ministerie van Economische Ontwikkeling (MEO) en InnovatieCentrum Curaçao (ICC). Het is een online platform voor en door ondernemers. Op MKB Advies Curaçao wordt kennis van professionals gedeeld in ruil voor exposure en promotie van hun bedrijf.

MKB ADVIES CURACAO

Sint Maarten mee met de tijd

Pasanggrahan met verve opgepimpt

Uitzicht vanuit het hotel richting Little Bay.

Pasanggrahan Royal Guest House, middenin het oude stadshart van Philipsburg op Sint Maarten, opende dit jaar een forse nieuwbouw. Het was al de tweede uitbreiding, sinds de opening in de vorige eeuw. Lange tijd was dit het eerste en enige hotel op het eiland. Nog steeds is de Pasanggrahan enig in zijn soort: een beschermd monument, uniek gelegen, een dromerige sfeer en sinds kort zelfs een parkeerkelder. Met financiële hulp van de Ontwikkelingsbank van de Nederlandse Antillen (OBNA) maakte het legendarische hotel een grote sprong voorwaarts.

Tekst en foto's: Marius Bremmer

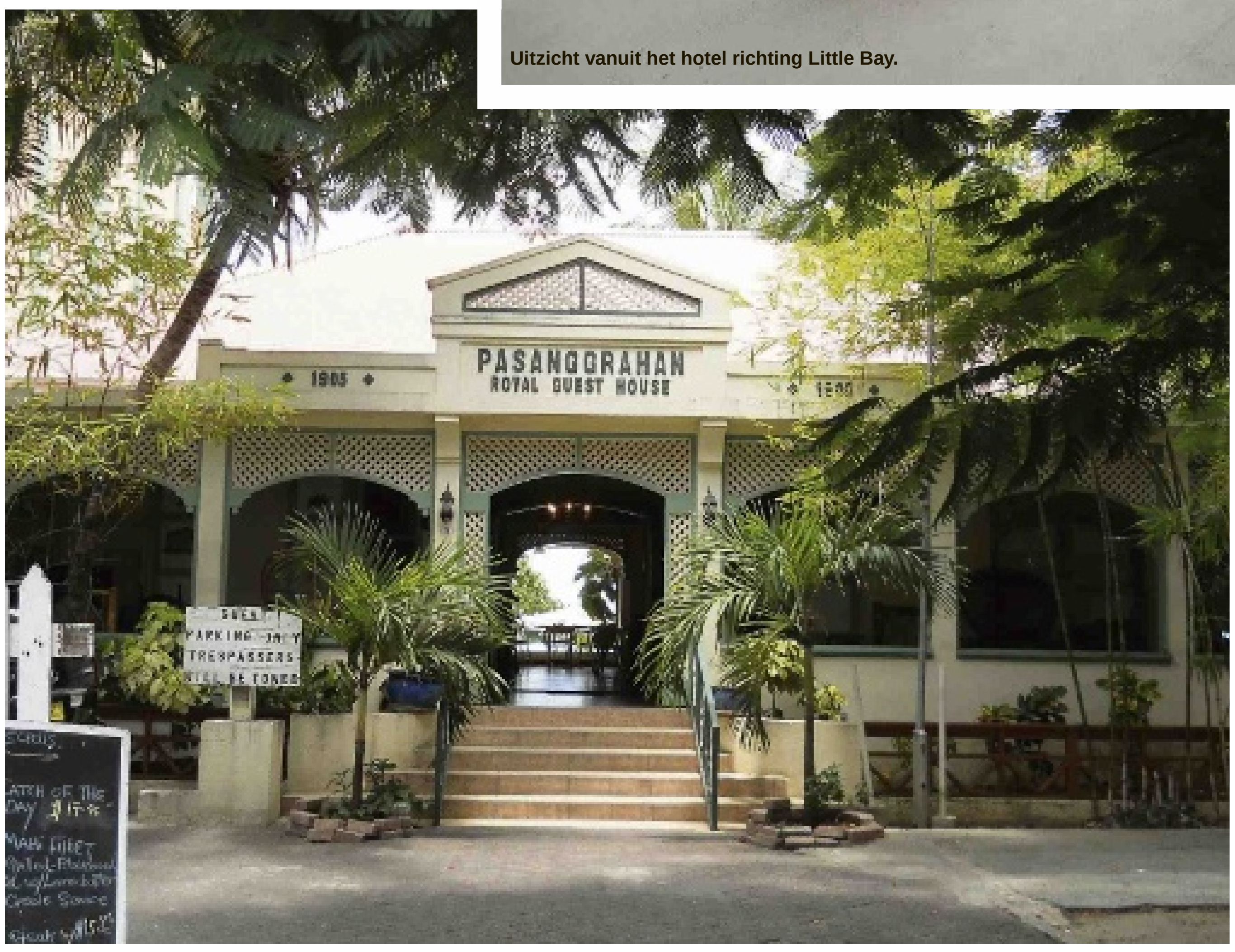

De karakteristieke voorkant van de Pasanggrahan.

De Pasanggrahan, zoals men het hotel kortweg noemt, ligt op een prachtlocatie in Front Street. Hetzelfde voordeel heeft de directe concurrent, het even verderop gelegen Holland House Beach Hotel. Aan de voorzijde stap je maar zo vanaf het lommerrijke voorpleintje in een drukke winkelstraat met kooplustige Amerikaanse cruisepassagiers. Aan de achterkant loop je dwars over de gemoedelijke boardwalk zo het strand op en Great Bay in. Dat vind je nergens in de wereld!

Koloniaal

Het hoofdgebouw stamt uit 1905 (zie apart kadertje) en heeft een karakteristieke uitstraling. Maar ook in de lobby en de informele en open receptie zorgen pompeuze teakhouten antieke meubelen, rieten pauwenstoelen en Javaanse poppen voor een koloniale sfeer van tempo doeloe, die overigens veel meer Oost-Indisch dan West-Indisch aandoet. Een van de wanden hangt vol royalty. Rond een centraal schilderij van koningin Wilhelmina hangen ingelijste foto's van Juliana en Bernhard, Beatrix en Claus, Beatrix in haar eentje en Willem-Alexander samen met Máxima. In het restaurantgedeelte aan de achterkant hangt juist meer Caribische kunst. Alles is open. Je loopt zo van voren naar achteren zonder een deur aan te raken. Voor je het weet sta je in de tuin bij de ronde bar en vandaar ben je dus direct op de gezellige boardwalk van Philipsburg!

Samoa

Het echtpaar Tini en Oli Tinitali is eigenaar van de Pasanggrahan. Tini en Oli komen van het eiland Samoa in de Stille Zuidzee. Van Samoa, of all places! En dan eigenaar zijn van een hotel op Sint Maarten! In hun onderlinge rolverdeling is Oli Tinitali (1952) de woordvoerster. Het is een opmerkelijke vrouw. Ze ziet er uit zoals mensen er op Samoa blijkbaar uitzien, tenminste, dat denk je dan maar, ook al ben je er nooit geweest. Oli heeft weinig weg van de vrouwelijke hotelmanager zoals we die in de Caribische regio wel meer kennen. Ze straalt rust uit, heeft alle tijd en trekt helemaal haar eigen plan in de ontmoeting met de ander. Oli weet precies wat ze wil en wat ze niet wil. Zo wil ze onder geen beding met haar gezicht op de foto en over zichzelf is ze verder maar weinig mededeelzaam. "Ik kwam in the late seventies op Sint Maarten terecht", zegt ze uiteindelijk in het Engels met een pacifisch accent. "Daarvoor woonde ik in Washington DC. Mijn man Tini woonde ooit in San Francisco." Wanneer verliet ze Samoa? Ze wuift het antwoord weg: "Laten we het over het hotel hebben, mijn persoon en mijn achtergrond doen er niet toe!"

Hoog bezoek

Dan toch nog een toegift: "Mijn familie was eerst eigenaar van de Pasanggrahan, wij hebben hen later uitgekocht." Ze is trots op wat ze in de loop van de jaren samen met haar man en het personeel bereikt heeft: "Wij hebben heel veel repeat guests: veel gasten boeken bij vertrek al meteen weer hun volgende verblijf. Soms zijn het zelfs tweede-generatie-gasten!"

Het hotel herbergde al vele beroemdheden. Oli noemt schrijver James Mitchener, acteur Sidney Greenstreet, astronaut Glenn Young, de Amerikaanse vice-president Joe Biden en leden van de Nederlandse koninklijke familie zoals koningin Juliana en ook koningin Beatrix. "Juliana schonk het hotel toen een portret van haar moeder Wilhelmina. Dat hangt nu nog steeds in onze lobby." En even later: "Oh ja, prins Willem-Alexander was hier ook. Hij hield bij ons een receptie toen hij in 1995 na de beruchte orkaan Luís op het eiland was."

Nieuwbouw

De oude kamers van de Pasanggrahan die moesten wijken voor de nieuwbouw hadden zo hun charme, vooral voor wie weinig eisen stelt aan modern comfort. Het interieur kon eigenlijk niet meer, maar het aardige was, je zat in de stad en je kon toch vanuit je kamer op de begane grond zo op je blote voeten naar zee. Dan zeur je niet meer over een oud behangetje of een wat ronkende airco. Dat oudbouw ooit moet wijken voor nieuwbouw realiseer je je dan niet meer. Maar wie wat langer mee gaat in het leven ziet steeds meer oude en vertrouwde dingen veranderen of verdwijnen. En soms is dat goed.

Oli Tinitali laat trots de nieuwbouw zien. Het bedrijf mikt hier vooral op de zakelijke gast. Het is een vijf verdiepingen hoog en vierkant gebouw rechts van het bestaande monumentale hoofdgebouw. De lokale aannemer Liccom gaf gestalte aan het ontwerp van het eveneens lokale architectenbureau IXI Design. Voor de uitbreiding van maar liefst 2710 vierkante meter vloeroppervlak. Daarvoor had Liccom maar liefst 61000 kilo wapening nodig, verwerkt in 1264 kubieke meter beton! Tinitali prijst al traplopend door het royale open trappenhuis de prestatie van Liccom en de samenwerking met de geldschieter, de Ontwikkelingsbank van de Nederlandse Antillen op Curaçao.

"Het nieuwe gebouw telt 22 kamers, een gym en een spa", klinkt het door het trappenhuis. Op de bovenste verdieping showt ze een ruim opgezet en fraai ingericht penthouse. Ook de 'gewone' kamers in de nieuwbouw zijn ruim van opzet, fraai ingericht en van alle sanitaire gemakken voorzien. En wat een uitzicht als je een oceanfront-kamer huurt! Unique selling point voor vooral de zakelijke gast is de ruime parkeerkelder onder het gebouw. Waar raak je anders nog je auto kwijt in het bomvolle Philipsburg?

Het management van Pasanggrahan Royal Guest House gaat na de opening van de nieuwbouw niet op haar lauweren rusten. Het Nationaal Restauratiefonds in Hoevelaken in Nederland stelt voor de verdere renovatie van het hotel ook geldmiddelen ter beschikking. Oli heeft de smaak nu goed te pakken: "In het andere deel van ons hotel zijn nog eens 18 kamers. Die gaan we dit jaar ook opknappen. Verder is de keuken heel oud, die wordt ook vernieuwd. Tenslotte gaan we ook nog wat doen aan de landscaping voor en achter het hotel."

Tot slot nog een tip voor de Tinitali's bij de marketing van hun fantastische hotel: het wordt ook tijd voor een nieuwe website!

www.pasanroyalinn.com

Uitzicht vanuit het hotel richting de marina en de megapier voor cruiseschepen.

Pasanggrahan

Voordat toerisme op Sint Maarten een business werd, bood de lokale bevolking onderdak aan passanten en vakantiegangers. De Nederlandse overheid was - net als in Nederlands-Indië al bestond - ook voor het Caribisch deel van het Koninkrijk op zoek naar een speciaal logement voor officiële bezoekers. Zo kwam er ook op Sint Maarten en ook op Aruba, Bonaire en Curaçao een pasanggrahan, Maleis voor 'guesthouse'.

De prachtige in koloniale stijl gebouwde Pasanggrahan van Sint Maarten werd in 1904/1905 gebouwd: een prachtig onderkomen voor ambtenaren van elders die voor hun werk het eiland aandeden. Rond 1950 bouwde men er een aantal kamers bij, blijkbaar kwam er meer bezoek! Vijf jaar later werd het complexje verkocht aan Erik Lawaetz. Deze afstammeling van een oude Deense familie van St. Croix belandde door pech met zijn schip bij toeval op Sint Maarten. Hij was zo verrukt van het eiland, dat hij grote lappen grond kocht om te verkavelen en te verkopen aan rijke Amerikanen. Ook kocht hij dus de Pasanggrahan. Hij begon er een hotel en bouwde er opnieuw een paar kamers bij. De ligging was natuurlijk uitzonderlijk gunstig: met enige ruimte rond het gebouw ontstond een kleine groene oase in de Voorstraat (Front Street).

Het hoofdgebouw heeft een zogeheten schilddak van rode metalen golfplaten, de wanden en de fundering zijn van natuursteen. Over de gehele breedte loopt een veranda en het gebouw is voorzien van louvredeuren en stormluiken.

Er gaan nogal wat verhalen over het gebouw, die maar moeilijk bevestigd te krijgen zijn. Zo zou er als eerste een hanenfokkerij gevestigd zijn geweest. Ook zou het ooit de ambtswoning van de gezaghebber zijn geweest. Volgens sommige informatie heeft ooit koningin Wilhelmina in de Pasanggrahan overnacht. Haar kamer zou lange tijd nog te bezichtigen zijn geweest. Allemaal onzin. Hoewel Wilhelmina niet afkerig was van reizen, had ze maar een beperkte actieradius. Tijdens de halve eeuw dat ze haar Koninkrijk regeerde, bezocht ze nooit de koloniën in de West en in de Oost. Dat had te maken met een panische angst voor infectieziekten, haar vrees voor de tropische hitte en alle ongemakken van een lange reis. Zelfs op korte boottochten kreeg Wilhelmina al gemakkelijk last van zeeziekte.

De huidige directie van de Pasanggrahan noemt juist nadrukkelijk koningin Juliana als logerende koninklijke hoogheid in hun hotel.

Het oorspronkelijke gebouw van de Pasanggrahan staat sinds een paar jaar op de monumentenlijst. Uit oogpunt van cultuurhistorie is het kleine hotel van grote waarde voor het eiland. In dit eerste hotel startte immers de gouden periode van Sint Maarten!

(Met dank aan Elsje Bosch van de Sint Maarten Heritage Foundation, André Sneep van Liccom en Dennis Cijntje van OBNA Bank)